

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КОЖЕВНІКОВА АЛІСА ВІКТОРІВНА

УДК 347.94

ДИСЕРТАЦІЯ
ЕЛЕКТРОННІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЦИВІЛЬНОМУ ТА ВИКОНАВЧОМУ
ПРОЦЕСІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Спеціальність 081 «Право»

Галузь знань 08 «Право»

Подається на здобуття наукового ступень доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

А.В. Кожевнікова

Науковий керівник: **ЩЕРБАК Світлана Володимирівна**, кандидат юридичних наук, доцент

АНОТАЦІЯ

Кожевнікова А.В. Електронні технології у цивільному та виконавчому процесі в умовах сталого розвитку – кваліфікаційна праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» у галузі знань 08 «Право». – Сумський національний аграрний університет, Суми, 2023.

У дисертації проведено комплексне наукове дослідження теоретико-правових засад та нормативно-правового регулювання електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі в умовах сталого розвитку, сформовано концептуальні пропозиції, об'єднані за напрямками реалізації та спрямовані на удосконалення цивільного та виконавчого процесу в умовах розбудови інформаційного суспільства, цифровізації правосуддя та примусового виконання рішень, а також європейської інтеграції України.

Зазначене дослідження є актуальним, оскільки його проблематика відповідає напряму наукових розвідок, визначеному в Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 березня 2019 року № 722 (Ціль № 16 – сприяння побудові миролюбного і відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях) та спрямовується на вирішення завдання 16.3 – підвищення рівня довіри до суду та забезпечення рівного доступу до правосуддя, яке закріплено у положеннях відповідної Національної доповіді щодо Цілей сталого розвитку.

В дослідженні зазначається, що сучасні електронні технології у цивільному та виконавчому процесі спрямовані на забезпечення у найближчій перспективі переходу до безпаперової комунікації учасників процесу із судами та органами та особами, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, а також дозволять скоротити до мінімально можливої фізичну присутність громадян у судах, у органах державної виконавчої служби, приватних виконавців.

Застосування електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі в умовах сталого розвитку України дозволяє покращити доступ до правосуддя та

до примусового виконання рішень, зробити цивільний та виконавчий процеси більш ефективнішими та прозорими.

В роботі запропоновано підхід, за якого здійснено комплексне системне дослідження особливостей реалізації електронних технологій у розрізі двох компонентів науки цивілістичного процесу – у цивільному процесі та виконавчому процесі, що слідує один за одним та пов'язані спільною правовою метою, для виявлення прояву застосування електронних технологій як в ході захисту судом порушеного суб'єктивного права, так і в ході його реального відновлення органами та особами, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів.

На основі проведеного дослідження автором пропонується концепція, що передбачає послідовний цілісний процес впровадження електронних технологій у цивільний та виконавчий процес, який складається з кількох етапів: перший етап характеризується удосконаленням електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі, другий етап полягає у зміні консервативної цивільної процесуальної форми цивільного судочинства та його процедур, третій етап передбачає встановлення зворотнього зв'язку – використання електронних технологій як інструменту вчинення процесуальних дій судом та виконавцем та інтеграцію електронних технологій у цивільний та виконавчий процес. У даному дослідженні здійснено аналіз лише початкового першого етапу, що може стати підґрунтям для подальших наукових розвідок наступних етапів.

В дослідженні підкреслюється, що сукупність низки понять, що вживаються як на законодавчому рівні, так і доктринально, де використано термін «електронні /електронна/електронний» як-то електронна справа, електронні докази, електронний розгляд справи, електронне судове рішення та, нарешті, електронний суд, дозволяє сформулювати та запропонувати введення до наукового обігу науково-теоретичної конструкції поняття «електронних технологій у цивільному процесі» з урахуванням оновленого змісту цивільного процесуального законодавства. У виконавчому процесі дана конструкція фактично впливає із законодавства про виконавче провадження, хоча вже на даний час Закон України «Про виконавче

провадження» оперує термінами «електронні реєстри та бази даних», «електронні гроші», «електронний гаманець», та пропонується у кількох профільних зареєстрованих законопроєктах, передбачає функціонування кількох електронних реєстрів (хоча й з іншими назвами), що значно впливають на процес примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

Проведене дослідження дало змогу сформулювати поняття «електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі», що являють собою сукупність інформаційних (автоматизованих), інформаційно-телекомунікаційних систем, сервісів та мереж, а також інформаційно-комунікаційних процесів, спрямованих на здійснення правосуддя судом та примусове виконання судових рішень органами та особами, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, з одного боку, а також на реалізацію процесуальних можливостей учасників цивільного процесу (виконавчого провадження), пов'язаних із забезпеченням права на доступ до правосуддя та права на доступ до примусового виконання рішень, з іншого боку.

У роботі визначається сутність електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі, що представляють собою весь спектр можливих засобів, пов'язаних із поданням документів до суду, повідомлення учасників цивільного судочинства, дистанційної участі у розгляді справи як у суді першої інстанції, так і у разі оскарження судового акту та процесу примусового виконання судового рішення. Їх сутність також спостерігається у трьох вимірах: 1) правовому (процесуальному), 2) технологічному та 3) безпековому. У процесуально-правовому аспекті електронні технології є невід'ємною частиною цивільного та виконавчого процесу та перебувають з ними у нерозривному зв'язку, адже відсутність реєстрації електронного кабінету унеможливорює вчинення процесуальних дій значного кола учасників цивільного процесу (адвокатів, нотаріусів, державних та приватних виконавців), ні суд, ні державні чи приватні виконавці не можуть функціонувати без електронних баз даних та реєстрів.

На підставі аналізу законодавчих актів, спрямованих на захист прав людини та доступ до правосуддя в умовах розвитку електронних технологій, досліджено

розвиток законодавчої бази у сфері електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі, в результаті чого з'ясовано еволюціонування науково-технічного та інноваційного розвитку у період їхньої технологічної модернізації.

У роботі доводиться, що у процесуально-правовому вимірі концепт електронних технологій впливає на правосуддя у таких напрямках: 1) модернізація правил доказування із урахуванням сучасних електронно-інформаційних технологій, що застосовуються судом та учасниками справи 2) зміна ролі суду – у контексті загальної тенденції сервісної держави зміщується у площину, де суд є надавачем послуг, а учасники справи (користувачі ЄСІТС) – їх споживачами.

При цьому запропоновано класифікацію видів електронізації у виконавчому процесі на дві групи: внутрішню електронізацію як організаційно-процесуальну діяльність державного чи приватного виконавця щодо використання онлайн ресурсів з метою здійснення виконавчого процесу та зовнішню електронізацію як інформаційну діяльність сторін виконавчого процесу, інших суб'єктів виконавчого процесу, пов'язаних з процесом примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

Автором аргументовано нагальну потребу застосування «штучного інтелекту» у виконавчому процесі, що полягатиме у переході до повної автоматизації процесу примусового виконання судового рішення або рішення іншого органу за блоком виконавчих документів про стягнення боргів.

У дослідженні проаналізовано втілення ідеї «електронного суду» в українське процесуальне законодавство шляхом нормативного закріплення положень щодо Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи України. Запропоновано внести зміни до ЦПК України з метою удосконалення правового регулювання Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи для врегулювання певних проблем, пов'язаних з несумлінним та суспільно небезпечним використанням інформації, що впливає на інформаційну безпеку під час здійснення правосуддя.

У роботі пропонується запровадження Єдиної підсистеми документообігу ЄСІТС, яка завдяки використанню сучасних хмарних технологій буде спроможна

поєднати між собою одночасний процес упорядкування, узгодження і об'єднання структур і функцій на різних стадіях цивільного процесу. Такий підхід є новим у створенні Єдиної підсистеми документообігу ЄСІТС, що у свою чергу вирішить питання щодо об'єднання усіх судових програм документообігу в Єдину підсистему документообігу судів України.

На підставі порівняльно-правового дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі аргументовано доцільність впровадження в Україні сучасних технологій, таких як штучний інтелект та блокчейн.

Аргументовано необхідність за допомогою даної технології вирішувати завдання з автоматизованого введення та обробки інформації при здійсненні діловодства суду, опрацювання вхідних документів, що надходять до суду з метою виявлення їх невідповідності вимогам процесуального законодавства, ідентифікації особи та повноважень для участі в судовому розгляді.

Запропоновано концептуальні засади, завдяки яким судді при здійсненні правосуддя з використанням технології штучного інтелекту будуть здійснювати розгляд судових справ швидше і практично миттєво знаходити відповідні процесуальні документи.

В результаті здійсненого дослідження запропоновано внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження», спрямованих на удосконалення Автоматизованої системи виконавчого провадження щодо забезпечення електронної взаємодії органів державної виконавчої служби, приватних виконавців з державними органами та банками, забезпечення обов'язкового підключення банків до електронної взаємодії, отримання виконавцями інформації про боржників, їхнє майно та кошти, забезпечення автоматизованого списання коштів боржника за виконавчими провадженнями про стягнення заборгованості.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що висновки та пропозиції, викладені в дисертації, можуть бути використані в науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень у галузі; правотворчості – для розроблення проектів нормативно-правових актів; правозастосуванні – у діяльності

судової системи, органів суддівського самоврядування, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя, Державної судової адміністрації, Державного підприємства «Центр судових сервісів», Державного підприємства «Інформаційні судові системи».

Ключові слова: електронні технології, електронний суд, електронний доказ, інформаційні технології, Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, цивільне судочинство, цивільний процес, штучний інтелект, цивілістичний процес, комп'ютерні технології, цифрові технології, правосуддя, судова система, виконавчий процес, технологія блокчейн.

ABSTRACT

Kozhevnikova A.V. Electronic technologies in the civil and executive process in the conditions of sustainable development – qualifying work on manuscript rights. Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 "Law" in the field of knowledge 08 "Law". – Sumy National Agrarian University, Sumy, 2023.

In the dissertation, a comprehensive scientific study of the theoretical and legal foundations and normative and legal regulation of electronic technologies in the civil and executive process in the conditions of sustainable development was carried out, conceptual proposals were formed, united by the directions of implementation and aimed at improving the civil and executive process in the conditions of the development of the information society, digitization of justice and enforcement of decisions, as well as European integration of Ukraine.

The mentioned study is relevant because its issues correspond to the direction of scientific research defined in the Decree of the President of Ukraine "On the Goals of the Sustainable Development of Ukraine for the Period Until 2030" dated March 30, 2019 No. 722 (Goal No. 16 – to promote the construction of a peaceful and open society in the interests of sustainable development, ensuring access to justice for all and the creation of effective, accountable and participatory institutions at all levels) and is aimed at solving task 16.3 – increasing the level of trust in the court and ensuring equal access to justice,

which is enshrined in the provisions of the relevant National Report regarding the Sustainable Development Goals.

The study notes that modern electronic technologies in civil and executive proceedings are aimed at ensuring in the near future the transition to paperless communication of the participants in the process with courts and bodies and persons who carry out the enforcement of court decisions and decisions of other bodies, and will also allow to reduce to the minimum possible physical presence of citizens in courts, in bodies of the state executive service, private executors.

The use of electronic technologies in the civil and executive process in the conditions of sustainable development of Ukraine allows to improve access to justice and enforcement of decisions, to make civil and executive processes more efficient and transparent.

The paper proposes an approach that carries out a comprehensive systematic study of the features of the implementation of electronic technologies in terms of two components of the science of the civil process – in the civil process and the executive process, which follow each other and are connected by a common legal goal, in order to identify the manifestation of the use of electronic technologies as in the course of protecting the violated subjective right by the court, as well as in the course of its real restoration by bodies and persons who carry out the enforcement of court decisions and decisions of other bodies.

On the basis of the research carried out, the author proposes a concept that provides for a consistent and holistic process of introducing electronic technologies into the civil and executive process, which consists of several stages: the first stage is characterized by the improvement of electronic technologies in the civil and executive process, the second stage consists in changing the conservative civil procedural form of the civil judicial proceedings and its procedures, the third stage involves the establishment of feedback – the use of electronic technologies as a tool for the execution of procedural actions by the court and the executor and the integration of electronic technologies into the civil and executive process. In this study, the analysis of only the initial first stage was carried out, which can become the basis for further scientific investigations of the following epochs.

The study emphasizes that a set of concepts used both at the legislative and doctrinal level, where the term "electronic/electronic/electronic" is used as an electronic case, electronic evidence, electronic trial, electronic court decision and, finally, electronic court, allows to form and propose the introduction into the scientific circulation of the scientific-theoretical construction of the concept of "electronic technologies in the civil process" taking into account the updated content of the civil procedural legislation. In the enforcement process, this construction actually follows from the legislation on enforcement proceedings, although the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings" already uses the terms "electronic registers and databases", "electronic money", "electronic wallet" and is offered in several specialized registered draft laws, provides for the functioning of several electronic registers (albeit with other names), which significantly affect the process of enforcement of court decisions and decisions of other bodies.

The conducted research made it possible to form the concept of "electronic technologies in civil and executive proceedings", which are a set of information (automated), information and telecommunication systems, services and networks, as well as information and communication processes aimed at the administration of justice by the court and the enforcement of court orders decisions by bodies and persons who carry out enforcement of court decisions and decisions of other bodies, on the one hand, as well as on the implementation of procedural opportunities of participants in civil proceedings (enforcement proceedings) related to ensuring the right to access to justice and the right to access to compulsory execution of decisions, on the other hand.

The work defines the essence of electronic technologies in civil and executive proceedings, which represent the entire range of possible means related to the submission of documents to the court, notification of participants in civil proceedings, remote participation in the consideration of the case both in the court of first instance and in case of appeal of a judicial act and the process of enforcement of a court decision. Their essence is also observed in three dimensions: 1) legal (procedural), 2) technological and 3) security. In the procedural and legal aspect, electronic technologies are an integral part of the civil and executive process and are inextricably linked with them, because the lack

of registration of the electronic cabinet makes it impossible to take procedural actions of a significant number of participants in the civil process (lawyers, notaries, public and private executors), neither the court nor public or private executors can function without electronic databases and registers.

On the basis of the analysis of legislative acts aimed at the protection of human rights and access to justice in the conditions of the development of electronic technologies, the development of the legislative framework in the field of electronic technologies in the civil and executive process was investigated, as a result of which the evolution of scientific, technical and innovative development during the period was clarified their technological modernization.

The paper proves that in the procedural and legal dimension, the concept of electronic technologies affects justice in the following directions: 1) modernization of the rules of evidence taking into account modern electronic information technologies used by the court and the participants in the case 2) changing the role of the court – in the context of the general trend of service of the state is shifting to a plane where the court is a service provider, and the participants in the case (users of EUIITS) are their consumers.

At the same time, it is proposed to classify the types of electronicization in the executive process into two groups: internal electronicization as an organizational and procedural activity of a state or private executor regarding the use of online resources for the purpose of implementing the executive process, and external electronicization as an informational activity of the parties to the executive process, other subjects of the executive process, related to the process of enforcement of court decisions and decisions of other bodies.

The author argues for the urgent need to use "artificial intelligence" in the executive process, which will consist in the transition to full automation of the process of enforcement of a court decision or a decision of another body based on a block of executive documents on debt collection.

The study analyzed the implementation of the idea of an "electronic court" in Ukrainian procedural legislation through the normative consolidation of provisions regarding the Unified Judicial Information and Telecommunication System of Ukraine.

It is proposed to make changes to the Civil Code of Ukraine in order to improve the legal regulation of the Unified Judicial Information and Telecommunication System to resolve certain problems related to dishonest and socially dangerous use of information that affects information security during the administration of justice.

The work proposes the introduction of the Unified Document Management Subsystem of EUIITS, which, thanks to the use of modern cloud technologies, will be able to combine the simultaneous process of ordering, harmonizing and unifying structures and functions at different stages of the civil process. This approach is new in the creation of the Unified Document Management Subsystem of EUIITS, which in turn will resolve the issue of unification of all judicial document management programs into the Unified Document Management Subsystem of Ukrainian Courts.

On the basis of a comparative legal study of the foreign experience of legal regulation of electronic technologies in civil and executive proceedings, the expediency of introducing modern technologies such as artificial intelligence and blockchain in Ukraine is argued.

The need to use this technology to solve the tasks of automated input and processing of information in the course of court administration, processing of incoming documents received by the court in order to identify their non-compliance with the requirements of procedural legislation, identification of persons and powers to participate in court proceedings is argued.

Conceptual principles are proposed, thanks to which judges in the administration of justice with the use of artificial intelligence technology will consider court cases faster and find relevant procedural documents almost instantly.

As a result of the research, it is proposed to introduce amendments to the Law of Ukraine "On Executive Proceedings", aimed at improving the Automated System of Executive Proceedings to ensure electronic interaction of state executive service bodies, private executors with state bodies and banks, ensuring mandatory connection of banks to electronic interaction, obtaining by executors information about debtors, their property and funds, ensuring automated write-off of the debtor's funds under executive proceedings on debt collection.

The practical significance of the obtained results is that the conclusions and proposals presented in the dissertation can be used in research work – for further scientific research in the field; law-making – for the development of projects of regulatory and legal acts; law enforcement – in the activities of the judicial system, bodies of judicial self-government, the High Qualification Commission of Judges of Ukraine, the High Council of Justice, the State Judicial Administration, the State Enterprise "Judicial Services Center", the State Enterprise "Information Court Systems".

Keywords: electronic technologies, electronic court, electronic evidence, information technologies, Unified judicial information and telecommunications system, civil proceedings, civil process, artificial intelligence, civil process, computer technologies, digital technologies, justice, judicial system, executive process, blockchain technology.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Щербак С.В., Кожевнікова А.В. Інформаційні технології і виконавчий процес. *Юридичний науковий електронний журнал» № 1. 2022. С. 117-121. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/27>*

Особистий вклад авторки полягає у дослідженні впливу цифрових технологій на виконавчий процес; виокремленні трьох аспектів діджиталізації у виконавчому процесі; наведенні таких видів діджиталізації у виконавчому процесі, як внутрішня діджиталізація, властива власне виконавчому процесу, яка стосується автоматизованої системи виконавчого провадження, електронного документообігу, автоматизованого арешту коштів, електронних торгів, де користування онлайн-ресурсами здійснюється безпосередньо самим державним чи приватним виконавцем, і зовнішня діджиталізація, притаманна правовідносинам, котрі відбуваються навколо виконавчого процесу та тим чи іншим чином стосуються виконавчого процесу.

2. Кожевнікова А.В. Застосування штучного інтелекту у цивілістичному процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. № 55. 2022. С. 40-43. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2022.55.9>

3. Кожевнікова А.В. Технологія блокчейн у цивілістичному процесі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 1. 2022. С. 59-64. DOI <https://doi.org/10.32782/392243>

Особистий вклад авторки полягає у характеристиці необхідності подальшого розвитку інструментів у сфері цифровізації правосуддя; дослідженні міжнародно-правового аспекту цифровізації діяльності ЄСПЛ.

4. Щербак С.В., Кожевнікова А.В. Електронізація судочинства: сучасний стан та орієнтири розвитку електронного суду в Україні у світлі цивільного процесу. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2023. С. 238-242. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/57>

Особистий вклад авторки полягає у здійсненні аналізу генези електронного судочинства та функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Кожевнікова А.В. Електронний документообіг в системі судочинства України. *Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 6-7 грудня 2019 р.)*. Харків, 2019. С. 74-77.

2. Кожевнікова А.В. Проблеми впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 24-25 січня 2020 р.)*. Запоріжжя, 2020. С. 111-115.

3. Кожевнікова А.В. Удосконалення системи виконавчого провадження в контексті діджиталізації цивільного судочинства України. *Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 30-31 жовтня 2020 р.).* – Запоріжжя, 2020. С. 189-192.

4. Кожевнікова А.В. Функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в цивільному процесі України в умовах пандемії. *Матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (м. Суми, Сумський національний аграрний університет, 16-20 листопада 2020 р.).* – Суми, 2020. С. 515.

5. Кожевнікова А.В. Відеоконференція як елемент доступу до правосуддя в умовах сталого розвитку. *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (15-19 листопада 2021 р.).* – Суми, 2021. С. 539.

6. Щербак С.В., Кожевнікова А.В. Діджиталізація виконавчого процесу. Захист прав людини у цивільному судочинстві: *матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 17 грудня 2021 р.)* [Електронне видання] / за заг. ред. д.ю.н., професора Н. Ю. Голубевої; уклад.: І.С. Апалькова, О.В. Сатановська. – Одеса: Фенікс, 2021 – С. 68-72. – Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/16015>.

Особистий вклад авторки полягає у правовій характеристиці розвитку діджиталізації виконавчого процесу.

7. Кожевнікова А.В. Перспективи впровадження штучного інтелекту у цивілістичний процес України. *Матеріали щорічної науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського національного аграрного університету (26-29 квітня 2022 р.).* – Суми, 2022. С. 270.

8. Кожевнікова А. В. Перспективи запровадження технології блокчейн у цивільному процесі. *Теоретичний аналіз та наукові дослідження сучасної юридичної науки. Матеріали науково-практичної конференції (м. Ужгород, 13-14 травня 2022 р.).* – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2022. С. 69-72.

9. Кожевнікова А.В. Цифровізація правосуддя в умовах воєнного стану. *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента – (14-18 листопада 2022 р.).* – Суми, 2022. – С. 377.

10. Кожевнікова А.В. Проблеми функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи у цивільному процесі. Міжнародна наукова конференція «Актуальні питання сучасної юриспруденції»: *матеріали конференції (5-6 квітня 2023 р., м. Ченстохова, Республіка Польща). Рига, Латвія: «Baltija Publishing», 2023. С. 76-79. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-18>;*

опубліковані у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до ОЕСР та/або Європейського Союзу:

11. Alisa Kozhevnikova. Latest electronic technologies in the executive process. *Kelm (Knowledge, Education, Law, Management)*. № 2 (46). 2022. P. 236-241. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.2.36>

інші:

12. Кожевнікова А.В. Електронні докази у цивільному судочинстві України. *Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2019. № 6. С. 128-131.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	18
ВСТУП.....	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЕЛЕКТРОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЦИВІЛЬНОМУ ТА ВИКОНАВЧОМУ ПРОЦЕСІ.....	32
1.1. Процесуально-правовий розвиток електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі у світлі Цілей сталого розвитку.....	32
1.2. Стан наукової розробки правової категорії електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі.....	41
1.3. Розвиток законодавчої бази у сфері електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі	54
Висновки до Розділу 1.....	66
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	69
2.1. Правове регулювання Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи у цивільному процесі.....	69
2.2. Електронні докази.....	87
2.3. Електронні судові виклики та повідомлення учасників цивільного процесу.....	98
2.4. Фіксування судового засідання технічними засобами та його проведення у режимі відеоконференції.....	106
Висновки до Розділу 2.....	114
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОЦЕСІ.....	117
3.1. Правове регулювання Автоматизованої системи виконавчого провадження у виконавчому процесі	117
3.2. Єдиний реєстр боржників.....	135
3.3. Автоматизований арешт коштів боржника у виконавчому процесі.....	143
Висновки до Розділу 3.....	151

РОЗДІЛ 4. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЦИВІЛЬНОМУ ТА ВИКОНАВЧОМУ ПРОЦЕСІ.....	153
4.1. Зарубіжний досвід правового регулювання електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі.....	153
4.2. Проблеми та перспективи розвитку технологій штучного інтелекту та блокчейн у цивільному та виконавчому процесі.....	162
Висновки до Розділу 4.....	175
ВИСНОВКИ.....	177
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	182
ДОДАТКИ.....	216

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЦСР –	Цілі сталого розвитку
ЄС –	Європейський Союз
СНАУ –	Сумський національний аграрний університет
ООН –	Організація Об'єднаних Націй
США –	Сполучені Штати Америки
ЮНСІТРАЛ –	Комісія ООН з права міжнародної торгівлі
МСЕ –	Міжнародний Союз електрозв'язку
ЦПК –	Цивільний процесуальний кодекс України
ДСА –	Державна судова адміністрація України
ЄСІТС –	Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система
ІТС –	Інформаційно-телекомунікаційні системи
АСЕД «Апеляція» – «Апеляція»	Автоматизована система електронного документообігу
КП «Д-3» –	Комп'ютерна програма «Д-3»
КП «СПД» –	Комп'ютерна програма «Сервіс підтримки діловодства»
Мінцифра –	Міністерство цифрової трансформації України
АСДС –	Автоматизована система документообігу суду
ДВС –	Державна виконавча служба
АСВП –	Автоматизована система виконавчого провадження
ВП –	Виконавче провадження
Е-ВП –	Електронне виконавче провадження
ЄДБ –	Єдиний реєстр боржників
АПВУ –	Асоціація приватних виконавців України
ЕЦП –	Електронний цифровий підпис
КЕП –	Кваліфікований електронний підпис
ІІІ –	Штучний інтелект
PACER –	The Public Access to Court Electronic Records
CM/ECF –	Case Management/Electronic Case Files

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Електронне судочинство є одним із найпріоритетніших як у контексті підвищення ефективності судової системи, так і в контексті вдосконалення державного устрою загалом. При примусовому виконанні судових рішень і рішень інших органів значення використання сучасних електронних сервісів є не менш важливим та свідчить про потребу удосконалення існуючих процедур пошуку майна боржника, звернення стягнення на майно боржника, зокрема за виконавчими провадженнями про стягнення заборгованості, а також збільшення відсотків фактично виконаних судових рішень.

Поетапність створення електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі та їх процесуально-правовий розвиток спрямовані на забезпечення права на доступ до суду та до примусового виконання рішень, права на судове повідомлення про час та місце вчинення процесуальних дій за допомогою сучасних технологій; право на участь у судовому засіданні поза межами приміщення суду, право на ознайомлення з матеріалами справи чи виконавчого провадження дистанційно тощо.

Сучасний етап розвитку електронних технологій характеризується значним розширенням їх використання у цивільному та виконавчому процесі, збільшенням електронних реєстрів та баз даних, що забезпечують процесуальну діяльність судів загальної юрисдикції, органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. Поступово зростає і кількість користувачів таких електронних реєстрів – учасників цивільної справи та виконавчого провадження. Рекордні показники зростання кількості боржників у Єдиному реєстрі боржників зафіксовані за два останні роки, зокрема на жовтень 2023 року у Єдиному реєстрі боржників нараховувалося близько 9 мільйонів осіб.

Судова та виконавча практика показує, що застосування електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі є складним та викликає труднощі в судах загальної юрисдикції та у виконавців, та в учасників цивільної справи та

виконавчого провадження, як у практичній площині, так і на теоретичному рівні. Це може призвести до певних правових наслідків, що охоплюються низкою процесуальних прав – із неможливістю реалізувати право на участь у судовому засіданні або право на участь у засіданні у режимі відеоконференцзв'язку, з неприйняттям судом електронних доказів, вплине на строки розгляду цивільної справи, чи можливість оскарження рішень, дій або бездіяльності державного чи приватного виконавця.

Саме ці питання і стали предметом даного наукового дослідження.

Електронні технології та їх вплив на розвиток суспільства були предметом дослідження О.В. Андрощука, О.О. Берназюка, Н.Ю. Голубевої, О.О. Денісової, В.В. Лапінського, О.В. Співаковського, В.М. Стратонова, М.І. Шермана та інших.

Електронний суд та шляхи його впровадження, тенденції розвитку, досвід та перспективи досліджували І.В. Арістова, О.В. Бринцев, М.О. Гетманцев, К.Б. Дрогозюк, К.С. Кожемякіна, Ю.О. Котвяковський, О.Р. Кібенко, Н.В. Кушакова-Костицька, В.Б. Марченко, А.Л. Пласкар, В.О. Смірнова, М.М. Ясинок, функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи України досліджували О.О. Берназюк, В.О. Кібець, Р.Ю. Ханик-Посполітак, С.В. Щербак.

На рівні дисертаційного дослідження проблематика електронних технологій досліджувалася А.Ю. Каламайко «Електронні засоби доказування в цивільному процесі» (2016 р.), Ю.С. Павловою «Електронний документ як джерело доказів у цивільному процесі» (2019 р.), С.А. Чванкіним «Інформаційні технології у доказуванні в цивільному процесі: теоретичні та практичні аспекти» (2021 р.).

Утім, на сьогодні в Україні відсутнє окреме ґрунтовне наукове дослідження, яке було б присвячене теоретико-правовим засадам та практичному застосуванню електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі на рівні дисертаційного дослідження. Існує потреба у повному, цілісному та всебічному розгляді цього питання, розробленні та дослідженні відповідних науково-обґрунтованих результатів у виді наукових розробок, надання пропозицій шляхом поєднання теоретичної і практичної складових.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах плану науково-дослідної роботи кафедри адміністративного та інформаційного права Сумського національного аграрного університету.

Враховуючи принципи розвитку, що закріплені в Стратегії розвитку Сумського національного аграрного університету на 2021-2025 рр., серед яких є на першому місці – сприяння досягнення цілей сталого розвитку ООН, взаємопов'язаний розвиток, інтеграційна спрямованість, інноваційність тощо, тема дисертаційного дослідження повністю узгоджується з вказаною Стратегією та передбачає досягнення цілей Сталого розвитку ООН.

Окрім того, дисертаційне дослідження виконано з повним урахуванням Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 року № 386-р; Концепції побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затвердженої Наказом ДСА України № 168 від 13 квітня 2018 р.; Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р.

Дисертаційне дослідження повністю узгоджується з Указом Президента України «Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки» від 11.06.2021 № 231/2021, відповідно до якого серед основних проблем виявлено перешкоди в доступі до правосуддя та недостатній рівень упровадження цифрових технологій у здійсненні правосуддя.

Таким чином, наукове дослідження та впровадження в практичну діяльність електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі надає можливість забезпечити подолання саме негативних явищ, серед яких основним проблематичним аспектом є втрата довіри до правосуддя та порушення прав доступу до правосуддя.

Дисертаційне дослідження виконане на кафедрі адміністративного та інформаційного права Сумського національного аграрного університету в рамках науково-дослідних тематик кафедри адміністративного та інформаційного права

Сумського національного аграрного університету «Взаємодія галузей права в умовах сталого розвитку України та глобальної цифрової трансформації» (Державний реєстраційний номер: 0121U109599).

Метою дисертаційної роботи є визначення теоретико-правових засад використання електронних технологій у цивільному та виконавчому процесах та їх практичної реалізації в умовах сталого розвитку та обґрунтування способів і напрямів розвитку та удосконалення законодавства в цих сферах.

Відповідно до поставленої мети окреслено такі **завдання** дослідження:

дослідити процесуально-правовий розвиток електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі у світлі Цілей сталого розвитку;

здійснити аналіз стану розробки правової категорії електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі;

окреслити розвиток законодавчої бази у сфері електронних технологій;

визначити недоліки у правозастосуванні щодо використання Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та надати пропозиції щодо їх вирішення;

провести дослідження нормативно-правового регулювання електронних доказів, електронних судових викликів та повідомлень учасників цивільного процесу, фіксування судового засідання технічними засобами та його проведення у режимі відеоконференції;

вивчити проблемні питання, що виникають у роботі Автоматизованої системи виконавчого провадження та запропонувати шляхи їх вирішення;

вивчити прогалини, що існують при автоматизованому арешті коштів боржника та запропонувати шляхи їх усунення;

дослідити зарубіжний досвід правового регулювання електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі;

з'ясувати проблемні питання практичної реалізації штучного інтелекту та технології блокчейн у цивільному процесі України, ризики та переваги їх застосування;

запропонувати необхідні зміни до законодавства, які слід запровадити для покращення ефективності цивільного судочинства та виконавчого провадження.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у цивільному судочинстві та при примусовому виконанні судових рішень і рішень інших органів в ході застосування електронних технологій.

Предметом дослідження є електронні технології у цивільному та виконавчому процесі в умовах сталого розвитку: правовий, інформаційний та організаційний аспекти.

Методи дослідження. Відповідно до вищезазначених мети й завдань, у дисертації були залучені філософські, загальнонаукові та спеціально-правові методи пізнання. Наукове дослідження теоретико-правових засад електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі проведено на основі комплексного використання загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання в їх взаємному зв'язку та доповненні один одного відповідно до мети і завдань дослідження, з урахуванням його об'єкта та предмета.

Застосування *діалектичного* методу дозволило пізнати необхідність впровадження нових сучасних електронних технологій у цивільний та виконавчий процес (підрозділ 1.3). Також діалектичний метод сприяв всебічному дослідженню нормативно-правового механізму електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі, взаємообумовленості з сучасним станом існування, розвитку суспільних відносин (розділи 2,3).

Загальнонаукові методи використовуються протягом всього дослідження, зокрема, *системний* метод як важлива складова правового дослідження використовувався при систематизації та дослідженні генези становлення та розвитку електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі (підрозділ 1.3); *формально-юридичний* метод використовувався для з'ясування поняття та сутності електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі (підрозділ 1.2), для формулювання висновків у відповідності до мети дисертаційного дослідження.

За допомогою методу *аналізу* зроблено дослідження міжнародно-правових актів, національного законодавства, що мають значення при дослідженні генези становлення та розвитку електронних технологій (підрозділ 1.3).

Метод теоретико-правового моделювання дозволив виявити недоліки правового регулювання досліджуваної сфери та сформулювати конкретні пропозиції, спрямовані на вдосконалення положень національного законодавства у сфері застосування електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі (розділ 2,3).

Логіко-аналітичний метод застосовувався при дослідженні зарубіжного досвіду провідних країн світу та при виявленні проблем та перспектив розвитку технологій штучного інтелекту та блокчейн у цивільному та виконавчому процесі (розділ 4).

Спеціально-правові методи відображають специфіку науки. Так за допомогою *компаративістичного* методу було проаналізовано питання доступу до правосуддя та до примусового виконання судових рішень та рішень інших органів в умовах сталого розвитку (підрозділ 1.1.).

Метод *правового експерименту* забезпечив реалізацію надання пропозицій застосування нових сучасних цифрових технологій (штучний інтелект, блокчейн) задля їх використання в подальшому у цивільному та виконавчому процесі (підрозділ 4.2.).

Нормативно-правову основу дисертаційного дослідження становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, акти чинного законодавства України, та окремих зарубіжних держав.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених-процесуалістів, а також дослідження науковців у сфері доступу до правосуддя в умовах сталого розвитку, виконавчого провадження та інших галузей системи права України.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять рішення Європейського суду з прав людини, рішення Верховного Суду та рішення Великої Палати Верховного Суду.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертацію присвячено розв'язанню актуальних науково-правових проблем з теорії та практики реалізації електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі в умовах сталого розвитку нашої держави. У дисертації вперше обгрунтовано низку вагомих положень, понять і висновків, пов'язаних із застосуванням електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі, серед яких такі:

- запропоновано підхід, за якого здійснено комплексне системне дослідження особливостей реалізації електронних технологій у розрізі двох компонентів науки цивілістичного процесу – у цивільному процесі та виконавчому процесі, що слідують один за одним та пов'язані спільною правовою метою, для виявлення прояву застосування електронних технологій як в ході захисту судом порушеного суб'єктивного права, так і в ході його реального відновлення органами та особами, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;

- запропоновано концепцію, що передбачає послідовний цілісний процес впровадження електронних технологій у цивільний та виконавчий процес, який складається з кількох етапів: перший етап характеризується удосконаленням електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі, другий етап полягає у зміні консервативної цивільної процесуальної форми цивільного судочинства та його процедур, третій етап передбачає встановлення зворотнього зв'язку – використання електронних технологій як інструменту вчинення процесуальних дій судом та виконавцем та інтеграцію електронних технологій у цивільний та виконавчий процес. У даному дослідженні здійснено аналіз лише початкового першого етапу, що може стати підґрунтям для подальших наукових розвідок наступних етапів;

- обгрунтовано науково-теоретичну конструкцію поняття «електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі» з урахуванням оновленого змісту цивільного процесуального законодавства та законодавства про виконавче провадження. Визначено те, що «електронні технології у цивільному та виконавчому процесі» являють собою сукупність інформаційних (автоматизованих), інформаційно-телекомунікаційних систем, сервісів та мереж, а

також інформаційно-комунікаційних процесів, спрямованих на здійснення правосуддя судом та примусове виконання судових рішень органами та особами, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, з одного боку, а також на реалізацію процесуальних можливостей учасників цивільного процесу (виконавчого провадження), пов'язаних із забезпеченням права на доступ до правосуддя та права на доступ до примусового виконання рішень, з іншого боку;

- розкрито системну модель електронних технологій у цивільному та виконавчому процесах, що розглядається у трьох вимірах: 1) правовому (процесуальному), 2) технологічному та 3) безпековому. У процесуально-правовому аспекті електронні технології є невід'ємною частиною цивільного та виконавчого процесу та перебувають з ними у нерозривному зв'язку, адже відсутність реєстрації електронного кабінету унеможливорює вчинення процесуальних дій значного кола учасників цивільного процесу (адвокатів, нотаріусів, державних та приватних виконавців), ні суд, ні державні чи приватні виконавці не можуть функціонувати без електронних баз даних та реєстрів;

- доведено, що у процесуально-правовому вимірі концепт електронних технологій впливає на правосуддя у таких напрямках: 1) модернізація правил доказування із урахуванням сучасних електронно-інформаційних технологій, що застосовуються судом та учасниками справи 2) зміна ролі суду – у контексті загальної тенденції сервісної держави зміщується у площину, де суд є надавачем послуг, а учасники справи (користувачі ЄСІТС) – їх споживачами;

- запропоновано класифікацію видів електронізації у виконавчому процесі на дві групи: внутрішню електронізацію як організаційно-процесуальну діяльність державного чи приватного виконавця щодо використання онлайн ресурсів з метою здійснення виконавчого процесу та зовнішню електронізацію як інформаційну діяльність сторін виконавчого процесу, інших суб'єктів виконавчого процесу, пов'язаних з процесом примусового виконання судових рішень і рішень інших органів;

- аргументовано нагальну потребу застосування «штучного інтелекту» у виконавчому процесі, що полягатиме у переході до повної автоматизації процесу примусового виконання судового рішення або рішення іншого органу за блоком виконавчих документів про стягнення боргів.

удосконалено:

- запропоновано внести зміни до частини 11 ст.14 ЦПК України та викласти її в такій редакції: «несанкціоноване втручання в роботу Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та в автоматизований розподіл справ між суддями тягне кримінальну відповідальність».

- запропоновано доповнити частину другу статті 8 «Автоматизована система виконавчого провадження» Закону України «Про виконавче провадження»: «абзацем 10 електронна взаємодія органів державної виконавчої служби, приватних виконавців з державними органами, банками, іншими фінансовими установами, небанківськими надавачами платіжних послуг, емітентами електронних грошей; абзацем 11 отримання виконавцями інформації про боржників, їхнє майно, доходи та кошти, у тому числі конфіденційної з державних електронних баз даних і реєстрів, інших автоматизованих інформаційних систем»;

- запропоновано доповнити статтю 8 Закону України «Про виконавче провадження» частиною 6 такого змісту: «Банки та інші фінансові установи, небанківські надавачі платіжних послуг, які мають право відкривати платіжні рахунки, емітенти електронних грошей зобов'язані підключитися до електронної взаємодії»;

- запропоновано частину 5 ст. 48 Закону України «Про виконавче провадження» викласти в такій редакції: «Автоматизована система виконавчого провадження забезпечує автоматизований арешт та списання коштів боржника за виконавчими провадженнями про стягнення заборгованості у порядку, визначеному Міністерством юстиції України та Міністерством фінансів України».

- набули подальшого розвитку:

- вивчення досвіду та проведення аналізу законодавства зарубіжних країн у цивільному та виконавчому процесі у сфері впровадження електронних технологій.

- правове застосування технологій штучного інтелекту та блокчейн у цивільному та виконавчому процесах.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичне і практичне значення одержаних результатів виявляється у тому, що викладені у дисертаційній роботі положення в подальшому можуть бути використані:

У науково-дослідній сфері – для подальших теоретичних досліджень електронних технологій, електронного суду, електронного виконавчого провадження, цифровізації правосуддя в умовах воєнного стану, доступу до правосуддя та до примусового виконання в умовах сталого розвитку;

У правотворчій діяльності – для підготовки проектів законів про внесення змін та доповнень до актів чинного цивільного процесуального законодавства, законодавства про виконавче провадження з метою вдосконалення впровадження електронних технологій у цих сферах;

У правозастосовній діяльності – при проведенні судового засідання у режимі відеоконференції, фіксації судового засідання технічними засобами, направлення електронної судової повістки, дослідженні електронних доказів тощо;

У освітньому процесі – у процесі підготовки методичних розробок, підручників, а також навчальних посібників з навчальних курсів «Цивільний процес», «Електронний суд», «Виконавче провадження» тощо, під час викладання навчальних дисциплін, пов'язаних з процедурою цифровізації правосуддя та виконання судових рішень, у науково-дослідній роботі здобувачів вищої освіти;

У практичній діяльності – у діяльності судової системи, органів суддівського самоврядування, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя, Державної судової адміністрації, Державного підприємства «Центр судових сервісів», Державного підприємства «Інформаційні судові системи» (*акт впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в практичну діяльність Держинського районного суду міста Харкова, акт впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в практичну діяльність Київського апеляційного суду, акт впровадження наукових розробок*

дисертаційного дослідження в практичну діяльність Харківського апеляційного суду).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною науковою роботою, першим комплексним дослідженням електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі в умовах сталого розвитку. Сформовані в дисертації теоретичні положення, узагальнення, висновки, рекомендації, пропозиції щодо удосконалення законодавства в межах досліджуваної теми обґрунтовані на підставі особистих досліджень, професійного досвіду у системі судоустрою України, у результаті опрацювання й аналізу наукових, нормативних і статистичних джерел.

Більшість питань, що висвітлюються у роботі, підіймаються вперше, інші розглянуті з нових підходом до правових позицій, вирішення окремих спірних питань отримало у роботі додаткове обґрунтування.

У виконаних у співавторстві публікаціях за темою дослідження особистий вклад авторки полягає у наступному:

- 1) у публікації «Інформаційні технології і виконавчий процес» (Щербак С.В., Кожевнікова А.В. Інформаційні технології і виконавчий процес. «Юридичний науковий електронний журнал» № 1, 2022. С. 117-121. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/27>) – досліджено вплив цифрових технологій на виконавчий процес; виокремлено три аспекти діджиталізації у виконавчому процесі; наведено такі види діджиталізації у виконавчому процесі, як внутрішня діджиталізація, властива власне виконавчому процесу, яка стосується автоматизованої системи виконавчого провадження, електронного документообігу, автоматизованого арешту коштів, електронних торгів, де користування онлайн-ресурсами здійснюється безпосередньо самим державним чи приватним виконавцем, і зовнішня діджиталізація, притаманна правовідносинам, котрі відбуваються навколо виконавчого процесу та тим чи іншим чином стосуються виконавчого процесу – охарактеризовано правовий розвиток діджиталізації виконавчого процесу.

2) у публікації «Digitalization of the ECtHR activities in inheritance cases and in compulsory enforcement of jurisdictional decisions: International-legal aspect» (Tsybulska, O., Prytuliak, V., Shcherbak, S., Verba, O., & Kozhevnikova, A. Digitalization of the ECtHR activities in inheritance cases and in compulsory enforcement of jurisdictional decisions: International-legal aspect. Amazonia Investiga, 2022. 11 (58), P. 168-176. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.58.10.18>) – охарактеризовано необхідність подальшого розвитку інструментів у сфері цифровізації правосуддя; досліджено міжнародно-правовий аспект цифровізації діяльності ЄСПЛ;

3) у публікації «Електронізація судочинства: сучасний стан та орієнтири розвитку електронного суду в Україні у світлі цивільного процесу» (Щербак С.В., Кожевнікова А.В. Електронізація судочинства: сучасний стан та орієнтири розвитку електронного суду в Україні у світлі цивільного процесу. Юридичний науковий електронний журнал. № 4, 2023. С. 238-242. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/57>) – здійснено аналіз генези електронного судочинства та функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

4) у публікації «Діджиталізація виконавчого процесу» (Щербак С.В., Кожевнікова А.В.. Діджиталізація виконавчого процесу. Захист прав людини у цивільному судочинстві : матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 17 грудня 2021 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д.ю.н., професора Н. Ю. Голубевої ; уклад.: І.С. Апалькова, О.В. Сатановська. Одеса : Фенікс, 2021 С. 68-72. <https://hdl.handle.net/11300/16015>. – здійснено правову характеристику розвитку діджиталізації виконавчого процесу.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові результати дисертації обговорювалися на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: «Питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії» (м. Харків, 6-7 грудня 2019 р.); «Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у ХХІ ст.» (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 24-25 січня 2020 р.); «Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній

Україні» (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 30-31 жовтня 2020 р.); «Всеукраїнська студентська наукова конференція студентів та аспірантів, присвячена Міжнародному дню студента» (м. Суми, Сумський національний аграрний університет, 16-20 листопада 2020 р.); Всеукраїнська наукова конференція студентів та аспірантів» (м. Суми, 15-19 листопада 2021 р.); «Захист прав людини у цивільному судочинстві» Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 17 грудня 2021 р.); Щорічна науково-практична конференція викладачів, аспірантів та студентів Сумського національного аграрного університету (м. Суми, 26-29 квітня 2022 р.); «Теоретичний аналіз та наукові дослідження сучасної юридичної науки» (м. Ужгород, 13-14 травня 2022 р.); Всеукраїнська наукова конференція студентів і аспірантів, присвячена Міжнародному дню студента (м. Суми, 14-18 листопада 2022 р.); Міжнародна наукова конференція «Актуальні питання сучасної юриспруденції» (5-6 квітня 2023 р., м. Ченстохова, Республіка Польща).

Публікації. Основні положення та результати дисертації викладено в 7 публікаціях, з яких 4 опубліковано в журналах, що входять до переліку фахових наукових видань України (категорія Б), 1 стаття у міжнародній базі даних Web of science, 1 стаття у періодичному науковому виданні інших держав, які входять до ОЕСР та/або Європейського Союзу, 1 стаття – у іншому електронному науковому виданні та 10 тез на науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, що включають 12 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 227 сторінки, з них 181 сторінки основного тексту, список використаних джерел (285) найменувань – 34 сторінки, додатки – 12 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЕЛЕКТРОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЦИВІЛЬНОМУ ТА ВИКОНАВЧОМУ ПРОЦЕСІ

1.1. Процесуально-правовий розвиток електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі у світлі Цілей сталого розвитку

У оновленому національному процесуальному законодавстві та законодавстві України про виконавче провадження особлива увага приділена інформаційним технологіям, цифровізації цивільного судочинства та виконавчого провадження, що є новітнім напрямом теорії та практики та, відповідно, спрямовує наукові дослідження у площину більш глибокого вивчення та з'ясування понятійного апарату, перспектив подальшого розвитку електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі, виявлення проблем, що виникають у ході правозастосування при здійсненні цивільного судочинства та примусового виконання судових рішень і рішень інших органів та внесення пропозицій щодо їх вирішення.

Так, у Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК України) стаття 14 «Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система» вперше з'явилася у новій редакції ЦПК України від 15.12.2017 році, та у подальшому до неї вносилися зміни, у тому числі від 23.06.2023 року, та у Законі України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 року вперше передбачена Автоматизована система виконавчого провадження, що потребує аналізу електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі.

За таких обставин необхідно дослідити процесуально-правовий розвиток електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі у контексті Цілей сталого розвитку.

Концепція сталого розвитку спочатку передбачала забезпечення збалансованого вирішень завдань, що стосуються соціально-економічної та екологічної сфери та мала на меті задовольнити потреби сучасних та майбутніх поколінь. Насамперед вона була орієнтована на баланс економічних, соціальних та екологічних процесів, що мало сприяти реалізації основної мети – створенню принципово нової форми подальшого існування та еволюції людства.

Сьогодні існує потреба у вирішенні таких глобальних проблем як бідність, голод, зміна клімату, боротьба з гендерною нерівністю та інші. З цією метою ООН було ухвалено Цілі сталого розвитку (ЦСР), відомі як Глобальні цілі. Формулювання ЦСР передбачають розробку нових інструментів їх дослідження та впровадження [1, с. 117].

О.О. Мартюшева з цього приводу зазначає: «Сталий розвиток визначається як форма взаємодії суспільства і природи, при якій забезпечується виживання людства та збереження навколишнього середовища, нинішні покоління забезпечують свої життєві потреби, не позбавляючи майбутні покоління можливості також задовольняти власні потреби» [2].

Перш за все варто зазначити, що стійкий розвиток – це всеосяжна людиноцентристська концепція. Власне, саме тому сталий розвиток є основою для вирішення ключових глобальних проблем сучасності (бідності та голоду, погіршення здоров'я людини, нерівності, безробіття, зміни клімату, втрати біорізноманітності, водопостачання та санітарії, енергетики, урбанізації та ін.) [3].

Уперше поняття «сталий розвиток» було окреслене на засіданні Світової комісії з навколишнього середовища та розвитку під головуванням прем'єр-міністра Норвегії, місіс Г.Х. Брунтланд. Зокрема, у звіті цієї комісії від 1987 р. зазначалося, що сталий розвиток становить собою розвиток, який здатен задовольнити потреби теперішнього часу [4, с. 137].

Представники різних напрямків теорії сталого розвитку називають збалансування потреб з ресурсними, екологічними можливостями територій основною ознакою такого розвитку. Сталий розвиток – це покращення якості людської життя в рамках можливостей оточуючих екосистем [5, с. 4].

Як стверджують А. М. Вергун та І. О. Тарасенко: «Дослідження підходів щодо визначення концепту «сталий розвиток» показали, що попри існування великої кількості тлумачень даної категорії жодне з них не стало загальноприйнятим. Словосполучення «сталий розвиток» більшість науковців розуміє як процес, що характеризується постійністю, неперервністю змін» [6, с. 64].

На актуальності концепції сталого розвитку неодноразово наголошувала також Генеральна асамблея ООН. Як приклад, 25 вересня 2015 року була схвалена резолюція «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року», яка має 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР), для кожної з яких у трьох основних сферах (соціальной, екологічній та економічній) сформульовано завдання, усього 169, та обрані відповідні цільові показники потреби [4, с. 137].

Окрім того, важливо зазначити, що серед принципів розвитку СНАУ є на першому місці – сприяння досягнення цілей сталого розвитку ООН, взаємопов'язаний розвиток, інтеграційна спрямованість, інноваційність тощо [7].

Цілі сталого розвитку (ЦСР) є закликом до дій, щоб покінчити з бідністю та нерівністю, захистити планету та забезпечити всім людям здоров'я, справедливість і процвітання. Важливо, щоб ніхто не залишився позаду [1, с. 118].

Україна як країна-кандидат на вступ до Європейського Союзу (ЄС) теж має відповідати існуючим стандартам концепції сталого розвитку [8].

У вересні 2015 року відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку та прийняття Порядку денного розвитку після 2015 року. Підсумковим документом Саміту затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань. Україна приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку [9].

Вагомою компонентою феномена сталого розвитку України є забезпечення високого рівня життя населення, тобто соціальної сфери. Задоволення потреб людини виступає метою економічного розвитку, що у поєднанні з екологічною безпекою суспільства створює можливості сталого розвитку [4, с. 139].

Взаємопов'язаність Цілей сталого розвитку вимагає комплексних зусиль для їх досягнення. Необхідно проведення міждисциплінарних наукових досліджень задля розв'язання завдань, зазначених у Цілях сталого розвитку [10, с. 8].

Сьогодні через широкомасштабне вторгнення РФ в Україну спостерігаються серйозні труднощі в процесі збору та обробки економічної та фінансової статистики, в тому числі щодо Порядку денного-2030 та оцінки прогресу в досягненні ЦСР [4, с. 140].

Отже, стійкий розвиток сприймається як баланс розвитку трьох сфер: економічної, екологічної та соціальної. Для досягнення сталого розвитку було сформульовано 17 цілей, досягнення яких дозволить забезпечити стійкість у розвитку глобальної соціально-економічної системи всіх країн світу.

З одного боку, якщо всі країни світу подати у вигляді глобальної системи, то регіони, окремі країни, райони, міста, фірми будуть елементами цієї глобальної системи. І сталий розвиток глобальної системи залежатиме, зокрема, від сталого розвитку елементів системи.

З іншого боку, показники, що оцінюють сталий розвиток поділяються на 3 групи, відповідно до тих сфер, баланс яких має бути досягнутий: економічної, екологічної та соціальної. Досягнення екологічного балансу та розвитку соціальної сфери неможливе без економічного регулювання. У цьому випадку ми також можемо говорити про систему показників як результат досягнення цілей сталого розвитку.

У рамках програми досягнення цілей сталого розвитку виділено цільові характеристики елементів глобальної системи країн світу. ООН запропоновано 17 цілей сталого розвитку. Кожна мета має свої цілі. Кожна ціль оцінюється показниками.

Таким чином, метою дослідження є обґрунтування необхідності системного підходу для формування моделі сталого розвитку глобальної складно-інтегрованої системи.

У глобальній системі, з погляду досягнень цілей сталого розвитку, можна назвати підсистеми: економічну, екологічну, соціальну.

Таким чином, зміни, що відбуваються в глобальній економіці, і сформована в рамках програми досягнення цілі сталого розвитку система показників дозволяють зробити висновок, що основними елементами, від яких залежить швидкість і рівень досягнутого результату, будуть країни. Тому саме в рамках країни належить розробляти та вдосконалювати стратегію сталого розвитку, що сприяє якнайшвидшому досягненню цілей сталого розвитку усієї глобальної

системи. При формуванні стратегії сталого розвитку держави необхідний системний підхід.

На нашу думку, у забезпеченні сталого розвитку відіграють ключову роль на сьогоднішній день – цифровізація усіх сфер суспільного життя, у тому числі правосуддя та примусове виконання судових рішень та рішень інших органів.

Як наслідок, розвинене цифрове середовище, в якому організація здійснює діяльність, позитивно позначається на реалізації принципів сталого розвитку організації [12]: серед яких Н. Красностанова, Т. Якименко виділяють «поєднання збереження природи і розвитку суспільства; задоволення основних потреб людини; досягнення рівності та соціальної справедливості; забезпечення соціального самовизначення та культурного різноманіття; підтримання цілісності екосистем. При цьому системоутворюючим є принцип цілісності» [11].

Сьогодні потенціал цифровізації розширився і еволюціонував за рахунок пандемії коронавірусу й воєнних дій в Україні та її вплив став набагато фундаментальнішим. Переваги її розвитку можуть бути використані у тому числі як спосіб забезпечення сталого розвитку [11].

Результати від розвитку цифрових технологій можуть бути використані не лише як інструмент підвищення ефективності діяльності компанії, а й як спосіб забезпечення сталого розвитку. Згідно з думкою Всесвітнього економічного форуму, використання сучасних технологій може пришвидшити досягнення як мінімум 10 з 17 цілей сталого розвитку сформульованих ООН. У зв'язку з цим, у 2019 році цифровізація стала центральною темою серії виступів міжнародних організацій, автори яких акцентували увагу на те, що саме впровадження сучасних технологій є механізмом впливу на сталий розвиток одразу у трьох напрямках [13, с. 60].

Індекс цифрової якості життя (DQL, Digital quality of life) від Surfshark аналізує цифровий добробут країн на основі даних ООН, Світового банку, Freedom House і Міжнародного союзу електрозв'язку (МСЕ) [14].

Кожна країна оцінюється за п'ятьма принципами: доступність Інтернету, якість Інтернету, електронна інфраструктура, електронна безпека та електронний уряд [11].

Станом на кінець 2022 року Україна посідає 50 місце у світі та 32 у Європі. Порівняно з 2021 роком, наша держава впала на 3 позиції вниз у світовому еквіваленті [15].

Україна слідує тенденціям світового технологічного розвитку. Електронізація правосуддя вирішить проблему доступу до правосуддя, яке є однією зі складових верховенства права та окремим не менш важливим принципом [16, с. 226].

В умовах сьогодення для українського суспільства реалізація ідей сталого розвитку й утвердження верховенства права, забезпечення рівного доступу до правосуддя для всіх є нагальним завданням [17, с. 6].

Для демократичної правової держави важливу роль становить існування прозорого доступу до правосуддя. Адже конституційне право доступу до правосуддя одна із фундаментальних громадянських прав. Проте, більшість порушень прав громадян, які у контексті взаємодії громадян із судовою системою, пов'язані саме з порушенням права доступу до правосуддя.

Указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 № 722/2019 [18] постановлено забезпечувати дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Нині наявні два підходи до розуміння категорії «доступ до правосуддя»: широкий та вузький. Як приклад, А. Узелач та Р. Ван Рі підкреслюють доцільність широкого розуміння й виходять із того, що наведене поняття має пояснюватися з урахуванням усіх складових права на справедливий судовий розгляд [19, с. 1-2].

Зі свого боку М. Сторм, на наше переконання, додержується більш вузького розуміння, оскільки гарантії доступу до правосуддя виділяються ним поруч із процесуальними гарантіями та гарантіями виконання судового рішення [20, с. 87].

Схожої позиції дотримується й Європейська комісія з ефективності правосуддя, яка, досліджуючи ефективність та якість європейських судових

систем, при оцінці доступності правосуддя звертає увагу суто на механізми надання правової допомоги, судові витрати та рівень фінансування судових систем [21].

Найбільш широке тлумачення права доступу до правосуддя є у зарубіжній літературі, зокрема, справедливий судовий розгляд нерідко сприймається як властива складова цього права. Італійський професор Ф. Франціоні визнає більш відповідним концепції права на доступ до правосуддя таке визначення: право на доступ до правосуддя означає не лише право на звернення до суду, а й право на розгляд своєї скарги судом відповідно до належних стандартів справедливості [22, с. 30]. Більше того, закордонними авторами відзначається тенденція до розвитку теорії доступу до правосуддя «від стандартів справедливого процесу до стандартів справедливого результату» [23, с. 4].

Доступ до правосуддя став важливою проблемою для багатьох систем правосуддя по всьому світу. Технологія все частіше розглядається як потенційний засіб полегшення доступу до правосуддя, особливо з точки зору підвищення ефективності сектору правосуддя [24, с. 353].

Рівна можливість усіх для вільного та безперешкодного звернення до суду для захисту своїх прав становить право на доступ до правосуддя. Концепція права на доступ до правосуддя ґрунтується на принципі рівності і є гарантією для його реалізації.

Під правом на доступ до правосуддя необхідно розуміти позитивне право, яке охоплює можливість ініціювання розгляду справи у суді першої і, як правило, вищестоящих інстанцій, належне повідомлення про відкрите провадження у справі, учасником якого є особа, розгляд справи судом і адекватне інформування про повний текст ухваленого судового рішення [25, с. 80].

На нашу думку, саме застосування електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі в умовах сталого розвитку дозволяє учасникам процесу покращити доступ до правосуддя та до примусового виконання рішень, а також зробити його більш ефективнішим та прозорішим.

Сучасні технології можуть використовуватися не лише для здійснення правосуддя, але й для взаємодії з громадськістю та користувачами, управління справами. Крім того, суди можуть використовувати можливості технологій для зміни методів роботи й функціонування судів [26, с. 100].

Разом з тим, перехід на цифрові технології здійснювався, з одного боку, з обережністю, з іншого – з помірною стриманістю. Однак, як дивно це здається, але саме пандемія COVID-19 стала імпульсом до активізації впровадження досягнень кібернетики в судовій діяльності. Пандемія як надзвичайний регулятор змусила всі країни світу в терміновому порядку шукати вирішення проблем забезпечення безперервності роботи судів та їх доступності, адаптуючи для цього електронні та дистанційні формати роботи та одночасно переосмислюючи гарантії та зміст принципів правосуддя.

Доступ до правосуддя та до примусового виконання судових рішень і рішень інших органів в умовах сталого розвитку інтерпретується як фізична доступність судової системи та до системи виконавчого провадження всім громадянам – незалежно від їхнього соціального статусу, фінансового стану, місця проживання, правового статусу. Отже, до обов'язків держави входить, крім іншого, надання достатньої кількості судових установ, адекватне фінансування судової системи та забезпечення рівного доступу до правових послуг для всіх громадян.

Впровадження цифрових технологій і перетворення методів роботи, що застосовуються у правосудній діяльності, розвиток цифрового конституціоналізму – явище, що спостерігається в багатьох державах.

Одним із найбільш перспективних напрямів модернізації правосуддя та примусового виконання судових рішень і рішень інших органів в цілому та розширення доступності правосуддя є імплементація цифрових інструментів. Цифровізація, як свідчить зарубіжна та вітчизняна практика, цілком може стати ефективним інструментом забезпечення доступу до правосуддя. У тих випадках, коли мешканці таких населених пунктів не можуть відвідати суди або інші установи особисто, використання цифрових технологій може допомогти їм отримати доступ до необхідних послуг.

Цифрова модернізація судової діяльності, у тому числі використання технологій штучного інтелекту, сприяють реалізації цих завдань.

Отже, цифрова трансформація впливає не лише на судову діяльність та процес примусового виконання судових рішень, але й на її організацію, процедури і процеси, із нею пов'язані. Доступ до правосуддя та до примусового виконання судових рішень і рішень інших органів в умовах сталого розвитку, на нашу думку, може мати ефективність при застосуванні цифровізації, електронних технологій та сучасних високотехнологічних надбань.

Проведений аналіз доступу до правосуддя та до примусового виконання судових рішень та рішень інших органів в умовах сталого розвитку дозволяє зробити висновок про те, що формування інформаційно-технологічного простору кардинальним чином змінює наше ставлення до інформації, у тому числі до появи нових джерел доказової інформації, їх використання у всіх видах судочинства. Інформаційно-технологічні можливості окремих аудіо-, відеозаписувальних пристроїв, електронного документообігу в органах публічної влади, інформаційних систем усіх рівнів, автоматизованих систем судочинства, інформаційно-телекомунікаційної мережі Інтернет, хмарних сервісів відкривають перспективи для кардинальної зміни діяльності з фіксації ходу та результатів судів його з рівня письмового провадження на електронний рівень, що сприяє забезпеченню виконання цілей сталого розвитку.

Цифровізація правосуддя та виконавчого провадження сприяє успішному досягненню цілей сталого розвитку. Для прикладу можна навести концепції електронного урядування, електронного суду, електронного виконавчого провадження, включаючи захист даних і публічний доступ до інформації, рівний доступ до механізмів вирішення спорів у кіберправосудді та застосування недискримінаційних законів для сталого розвитку.

Це стосується регулювання електронного судочинства та електронного виконавчого провадження, кібербезпеки, застосування новітніх електронних технологій, пов'язаних з використанням штучного інтелекту, а також інших важливих аспектів. Отже, вплив цифровізації має ключову роль на забезпечення

доступу до правосуддя, що свою чергу спрямоване на ефективне досягнення цілей сталого розвитку. Прикладом останнього є використання методів онлайн-вирішення спорів. Так само цифровізація є невід'ємною частиною реалізації права на здорове навколишнє середовище, оскільки її ефективне використання може сприяти створенню всеосяжної структури для збалансування соціальних, економічних та екологічних аспектів сталого розвитку.

1.2. Стан наукової розробки правової категорії електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі

Технічний прогрес, розвиток технологій створюють нову цифрову реальність. Така реальність не обходить стороною як процесуальну науку, так і правозастосовну практику судів загальної юрисдикції, пред'являючи до них нові процесуально-правові вимоги. Таким чином, єдиним можливим шляхом розвитку цивільного судочинства та виконавчого провадження є розвиток електронних технологій та їх впровадження в цивільний та виконавчий процес. Роль процесуальної науки на даному етапі полягає в теоретичному осмисленні та доктринальному обґрунтуванні використання електронних технологій у цивільному судочинстві та виконавчому провадженні, а також визначенні випадків та порядку застосування таких засобів.

Загалом, під діджиталізацією можна розуміти зміни у процедурах, урегульованих законодавством, які пов'язані з можливістю трансформувати процеси в паперовій формі в електронні комунікації з використанням відповідних цифрових аналогів [27, с. 60].

Після кількох судово-правових реформ держава все ж визначилась із необхідністю побудови незалежної, ефективної, доступної та прозорої судової системи із жорстким підходом до виконання судових рішень [28, с. 95], що у тому числі пов'язано із застосуванням електронних технологій у судочинстві та при примусовому виконанні судових рішень і рішень інших органів.

У своїй праці К.В. Дрогозюк зазначає, що «комп'ютерні технології та мережа «Інтернет» стали основою для соціальних змін, що стали широко відомими як «інформаційний вік», «електронне століття» або «мультимедійна революція». Глобальний характер мережі «Інтернет» значно вплинув на всі сфери нашого життя, а зокрема, на систему державного управління. У більшості сучасних держав ефективно діють системи «електронного уряду» (e-government) та здійснюються спроби введення «електронного правосуддя» (e-justice)» [29, с. 92].

Цілком погоджуємось з Е. Шмідт у тому, що «поява інформаційних технологій суттєво вплинула на соціальні процеси, зумовивши інформаційну революцію, формування єдиного інформаційного простору тощо. Інформаційно-комунікаційні технології, зокрема, ті, що пов'язані зі Всесвітньою мережею Інтернет розвиваються настільки стрімко, що лише за перше десятиліття ХХІ ст. кількість користувачів у Мережі зростає з 350 мільйонів до двох мільярдів душ» [30, с. 10].

Поряд із традиційними джерелами та показниками стабільності й надійності життя – матеріальними і природними ресурсами виникають та розвиваються інформаційні ресурси та інформаційно-комунікаційні технології [31, с. 7].

Електронні технології використовують у сьогоднішні в усіх сферах суспільного життя. Завдяки цьому спостерігається швидкий інформаційний кругообіг, автоматизуються процес взаємодії та комунікації. Сфера судочинства у цьому напрямку не є винятком.

Численні дослідження показують, що застосування електронної системи судочинства значно полегшує судовий процес. Таким чином, значно підвищується рівень ефективності функціонування судової системи країни в цілому. Тому Україна не може і не повинна залишатися осторонь цих процесів, оскільки розвиток сучасних технологій полегшує всі сфери життєдіяльності суспільства. Слід зазначити, що запровадження електронного судочинства серед іншого буде однозначно позитивним кроком до поступального розвитку судової системи. На нашу думку, це також дозволить знизити рівень навантаження, який зараз мають численні суди по всій Україні [32, с. 68].

Насамперед розглянемо визначення основних понять та категорій задля науково-теоретичного осмислення електронних технологій.

Слово «технологія» в перекладі з грецької – наука, сукупність методів та прийомів обробки матеріалів або сировини, переробки їх у предмети споживання [33, с. 10].

Нинішня епоха дедалі більше породжує нові суспільні проблеми, для успішного розв'язання яких потрібні дослідження на перетині різних наук, де відбувається їх взаємодія, взаємодоповнення і взаємозбагачення [34, с. 17-18].

Саме завдяки становленню та розвитку технологій є можливим застосувати у своїх наукових дослідженнях поняття такі як «технології», «електронні технології», «інформаційні технології», «інформаційно-комунікаційні технології» тощо.

О.В. Синьоокий під поняттям «технологія» розуміє «сукупність взаємопов'язаних способів оброблення матеріалів, виготовлення виробів та процесів, що супроводжують ці види робіт» [35, с. 39].

Натомість О.В. Андрощук трактує «інформаційну технологію як процес, що використовує сукупність засобів і методів збору, накопичення, обробки і передачі даних (первинної інформації) для отримання оновлених даних про стан об'єкта, процесу або явища (інформаційного продукту)» [36, с. 43].

На думку Ткачука О.С. «розуміння інформаційних технологій подвійне – з одного боку, це певна сукупність методів роботи з інформацією, а з другого – обладнання та обчислювальна техніка, за допомогою якої здійснюється така робота» [37, с. 504-505].

П.І. Орлов, порівнюючи проблеми інформації та інформатизації, акцентує увагу на тому, що «нові інформаційні технології засновані на впровадженні обчислювальної техніки, засобів зв'язку, систем телекомунікації» [38, с. 8].

У національному законодавстві визначення інформаційної технології міститься в Законі України «Про Національну програму інформатизації» [39]. Цей Закон втратив чинність 01 березня 2023 року на підставі прийняття 01 грудня 2022 року нового Закону України «Про національну програму інформатизації», у якому

зазначено, що інформаційно-комунікаційні технології – це результат інтелектуальної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік та послідовність виконання операцій для збирання, обробки, накопичення та використання інформаційної продукції, надання інформаційних послуг [40].

При цьому електронні технології в цивільному судочинстві розглядаються як сукупність електронних засобів і методів збору, обробки й передачі даних для підвищення якості комунікації між судом і учасниками процесу, а також розширення способів і форм такої комунікації з метою відправлення правосуддя з цивільних справ [41, с. 160].

Під інформаційними технологіями в цивільному судочинстві слід розуміти системно організовану сукупність інформаційно-комунікативних процесів, методів, способів і засобів створення, збору, надання, накопичення, фіксації, використання, зберігання, обробки, узагальнення, систематизації та передачі судової інформації в цифровій формі, за допомогою яких забезпечується відкритість, доступність і достовірність інформації про діяльність судів та її наслідки, автоматизація процесу документообігу й фіксації судового процесу, прискорення обігу інформації в судах, підвищення ефективності взаємодії між суб'єктами цивільних процесуальних правовідносин, що сприяє поліпшенню рівня судового захисту, гарантій прав учасників судового процесу, зростанню довіри до органів правосуддя й покращенню думки суспільства про суди, формуванню позитивного іміджу судової системи у суспільній свідомості; підвищенню ефективності здійснення правосуддя в цивільному судочинстві [17, с. 381-382].

Під поняттям «електронний суд / судочинство / правосуддя» маються на увазі різні технології, які застосовуються в судочинстві. «Електронне судочинство» – не просто використання інформаційних технологій у судовій діяльності, а використання інформаційних технологій як інструменту вчинення процесуальних дій [17, с. 450].

Також «використовується термін інформаційно-комунікаційні технології, ICT (від англ. – information and communication technologies) та інформаційно-

комунікаційні технології – визначення ширше, що складається з інформаційних технологій, а також телекомунікацій, медіа-трансляцій, усіх видів аудіо і відеообробки, передачі, мережевих функцій управління моніторингу» [33].

У своїй докторській дисертації С.А. Чванкін не виокремлює та не знаходить відмінності між термінами «цифрові технології», «мережеві технології», «високі технології», «інтернет-технології» тощо, оскільки вони є перекладами з англійської мови [42, с. 53].

О.В. Синьокий позначає «термін «цифровий» як спосіб збереження даних у цифровому (двоїчному) форматі, адже цифрові сигнали існують як послідовності чисел у часі. Цифрові види зв'язку – це категорія способів радіозв'язку, за якої використовується модуляція несучої частоти радіосигналу за допомогою цифрового сигналу» [35, с. 135-136].

З метою надання кваліфікованого аналізу при обґрунтуванні відмінностей між цифровими, інформаційними та електронними технологіями науковці дійшли до розмежування їх на нові та новітні.

Так, О.В. Синьокий поняття нових інформаційних технологій визначає як «сукупність методів та засобів реалізації інформаційних процесів у різних галузях людської діяльності» [35, с. 42].

При цьому В. Некрасов уточняє, що «цифровізація – це переведення інформаційних систем з «аналога» (паперу) на «цифру»» [43].

При порівнянні понять «інформаційні», «цифрові», «інформаційно-комунікаційні» технології, варто звернути увагу та синонімічній складовій понять «цифрові та електронні», адже у науковій літературі та правових джерелах вони використовуються саме як тотожні.

Так, О.О. Берназюк у своїй праці дає поняття цифрових технологій як сукупність способів збору, обробки, фіксації, зберігання вхідної, а також формування та поширення вихідної інформації особливим (цифровим) методом. Відповідно, цифрові технології у праві можна розглядати як єдину систему відповідних засобів, організовану на всіх рівнях та в усіх основних сферах

публічного управління, інших видах юридичної діяльності, які дають змогу підвищити ефективність такого управління» [44, с. 111].

Але, всупереч перевагам застосуванню сучасних електронних технологій деякі науковці, як от наприклад, О.М. Ємельяненко зазначає, що «переоцінювати значення та роль новітніх засобів телекомунікації у демократичному процесі не треба, оскільки інфокомунікаційні технології не обов'язково є інструментом демократії» [47, с. 10].

Йдеться про ризики впровадження цифрових технологій, а саме несанкціоноване використання інформації, передусім персональних даних, що зберігається в інформаційно-комунікативних системах, тобто виникнення загрози порушення прав та інтересів людини, кіберзлочинність, пов'язану із блокуванням роботи та витоком інформації, що містить державну таємницю або іншу конфіденційну інформацію та інформаційні війни та інформаційне шпигунство [46, с. 168].

Науковці сьогодення вирізняють декілька видів цифрових технологій. При цьому на сьогоднішній день відсутній єдиний науковий підход у цій сфері.

Так, М.П. Ільницький визначає чотири сфери застосування цифрових технологій у системі публічного управління, називаючи надання державних послуг; доступ до інформації стосовно діяльності органів публічного управління; запровадження внутрішнього електронного документообігу; електронну взаємодію між органами публічної влади [48, с. 24].

Доволі широка класифікація цифрових технологій запропонована зарубіжними науковцями залежно від їх призначення. Перша група цифрових технологій включає технології, які орієнтовані на полегшення управлінської діяльності (найпростіші комп'ютерні програми). Друга категорія включає у себе системні рішення, спрямовані на підтримку та обслуговування процесу управління (інформаційно-аналітичні пошукові системи, електронні реєстри). Третя категорія містить технології, які підтримують або навіть замінюють людину при виконанні основних завдань у публічному управлінні (спеціальні комп'ютерні програми, інформаційно-комунікативні системи). До четвертої відносять технології

майбутнього (засновані на штучному інтелекті), які в перспективі будуть використовувати для більш складних управлінських функцій замість людини» [49].

О.О. Берназюк у своїй докторській дисертації виділяє декілька показників значення цифрових технологій у праві, до яких відносить 1) демократизацію сфери публічного управління; 2) забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів публічного управління і, як наслідок, підвищенні рівня довіри громадян і суспільства до органів та інститутів публічного управління; 3) зниження рівня корумпованості серед службовців та посадових осіб органів публічного управління; 4) зменшення кількості помилок, що можуть допускатися службовцями через автоматизацію деяких управлінських процесів; 5) забезпечення економії ресурсів (часу, коштів, кадрів тощо); 6) створення точної та прозорої статистичної інформації [45, с. 54].

Особливої важливості набуває питання забезпечення доступності громадян до правосуддя та забезпечення прозорості її діяльності. У зв'язку з чим останнім часом у діяльності судових органів можна спостерігати поширення нових інформаційних технологій, які сприяють впровадженню електронного правосуддя.

На нашу думку, сутність електронних технологій у цивілістичному процесі це якраз весь спектр можливих засобів, пов'язаних із поданням документів до суду, повідомлення учасників цивільного судочинства, дистанційної участі у судовому розгляді справи вперше, так і у разі оскарження рішення суду. Такий підхід повною мірою відповідає характеру процесуальних правовідносин, що виникають у ході розгляду справи та принципам цивільного судочинства.

Завдяки електронним технологіям на судочинство країни чекають глибокі зміни, пов'язані з переходом самого суспільства в цифрову епоху. Назвемо на нашу думку деякі з цифрових технологій, які, очевидно, визначають образ майбутнього цивілістичного процесу:

- електронні засоби комунікацій для обміну інформацією або комунікації учасників процесу між собою, їх представниками та судом;

- відеоконференцзв'язок, що дозволяє забезпечити дистанційну явку та участь у судовому засіданні;

- аудіовізуальні засоби, що використовуються для фіксації судового засідання;

- інформаційні платформи для спільної обробки та використання даних безлічі користувачів для прямого доступу до юридичних послуг, наприклад, для автоматизованої підготовки юридичних документів та звернення до суду;

- розвиток штучного інтелекту;

- технологія блокчейн для зберігання та спільної обробки даних, що дають можливість учасникам розподіленої мережі узгоджено підтверджувати інформаційні обміни та інші операції один одного без втручання «центрального» органу, що відкриває можливості для дистанційного вчинення типових угод, онлайн вирішення спорів, що виникли при їх виконанні, а також для управління судовими процедурами та виконанням судових актів.

На думку М.О. Гетманцева «побудова інформаційного суспільства, розвиток техніки і можливість використання сучасних інформаційних технологій практично у всіх сферах життя суспільства, насамперед у судочинстві, дозволяє повністю наблизитися до вирішення завдань вдосконалення правосуддя та оптимізації усіх форм здійснення судового провадження» [50, с. 52].

Отже, на сьогодні електронна система судочинства у контексті підвищення ефективності та доступності судової системи становить ключову роль. Це результат постійного розвитку судової системи протягом усього часу існування судових органів у суспільстві. Незважаючи на наявні в українському суспільстві заклики до запровадження та розвитку електронних систем судочинства в Україні, можна констатувати, що в Україні вона не впроваджена повною мірою.

Поширення інформаційних та комунікаційних технологій у судовій діяльності призвело до появи нового терміна – «електронне правосуддя» чи «електронний суд». Застосування інформаційних та комунікаційних технологій у судовій діяльності передбачає створення теоретичної моделі судової діяльності, що ґрунтується на застосуванні різних інформаційних та комунікаційних технологій.

Лорд Вулф у широко відомій доповіді «Access to Justice» («Доступ до правосуддя») писав, що «інформаційні технології не лише допомагатимуть

оптимізації та покращенню існуючих систем та процесу; мабуть, згодом вони самі стануть каталізатором для радикальних змін» [51].

Цифровізація самої судової системи означає як її технічне оснащення новими технологіями, а й трансформацію деяких процесуальних дій під час здійснення цього правосуддя.

Крім того, з урахуванням останніх досягнень у цифрових технологіях почали з'являтися нові види доказів та способи їхнього закріплення. Як причини появи нових технологій можна вказати такі як зростання грамотності самого населення та збільшення кількості звернень, що підвищує навантаження на суди, створює можливість у майбутньому здійснювати перевірку всього документообігу судів дистанційно.

Й. Бйоркдал і Ш. Кронблад наголошують на тому, що цифровізація дозволяє використовувати нові підходи при здійсненні судочинства і надає нові можливості для реалізації як судового захисту, так і судової діяльності, у тому числі – економія часу та коштів; підвищення прозорості; розширення доступу до правосуддя; оптимізація документообігу [52, с. 385-386].

Отже, цифрова трансформація впливає як на впровадження нових технологій у судову діяльність, так й у її організацію, процедури і процеси, що із нею пов'язані.

Й. Бйоркдала та Ш. Кронблад провели у 2019 р. інтерв'ювання суддів та працівників судів, включаючи головного суддю, помічників суддів, молодших суддів, судових секретарів з юридичною освітою та адміністраторів, про зміну методів роботи в умовах цифровізації, а також намагалися з'ясувати, як респонденти розуміють потенціал цифрових технологій, які нові способи роботи вплинули виконання їх професійних обов'язків, про причини їх прийняття чи відмовитися від запропонованих нових методів. В результаті було виявлено зовнішні та внутрішні проблеми, з якими стикаються особи, які здійснюють судову діяльність. Серед зовнішніх проблем автори зазначають: приплив додаткової роботи; відсутність при взаємодії з документообігом єдиних цифрових технологій та форм цифрової обробки документів; підвищені ризики, пов'язані з безпекою під час роботи з цифровими технологіями; витрати великої кількості часу на обробку

численних PDF-файлів; збільшення кількості механічних завдань, викликане необхідністю в додатковому маркуванні справ, пов'язаної із терміновістю виконання робіт та їх повторною перевіркою [52, с. 389].

На думку вищезазначених дослідників, для створення та впровадження системи електронного судочинства в органах юстиції було кілька причин. По-перше, електронне судочинство значно зменшить кошти, які держава регулярно виділяє на судові органи. Ведення цілого списку судових справ в електронному форматі вважається більш ефективним, ніж організація цих справ у традиційному форматі [53, с. 109]. По-друге, як зазначають зарубіжні аналітики та дослідники, специфіка судочинства, запровадження повноцінної системи електронного судочинства значно зменшить навантаження як на суддів, так і на всю судову систему [32, с. 70].

Масштабне впровадження електронних (цифрових) технологій у сферу правосуддя має багато позитивних моментів. Серед них можна виділити: процесуальну економію (як часу – оптимізація термінів розгляду справи, і людських, економічних ресурсів), доступність правосуддя і гласність судочинства.

Інші вчені стверджують, що досягнення необхідного балансу є дуже важливим. Вона має існувати між простими та зручними сервісами системи електронного судочинства, які б не створювали труднощів для переважної більшості осіб, які беруть участь у судовому процесі, але водночас така система має забезпечувати максимальні можливості у сфері судочинства [54].

Система правосуддя, технологічно модернізуючись, має величезний вплив на суспільство, для якого вона призначена та діє. В силу цього технічне переозброєння має не тільки задовольняти внутрішньосистемні потреби в автоматизації та прискоренні судової діяльності, а й відповідати очікуванням громадян, пов'язаних з якістю правосуддя, доступом до суду та правосуддя.

О.М. Головка, І.В. Арістова, В.В. Шульгін, А.О. Собакар у своєму дослідженні зазначають, що «електронна система судочинства має стати обов'язковим і надійним елементом повсякденних процесів, пов'язаних зі здійсненням правосуддя в країні. Основою такої системи мають стати елементи,

запозичені з найуспішніших механізмів електронного судочинства розвинених країн» [32, с. 72].

Так, у Річард Саскінд як радник з інформаційних технологій Верховного судді Великобританії ще в далекому 2017 році називав суттєві причини технічного переозброєння судів на базі цифрових технологій: «Існуюча судова система є дорогою та тривалою для громадян, які звертаються до неї за вирішенням своїх суперечок; сучасному суспільству таке довге і дороге правосуддя видається анахронізмом і недоречним в інтернет-суспільстві, а громадяни все більше очікують, що державна послуга з вирішення судових спорів надаватиметься у цифровому (онлайн) вигляді» [55].

Технологічна ознака цифрового правосуддя передбачає використання як автоматизованих програм і систем, що притаманно електронному правосудді, а й сучасних цифрових технологій (блокчейн, системи штучного інтелекту, біометрія та ін.), цифрових баз даних, сучасних комплексних сервісів; а також вже існуючих автоматизованих програм у єдині системи судової діяльності, що охоплюють створення судових мереж та мережевої взаємодії, впровадження кіберфізичних систем.

Інформаційні технології в цивільному судочинстві відіграють без перебільшення важливу роль. Їх можна визначити як системно організовану сукупність інформаційно-комунікативних процесів, методів та засобів збору, накопичення, зберігання, обробки та систематизації інформації, за допомогою яких забезпечується відкритість та доступність процесуальних судових, нормативно-правових та інших документів, автоматизація процесу документообігу та фіксації судового процесу, прискорення обігу інформації в судах та ін., що сприяє підвищенню ефективності здійснення правосуддя в цивільному судочинстві [37, с. 509].

Через особистий кабінет мають бути доступні сервіси, які вже сьогодні діють для громадян у ряді країн у рамках електронного правосуддя: подання заяв, звернень, скарг та клопотань, конструктор позовних заяв, пошук судових документів та справ, отримання інформації про реєстрацію звернення, його рух у

суді (статусі), оплата онлайн державного мита, ознайомлення зі справою, отримання судового акту та аудіо-, відеозапису судового засідання, електронні повідомлення, участь у засіданні без виїзду до суду незалежно від місця свого перебування. Набір таких послуг забезпечує оперативність судочинства. Важливими при цьому є питання безпеки та захисту персональних даних.

Створення сервісів, які забезпечують зручне середовище для захисту прав громадян та організацій, має бути пов'язане з впровадженням технологій, спрямованих у найближчій перспективі на перехід на онлайн спілкування громадян та представників організацій із судами, на формування електронних матеріалів судової справи.

Тим самим, сучасні технології, сервіси та судові мережі забезпечують умови для безпаперового судочинства, діловодства, міжвідомчого документообігу, дозволяють з використанням особистих засобів зв'язку (стаціонарних чи мобільних) дистанційно звертатися до суду із заявами будь-якого характеру, бути присутнім у судовому засіданні, а також у стадіях апеляційного та касаційного провадження, ознайомлюватись із матеріалами електронної справи.

Використання в цивільному та виконавчому процесі багатозадачних та багатофункціональних електронних мереж та їх інтеграція є важливою ознакою цифрового правосуддя та електронного виконавчого провадження.

На підставі вищенаведеного, на наш погляд, можна зробити наступні висновки.

Сучасний етап розвитку інформаційних технологій дозволяє здійснювати їхнє використання серед різних сфер життя суспільства, у тому числі в цивільному та виконавчому процесі. Держава з метою зміцнення можливості захисту прав та інтересів громадян веде активну діяльність у сфері впровадження інформаційних технологій у цивільний та виконавчий процес.

«Електронні технології у цивільному та виконавчому процесі» пропонуємо визначати як сукупність інформаційних (автоматизованих), інформаційно-телекомунікаційних систем, сервісів та мереж, а також інформаційно-комунікаційних процесів, спрямованих на здійснення правосуддя судом та

примусове виконання судових рішень органами та особами, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, з одного боку, а також на реалізацію процесуальних можливостей учасників цивільного процесу (виконавчого провадження), пов'язаних із забезпеченням права на доступ до правосуддя та права на доступ до примусового виконання рішень, з іншого боку.

Електронні технології дедалі більше концептуально проникають у процесуальну правову сферу, це всеосяжне і об'єктивне явище глобального науково-технічного прогресу, тому процесуальна доктрина повинна переосмислити окремі підходи, що давно змінилися завдяки сталому розвитку.

Сукупність низки понять, що вживаються як на законодавчому рівні, так і доктринально, де використано термін «електронні /електронна/електронний» як-то електронна справа, електронні докази, електронний розгляд справи, електронне судове рішення та, нарешті, електронний суд, дозволяє сформулювати та запропонувати введення до наукового обігу науково-теоретичної конструкції поняття «електронних технологій у цивільному процесі» з урахуванням оновленого змісту цивільного процесуального законодавства. У виконавчому процесі дана конструкція фактично впливає із законодавства про виконавче провадження, хоча вже на даний час Закон України «Про виконавче провадження» оперує термінами «електронні реєстри та бази даних», «електронні гроші», «електронний гаманець», та пропонується у кількох профільних зареєстрованих законопроектах, передбачає функціонування кількох електронних реєстрів (хоча й з іншими назвами), що значно впливають на процес примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, а тому конструкція поняття «електронні технології у виконавчому процесі» виглядає доволі перспективною.

Застосування нових цифрових технологій потребує підвищення доступності заінтересованих осіб до суду та створення форм технічної допомоги громадянам. В силу цього технічне переозброєння має не тільки задовольняти внутрішньосистемні потреби в автоматизації та прискоренні судової діяльності, а й відповідати очікуванням громадян, пов'язаних з якістю правосуддя, доступом до суду та правосуддя.

1.3. Розвиток законодавчої бази у сфері електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі

Гене́за підходів до уявлення про розвиток електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі обумовлена теоретичним осмисленням масштабних та стрімких процесів впровадження інформаційних технологій у діяльність судочинства та їх цифровізації. Розвиток наукової думки відбивало поетапно зміну одна за однієї стадії технічного оснащення судів. У цьому правомірний висновок у тому, що еволюція наукового розуміння електронного правосуддя похідна від технологічної модернізації судової системи України.

У ряді провідних країн світу (Австрія, Велика Британія, Італія, Канада, Німеччина, США) вже активно застосовуються на практиці можливості електронного судочинства. Так, наприклад, у США запровадження ідеї електронного документування у судах розпочалося у 70-х рр. ХХ ст. Спочатку це відбувалося на рівні державного експерименту у формі опрацювання системи відкритого доступу до судових електронних реєстрів «Public Access to Court Electronic Records» (далі – PACER).

О.О. Денісова зазначає, що «розвиток технічних засобів протягом кількох мільйонів років зумовлював постійне вдосконалення інформаційних технологій» [56, с. 9].

Розвиток законодавства у сфері застосування надбань електронних технологій відбувається під впливом як міжнародних актів, досвіду окремих країн. Вже розроблено велику кількість документів для створення ефективного механізму регулювання інформаційного суспільства, яку варто детально дослідити.

Запровадження інформаційних технологій у судочинстві розпочалось 07 травня 1999 р. підписанням Декларації про європейську політику в галузі нових інформаційних технологій (Declaration of the committee of ministers Council of Europe on a European policy for new information technologies) [57].

Пізніше, 22 липня 2000 р. було прийнято Окінавську Хартію глобального інформаційного суспільства, в якій стверджувалось, що інформаційно-комунікаційні технології стають важливими чинниками, що впливають на формування суспільства XXI ст. [58].

Пізніше, 10-12 грудня 2003 року під егідою ООН, впровадження інформаційних технологій мало розвиток завдяки підписанню чотирьох документів, прийнятих за результатами ВСІС (Женевська Декларація принципів [59], Женевський План дій [60], Туніське зобов'язання [61], Туніська програма для інформаційного суспільства [62]).

В подальшому також прийнято низку важливих міжнародних документів, які відіграють ключову роль у становленні та розвитку електронних технологій:

1) Міжнародний стандарт з діловодства та документообігу 15489-1:2001 «Information and documentation. Records management» («Інформація та документація – Управління документами») [63].

2) Документи Комісії ООН з права міжнародної торгівлі ЮНСІТРАЛ (UNCITRAL – United Nations Commission on International Trade Law), серед яких – Типовий закон про електронні підписи 2001 р. надав юридичну оцінку електронному підпису [64].

Серед документів Ради Європи щодо електронної комерції ключовими стали: Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, 1981р. [65]; Конвенція про кіберзлочинність (ETS №185), 2001 р. [66]; Декларація про свободу комунікацій в Інтернеті 2003 р. [67].

3) важливі питання впровадження ІТ розробляє Міжнародний Союз електрозв'язку (МСЕ) – спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй в області ІТ. Глобальний порядок денний в області кібербезпеки (GCA) МСЕ, запущений у 2007 році являє собою основу для міжнародного співробітництва, спрямованого на зміцнення довіри і безпеки в країнах [68].

Також відіграють ключову роль у становленні та розвитку електронних технологій Директиви Європейського парламенту та Ради, а саме:

1) Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» [69];

2) Директива 95/46/ЄС «Про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних та вільним обігом цих даних» (1995 р.) [70].

3) Регламент (ЄС) 2016/679 «Про захист фізичних осіб стосовно обробки персональних даних та про вільне переміщення таких даних, а також про скасування Директиви 95/46/ЄС» (2016 р.) («Загальний регламент по захисту даних», General Data Protection Regulation – GDPR) [71].

4) Директива 2002/58/ЄС «Щодо обробки персональних даних і захист конфіденційності в секторі електронних комунікацій» (Директива про конфіденційність і електронні комунікації) (2002 р.) [72].

5) Директива Європейського парламенту та Ради 97/7/ЄС «Про захист прав споживачів в дистанційних контрактах» (1997 р.) [73].

6) Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС від 13.12.1999 «Про систему електронних підписів, що застосовуються в межах Співтовариства» [74].

23 липня 2014 року прийнято Регламент Європейського Парламенту та Ради «Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС» [75].

04 грудня 2018 року прийнято Європейську етичну хартію «Про використання штучного інтелекту в судових системах і оточуючих їх реаліях», яка закріпила основні принципи використання штучного інтелекту під час здійснення правосуддя [76].

11 грудня 2018 року прийнята Директива Європейського парламенту та Ради «Про запровадження Європейського кодексу електронних комунікацій» [77].

Також звертаємо увагу на дослідження та законодавчі акти, які спрямовані на захист прав людини в умовах розвитку електронних технологій.

Єврокомісією у Плані дій ЄС з прав людини і демократії на 2020-2024 роки зазначаються шляхи переходу до цифрового століття, зокрема уфрові технології

можуть просувати права людини і демократизацію, підвищуючи підзвітність уряду, підтримуючи онлайн-активізм, який зароджується [78].

При цьому наголошується на недостатньому проникненні Інтернету для формування єдиного цифрового ринку. Так, у опублікованому Європейською комісією щорічному Європейському звіті про цифровий прогрес (EDPR) йдеться про те, що близько 44% дорослих європейців, практично не мають цифрових навичок» [79].

Як приклад реалізації ініціатив електронного правосуддя можна навести справу «Лоєр Партнерс а.с. проти Словаччини» (Lawyer Partners a.s. v. Slovakia), де заявник – приватна компанія мав намір подати понад 70 тисяч позовів про стягнення заборгованості в порядку цивільного судочинства. З урахуванням великого числа претензій, він записував їх на DVD і надсилав до суду з пояснювальним листом. І хоча національне право дозволяло подавати позови таким чином, суд відмовився реєструвати їх з огляду на недостатність необхідного обладнання. Скарга до Конституційного Суду не була прийнята як така, що подана з пропуском визначеного законом двомісячного строку. ЄСПЛ зауважив, що у друкованому вигляді на позови компанії та підтверджувальні документи знадобилося би більше 40 мільйонів сторінок, визнавши відмову суду зареєструвати позовні заяви обмеженням права доступу до суду [80].

Отже, застосування та використання електронних технологій об'єктивно впливає з логіки еволюціонування державних інститутів у період їхньої технологічної модернізації.

4 лютого 1998 року було прийнято Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації», де було визначено як «головний пріоритет інформатизацію стратегічних напрямів розвитку економіки держави, її безпеки та оборони, соціальної сфери» [81].

Вперше термін «інформаційне суспільство» був закріплений у Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу від 11.06.1998 р. [82], відповідно до якого відбувалась орієнтація України на створення інформаційного суспільства (втратив чинність 10.07.2015).

Процедура запровадження інформаційної мережі Інтернет розпочалась у 2000 році. Так, відповідно до Указу Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» «до пріоритетних напрямів державної інформаційної політики було віднесено розвиток національного складника глобальної інформаційної мережі Інтернет» [83].

«Порядок оприлюднення в мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» передбачав реалізацію громадянами конституційних прав на вільний доступ до інформації про діяльність органів державної влади, а також забезпечення гласності та відкритості їх діяльності.

Пізніше з'явився Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року [84].

Використання електронної інформаційної системи «Електронний Уряд» було врегульоване відповідним Порядком, «який визначає процедуру надання органами виконавчої влади інформаційних та інших послуг громадянам і юридичним особам з використанням електронної інформаційної системи» [85].

22 травня 2003 року були прийняті відразу два закони, що стосувалися електронних технологій – це Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [86] та Закон України «Про електронний цифровий підпис», який ввів до обігу нове поняття – електронний цифровий підпис із відповідним правовим регулюванням правовідносин [87], втім останній вже втратив чинність на підставі прийнятого замість нього Закону України «Про електронні довірчі послуги» від 05 жовтня 2017 року [88] із замінивши й сам термін з ЕЦП на КЕП – кваліфікований електронний підпис.

У контексті забезпечення справедливого правосуддя Законом України «Про доступ до судових рішень» було створено Єдиний державний реєстр судових рішень [89] та Указом Президента України прийнято «Концепцію вдосконалення судівництва для утворення справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» [90].

Перспективи подальшого розвитку інформаційних технологій у всіх сферах життя визначені Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», зокрема розвиток національної інфраструктури ІТ, державну підтримку для нових «електронних» секторів економіки, застосування ІТ у всіх сферах життя (зокрема, в уряді та ЗМІ і поліпшення ситуації у сфері безпеки ІТ» [92].

У 2013 році розпорядженням КМУ схвалено Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні. «Стратегія визначає мету, базові принципи, стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, завдання, спрямовані на їх досягнення, а також основні напрями, етапи і механізм реалізації цієї Стратегії з урахуванням сучасних тенденцій та особливостей розвитку України в перспективі до 2020 року» [93].

У 2014 році затверджено Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання [94].

Також відповідно Стратегії розвитку судової системи в Україні на 2015-2020 роки, яка була затверджена рішенням Ради суддів від 11 грудня 2014 року № 71, підкреслювалося, що «інформаційні технології – ключовий інструмент для поліпшення доступу до правосуддя, підвищення ефективності судів й управління судовими справами» [95].

У Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, затвердженої Указом Президента від 20 травня 2015 р. № 276/2015, також відзначалася необхідність: «забезпечення широкого використання інформаційних систем для надання більшої кількості послуг електронного правосуддя» (втратила чинність на підставі затвердження Указом Президента України від 11 червня 2021 № 231/2021 «Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 – 2023 роки») [96].

Згідно з рішенням Ради суддів України в 2015 році у Київському районному суді Одеси та Овідіопольському районному суді Одеської області реалізовано електронне судочинство. До того ж наголошується, що в цілому суди регіону теоретично могли б заощадити, зважаючи на це 1,8 млн гривень. Також

повідомляється, що обробка запитів скоротилася з 20-30 днів до 1-2 днів, а перевівши всі суди області на електронну систему можна було б заощадити близько 560 тисяч гривень на виконавчих документах [97].

Таким чином, ідеї запровадження електронного судочинства виникли не раптово, а створювались поетапно та спрямовувались на забезпечення права кожного на доступ до суду та захист своїх прав за допомогою сучасних технологій; право на участь у судовому засіданні поза межами приміщення, право на ознайомлення з матеріалами дистанційно тощо. Тому в подальшому з метою забезпечення права на судовий захист розробляються та впроваджуються у цивілістичний процес різні типи та види електронних (цифрових) технологій.

Так в Україні розпочалось та триває запровадження електронних інновацій в усіх сферах суспільного життя. Особливої актуальності набуває впровадження та функціонування інформаційно-телекомунікаційних систем в органах державної влади, зокрема у судової України. У країнах англо-американської системи права електронне правосуддя вже функціонує тривалий проміжок часу на достатньо професійному рівні [98, с. 111].

Генеza виконавчого процесу, що відбулася за період незалежності України, поряд з іншими чинниками, відображена у постійному орієнтуванні на стягувача як сторону виконавчого процесу як найбільш збалансованого та прийняттого суспільством. Зазначене можна простежити до кількох хвиль реформування національного виконавчого процесу, які водночас стали відображенням вектора спрямованості виконавчого провадження [99, с. 716].

Перші зміни щодо можливості віддаленого доступу сторін виконавчого провадження розпочалися у 2003 році з появою електронного реєстру виконавчих проваджень, адміністратором якого стало державне підприємство «Інформаційний центр» Міністерства юстиції України [99, с. 721].

Період становлення та розвитку електронних технологій у виконавчому процесі припадає на 2003 рік, коли Наказом Міністерства юстиції України від 20.05.2003 N 43/5 затверджено «Положення про Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень» (втратив чинність 05.08.2016) [100].

Варто зазначити, що 05 січня 2017 року набрали чинності ст.ст. 8, 9 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII., якими започатковано функціонування автоматизованої системи виконавчого провадження з метою реєстрації документів та фіксування виконавчих дій [101] та «Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження, затверджене Наказом Мін'юсту України від 05.08.2016 року № 2432/5» [102].

Новелою слід визнати доволі незвичну складову автоматизованої системи - систематизовану базу даних про боржників, що отримав назву Єдиного реєстру боржників, який за своєю конструкцією є реєстром у реєстрі, тобто фактично був створений ще один новий електронний реєстр з доступом до інформації про наявність виконавчих проваджень, відкритих щодо певної особи.

Л.В. Крупнова у своєму дисертаційному дослідженні зазначає на неоднозначність полтики держави щодо системи примусового виконання, яка була притаманна Україні тих часів [103, с. 110].

Завдяки реалізації реформи системи виконання судових рішень створено цифрову інформаційну систему у виконавчому процесі, яка надає можливість доступу сторін виконавчого провадження до інформаційної бази даних автоматизованої системи виконавчого провадження через інструменти електронної ідентифікації [104, с. 237].

Таке динамічне прийняття нормативно-правових та підзаконних актів, що конкретизують порядок реалізації положень цифровізації правосуддя, обумовлено значним інтересом до нього з боку органів державної влади, а також самих громадян, які намагаються активно користуватися сучасними технічними засобами при реалізації свого права на звернення до суду.

Концепція побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС) була затверджена ще 13.04.2018 року наказом Державної судової адміністрації України № 168. На виконання вимог Стратегії та Концепції внесено низку суттєвих змін до законодавства щодо системи правосуддя [105].

Визначальним щодо автоматизації здійснення правосуддя стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу

України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03 жовтня 2017 року [106].

Тож, в усіх судах України, у Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, Державній судовій адміністрації, їх органах та підрозділах має бути забезпечено функціонування ЄСІТС через 90 днів з дня опублікування Державною судовою адміністрацією України у газеті «Голос України» та на веб-порталі судової влади оголошення про створення та забезпечення функціонування ЄСІТС. 01 грудня 2018 року в газеті «Голос України» № 229 (6984) опубліковано таке оголошення. Однак, 01 березня 2019 року Державна судова адміністрація повідомила про відкликання оголошення, опублікованого раніше. Таким чином, Вища рада правосуддя повернула Державній судовій адміністрації України проект Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему на доопрацювання. А всі підсистеми та модулі ЄСІТС з того часу працюють у тестовому режимі [98, с. 112].

До впровадження відповідних модулів ЄСІТС, але не пізніше ніж до 01 січня 2020 року, в судах можуть використовуватись наявні на день початку функціонування ЄСІТС комп'ютерні програми автоматизованої системи діловодства суду (КП «Д-3», КП «Діловодство спеціалізованого суду», АСЕД «Апеляція», автоматизована програма діловодства у Верховному Суді) разом з функціоналом здійснення авторозподілу справ [107].

Державна судова адміністрація запропонувала поступове запровадження ЄСІТС для того, щоб судова система України та працівники судових установ мали змогу ознайомитися з кардинальними змінами та адаптувались до них [98, с. 113].

Зміни мали на меті спрощення доступу до правосуддя, забезпечення ефективного та швидкого розгляду судових справ. Через особистий кабінет мають бути доступні сервіси, які вже сьогодні діють для громадян у ряді країн у рамках електронного правосуддя: подання заяв, звернень, скарг та клопотань, створення та відправка позовних заяв, пошук судових документів та справ, отримання інформації про реєстрацію звернення, його рух у суді, оплата онлайн судового збору, ознайомлення зі справою, отримання копії судового рішення та аудіо-,

відеозапису судового засідання, електронні повідомлення, участь у засіданні поза межами приміщення суду незалежно від місця свого перебування.

Створення сервісів, які забезпечують зручне середовище для захисту прав громадян та організацій, має бути пов'язане з впровадженням технологій, спрямованих у найближчій перспективі на перехід на онлайн спілкування громадян та представників організацій із судами, на формування електронної справи.

На початку 2020 року світ сколихнула звістка про розповсюдження вірусу COVID-19. Для запобігання поширення вірусу уряд запровадив низку обмежень, які торкнулися, зокрема, і доступу громадян до правосуддя [108, с. 108].

З 12 березня 2020 року в Україні встановлено карантин та запроваджено посилені протиепідемічні заходи. 17 березня 2020 року Рада суддів України ухвалила рішення, яким затвердила «Рекомендації щодо встановлення особливого режиму роботи судів України», відповідно до яких рекомендовано на період карантину установити особливий режим роботи судів України [109, с. 515].

2 квітня 2020 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [110].

На виконання цього Закону, відповідно до статей 152 та 153 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 08.04.2020 р. наказом № 169 Державна судова адміністрація України затвердила «Порядок роботи з технічними засобами відеоконференцзв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесах за участі сторін поза межами приміщення суду» [111].

Вимушене запровадження карантинних заходів прискорило процес освоєння нових технологій, зокрема, відеоконференцзв'язку. Сторони отримали більше можливостей для дистанційної участі у процесі; спостерігається тенденція до більш позитивного сприйняття «електронних» новацій [108, с. 108].

У грудні 2020 року Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1556-р схвалено «Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні», відповідно до якої

слід забезпечити виконання таких завдань як подальший розвиток вже існуючих технологій у сфері правосуддя [112].

Рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21 затверджено «Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС)», відповідно до п. 16 якого «процесуальні документи та докази можуть подаватися до суду в електронній формі, а процесуальні дії – вчинятися в електронній формі виключно за допомогою ЄСІТС з використанням власного кваліфікованого електронного підпису, прирівняного до власноручного підпису, за винятком випадків, передбачених процесуальним законом» [113].

З 24 лютого 2022 року та за увесь час повномасштабного вторгнення значних змін зазнала в тому числі й судова система України. Верховний Суд змінив територіальну підсудність судових справ судам, які пошкоджено, зруйновано чи знаходяться в тимчасовій окупації. Тож у випадку припинення судом своєї діяльності, судовий розгляд проводиться іншим судом найбільш територіально наближеним [114, с. 377].

Щодо проблеми втрачених судових проваджень в судах, які перебували чи продовжують перебувати на тимчасово окупованих територіях, варто зазначити те, що у більш кращому становищі є саме ті суди, які з початку запровадження підсистеми «Електронний суд» сканували усі матеріали судових справ та долучали їх до електронного суду, оскільки при збереженні серверу вдалось зберегти електронну копію судової справи. Наразі через постійні ракетні атаки на об'єкти енергетичної інфраструктури маємо постійні перебої з електропостачанням, через відсутність якої неможливо проводити судові засідання. Це новий виклик для судової системи, котрий можна вирішити, напрацювавши механізми використання альтернативних джерел електроенергії [114, с. 377].

Отже, цифровізація правосуддя в умовах воєнного стану забезпечує не лише процес автоматизації, а також робить її більш прогресивною завдяки електронним технологіям. Хмарні технології збереження судових справ та іншої документації суду, кібербезпека, блокчейн – якнайскоріше майбутнє судочинства України.

Складна ситуація в країні сприяє надшвидкому розвитку судочинства, прискорює впровадження сучасних інноваційних рішень, а також забезпечує безперевний доступ до правосуддя у дистанційному режимі. Задля безперервного здійснення правосуддя в умовах воєнного стану пропонуємо продовжувати курс на цифровізацію із застосуванням сучасних електронних технологій [114, с. 377].

Процес впровадження інформаційних технологій у судочинстві успішно запусканий і поступово набирає обертів у його практичній реалізації: вже активно застосовується електронні способи обміну процесуальними документами, суттєво удосконалено та підвищено можливості користування Єдиним державним реєстром судових рішень та ін. Разом з тим деякі проблеми в цій сфері все ще залишаються та потребують вирішення не тільки на законодавчому, а і технічному та методологічному рівнях [37, с. 513-514].

Протягом періоду існування незалежної України спостерігається тяжкий шлях, в якому було розбудовано незалежну демократичну правову державу. За цей час еволюціонував і цивільний та виконавчий процес, вдосконалювалось законодавство й судова практика.

Судочинство модернізувалося швидкими темпами під потреби сучасного світу. Новітні електронні технології стали частиною цивілістичного процесу й успішно закріпилися в ньому. В умовах пандемії та воєнного стану використання надсучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій створює шлях до сталого розвитку судочинства.

Цифровізація розвивається безпрецедентно швидкими темпами, кардинально трансформує усталені уявлення про способи спілкування та інформаційного обміну у суспільстві.

Сучасні електронні технології у найближчій перспективі забезпечать перехід на безпаперове спілкування громадян та представників організацій із судами, а також дозволять скоротити до мінімально можливої фізичної присутності громадян у судах.

Процес інформатизації судочинства на сьогоднішній момент розвивається з неймовірною швидкістю, охоплюючи собою більшу частину всього світового

простору. Це пов'язано, перш за все, з усвідомленням світової спільноти значущості та потреби у проникненні сучасних технологій у процес забезпечення судочинства.

Отже, всі ті наслідки та зміни, які відбулися в останній третині ХХ століття і тривають по сьогоднішній день завдяки впровадженню інформаційних технологій, становлять генезис становлення та розвитку електронних технологій у цивільному та виконавчому процесах.

Висновки до розділу 1

1. Доведено, що сучасні електронні технології у цивільному та виконавчому процесі спрямовані на забезпечення у найближчій перспективі переходу до безпаперової комунікації учасників процесу із судами та органами та особами, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, а також дозволять скоротити до мінімально можливої фізичну присутність громадян у судах, у органах державної виконавчої служби, приватних виконавців.

З'ясовано, що застосування електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі в умовах сталого розвитку України дозволяє покращити доступ до правосуддя та до примусового виконання рішень, зробити цивільний та виконавчий процеси більш ефективнішими та прозорими.

2. Комплексне системне дослідження особливостей реалізації електронних технологій у двох складових науки цивілістичного процесу – у цивільному процесі та виконавчому процесі, що слідує один за одним та пов'язані спільною правовою метою, полягає у виявленні прояву застосування електронних технологій як в ході захисту судом порушеного суб'єктивного права, так і в ході його реального відновлення органами та особами, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів.

3. «Електронні технології у цивільному та виконавчому процесі» являють собою сукупність інформаційних (автоматизованих), інформаційно-телекомунікаційних систем, сервісів та мереж, а також інформаційно-комунікаційних процесів, спрямованих на здійснення правосуддя судом та примусове виконання судових рішень органами та особами, які здійснюють

примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, з одного боку, а також на реалізацію процесуальних можливостей учасників цивільного процесу (виконавчого провадження), пов'язаних із забезпеченням права на доступ до правосуддя та права на доступ до примусового виконання рішень, з іншого боку.

4. На основі електронних технологій судочинство України потребує глибоких змін, пов'язаних з переходом в епоху цифрових технологій цивільного та виконавчого процесу. Деякі з цифрових технологій, безумовно, визначають образ цивілістичного процесу в найближчому майбутньому, зокрема:

- електронні засоби комунікацій для обміну інформацією або комунікації учасників процесу між собою, їх представниками та судом;

- відеоконференцзв'язок, що дозволяє забезпечити дистанційну явку та участь у судовому засіданні;

- аудіовізуальні засоби, що використовуються для фіксації судового засідання;

- інформаційні платформи для спільної обробки та використання даних безлічі користувачів для прямого доступу до юридичних послуг, наприклад, для автоматизованої підготовки юридичних документів та звернення до суду;

- розвиток штучного інтелекту;

- технологія блокчейн для зберігання та спільної обробки даних, що дають можливість учасникам розподіленої мережі узгоджено підтверджувати інформаційні обміни та інші операції один одного без втручання «центрального» органу, що відкриває дистанційне ведення судового процесу та виконання судового рішення, онлайн вирішення спорів, що виникли при їх виконанні, а також для управління судовими процедурами та примусового виконання рішень.

РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

2.1. Правове регулювання Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи у цивільному процесі

Діджиталізація на державному рівні та науково-технічний прогрес не є випадковістю та повною мірою взаємопов'язана, оскільки за допомогою сучасних електронних технологій можна удосконалити доступ до правосуддя та підвищити рівень права на захист громадян. Тим паче, що велика кількість сучасних технологій вже прогресивно функціонує в українському судочинстві. Так, зокрема успішно працює автоматизований розподіл справ, реєстр судових рішень, фіксація судових процесів за допомогою технічних засобів тощо.

Наступним етапом стало запровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Так ще на початку 2019 року розроблено проєкт Положення про ЄСІТС, а вже у лютому 2021 року відбулося засідання Постійної комісії, на якій обговорювались зауваження та пропозиції до останньої редакції цього проєкту. В результаті чого запрацювали окремі модулі ЄСІТС, серед яких – «Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистема відеоконференцзв'язку.

Втілення ідеї «електронного суду» в українське законодавство відбулося при масштабному оновленні процесуальних кодексів у 2017 році [106].

Втім, із законодавчою регламентацією ЄСІТС робота із розроблення та запуску нового програмного забезпечення у судах лише почалася, тому практичне втілення проєкту електронного суду у життя виявилось більш складним та триває й дотепер [107, с. 239].

Варто зазначити, що ЄСІТС на сьогоднішній день є малодослідженою науковцями, при цьому існуючі наукові дослідження мають оглядовий характер та переважно стосуються технологічно-організаційних питань впровадження єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи визначає головну мету програми, якою є якісне поліпшення рівня судового захисту прав і свобод громадян та юридичних осіб; підвищення доступності, зростання довіри до органів правосуддя, поліпшення думки населення про суди [116].

На сьогоднішній день у судах діє Єдина судова інформаційно-комунікаційна система, поетапність введення якої передбачається Перехідними положеннями Цивільного процесуального кодексу України [117].

У даному контексті слід зазначити, що самого поняття що ж собою становить ЄСІТС – ЦПК України не містить, лише ч. 4 ст. 14 ЦПК України оглядово окреслює її функції, відносячи до них забезпечення обміну документами в електронній формі як між судами, між судом та учасниками процесу, так і між самими учасниками процесу, а також фіксування процесу і участь учасників процесу у засіданні в режимі відеоконференції [117]. На нашу думку, дане положення є надто вузьким та не розкриває повної суті ЄСІТС.

З урахуванням складності розроблення нового програмного забезпечення, стислих строків його впровадження, недостатнього виділення фінансових коштів, окремі підсистеми ЄСІТС фактично запрацювали лише з 5 жовтня 2021 року. До цього часу ЄСІТС працювала лише у тестовому режимі, що надавало можливість учасникам справи звертатися до суду в електронній формі, що вважалося належною формою їх подачі.

Тобто спочатку йшлося про структуру ЄСІТС як сукупність (єдність) взаємопов'язаних підсистем (модулів), що об'єднує різні інформаційні технології та платформи, які на той час вже забезпечували здійснення правосуддя та виконували інші допоміжні функції, а також про створення нових сервісів [115, с. 239].

Саме у вищевказаному Положенні було закріплено визначення поняття «ЄСІТС», відповідно до якого це «сукупність інформаційних та телекомунікаційних підсистем (модулів), які забезпечують автоматизацію процесів діяльності судів, органів та установ в системі правосуддя, включаючи

документообіг, автоматизований розподіл справ, обмін документами між судом та учасниками судового процесу, фіксування судового процесу та участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції, складання оперативної та аналітичної звітності, надання інформаційної допомоги суддям, а також автоматизацію процесів, які забезпечують фінансові, майнові, організаційні, кадрові, інформаційно-телекомунікаційні та інші потреби користувачів ЄСІТС» [113].

Таке визначення поняття ЄСІТС на нашу думку є більш ніж обґрунтованим, оскільки повністю розкриває його сутність, включаючи систему пов'язаних між собою інформаційних та телекомунікаційних підсистем (модулів), які забезпечують автоматизацію певних процесів діяльності, за допомогою якої вирішуються основоположні задачі, що стосуються здійснення правосуддя. Однак, аби максимально наповнити наведене поняття, пропонуємо висвітлити думки науковців з цього приводу та надати власне узагальнене визначення поняття ЄСІТС.

У сутнісному вимірі проєкт зі створення ЄСІТС зводився лише до оцифрування, тобто переведення в електронну форму всіх наявних процесів, за якого всі сформовані функціонали ЄСІТС мали запрацювати одночасно із заміною паперових справ та паперових рішень на електронні, що для процесу означало втілення до існуючої традиційної процесуальної форми певних елементів електронного судочинства [115, с. 239].

При цьому О.О. Берназюк при визначенні поняття Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи як комплексної уніфікованої програми з широкими функціональними можливостями, акцентує на можливості перенесення більшості операцій у самому процесі здійснення судочинства та при обслуговуванні цієї діяльності в електронну форму, але й автоматизувати деякі аналітичні, моніторингові, статистичні та інші операції [118, с. 329], що означає не лише цифровізацію, але й автоматизацію процесів.

Про автоматизацію процесів діяльності суду наголошує й І.Б. Факас, називаючи наряду із процесами документообігу, розгляду справ, складання

аналітичної звітності, надання інформаційної допомоги суддям, і процеси, які забезпечують фінансові, організаційні, кадрові та інші потреби користувачів ЄСІТС [119, с. 130].

Р.Ю. Ханік-Посполітак зауважує на проникненні новітніх інформаційних технологій у сферу судочинства та подальше послідовне запровадження електронного правосуддя в Україні, яке відбулося із закріпленням норми про Єдину судову систему [120, с. 261].

Серед очевидних переваг впровадження ЄСІТС можна виділити:

- економія часу (якщо учаснику справи з іншої області буде зручніше надіслати необхідні документи або знайомитись із матеріалами справи в електронному вигляді);

- мобільність роботи з процесуальними документами (оперативний доступ до матеріалів справи у будь-який (навіть неробочий) час;

- економія коштів (отримання чи подача процесуальних документів, судових рішень, не звертаючись до конкретного суду засобами поштового зв'язку);

- реалізація принципів доступності та відкритості правосуддя (учасник процесу, який пройшов процедуру електронної ідентифікації, попередньо отримавши особистий кваліфікований електронний підпис, зможе надіслати процесуальний документ або здійснити його перегляд) тощо [16, с. 226].

В.С. Мильцева з цього приводу звертає увагу не лише на актуальність використання інформаційно-телекомунікаційних технологій, практичне підвищення доступності до правосуддя, повноцінну та цілісну комунікацію між усіма учасниками судового процесу та різними державними органами, безпеку зберігання матеріалів справи, впровадження високого європейського рівня функціонування судової системи в Україні, але й на осучаснення судів, які не тільки гармонійно співіснують з інформаційними технологіями, а й ефективно та доступно їх використовують [121, с. 119].

Отже, ЄСІТС має певні ознаки, що притаманні саме їй, серед яких відзначимо єдине уніфіковане та інтегроване використання сучасних електронних технологій (комп'ютерних, інформаційно-комунікаційних, телекомунікаційних тощо).

Погоджуємось з твердженням О.В. Бринцева про те, що «серед низки існуючих проблем електронного судочинства на сьогодні найбільш вразливою називають дисонанс інформаційних технологій та процесуальних правил, що не дає можливості вітчизняному судочинству перейти до якісно нового інформаційно-технологічного рівня» [122, с. 20].

Основним принципом побудови ЄСІТС є гібридна розподілена хмарна технологія, при цьому інформаційні середовища ЄСІТС розмежовуються на відкрите та захищене» [123]. Хмарна технологія містить 4 елементи - 1) центральну базу обробки та зберігання даних, де зберігаються електронні судові справи; 2) захищену телекомунікаційну мережу, що здійснює внутрішній обмін даними між центральною базою даних та системами судів, органів та установ системи правосуддя; 3) інформаційно-телекомунікаційні системи діяльності судів, що функціонують у подвійному режимі – за умов комунікації з Центральною системою ЄСІТС, так і за необхідності автономно та 4) комплексну систему захисту інформації – функціонал організаційних, програмних і технічних заходів з метою конфіденційності інформаційних ресурсів [123].

Отже, Концепція передбачає різний режим відкритості підсистем залежно від користувача – для громадян та для судів (зокрема, внутрішній обмін даними між Центральною системою ЄСІТС та системами судів, органів та установ системи правосуддя здійснює захищена мережа).

Даною концепцією побудови ЄСІТС також забезпечується впровадження та функціонування електронного діловодства, що має на меті поступовий перехід з паперового документообігу в електронний [124, с. 76].

Враховуючи наведене варто згадати і підтримати думку О.О. Берназюка, який досліджуючи правовий статус ЄСІТС наводить елементи системи, поділяючи їх на дві групи за суб'єктом на внутрішніх користувачів (суддів, працівників апарату судів, працівників інших органів забезпечення системи правосуддя) та зовнішніх користувачів з різними функціями. Так, внутрішні користувачі приймають, формують матеріали справи в електронній формі, здійснюють розгляд справи за такими матеріалами, формують та підписують судові рішення в

електронній формі; здійснюють автоматизований розподіл справ; здійснювати автоматизовану аудіо-фіксацію та протоколювання судового засідання та інші, то зовнішні користувачі подають позовні заяви, інші документи та матеріалами справи в електронній формі; беруть участь у розгляді справи у режимі відео-конференції; отримують процесуальні документи, повідомлення та судові повістки в електронній формі; мають відкритий та вільний доступ до судових рішень тощо [118, с. 329].

Водночас і науковцями, і практиками правозастосування наголошується на системних недоліках у цій сфері. Зокрема, В.О. Смірнова та М.М. Пархоменко до проблемних питань автоматизованої системи документообігу відносять періодичні збої у її роботі в апеляційних адміністративних судах, результатом чого є більш півмільйона незареєстрованих справ; відсутність у окремих суддів електронного цифрового підпису, що не дозволяє їм направляти рішення до реєстру, неможливість списати непридатну техніку, нерозуміння користувачами електронного документообігу його завдань та низький рівень комп'ютерної грамотності [125, с. 159].

Р.Ю. Ханік-Посполітак також називає потенційні ризики/загрози запровадження електронних технологій в цивільне судочинство, серед яких повне або часткове знищення інформації системи та потрапляння стороннім особам персональних даних учасників процесу (імен, адрес тощо) [120, с. 263].

Стосовно існування проблеми відсутності серед кола учасників процесу комп'ютерної грамотності зауважує й Кушакова-Костицька Н.В. [126, с. 105].

Щодо відсутності комп'ютерної грамотності навряд чи можливо погодитись, оскільки Міністерство цифрової трансформації України розробила національну онлайн-платформу з цифрової грамотності, де кожен кожен українець може безкоштовно навчатись цифровій грамотності та підвищувати свій професійний рівень із цифрової грамотності.

Студією онлайн-освіта EdEra за підтримки компаній: Google Україна, Microsoft Ukraine, Академія ДТЕК, Лабораторія інноваційного розвитку ПРООН в

Україні, CISCO, CFC Consulting, Освіторія, Global Teacher Prize розроблені освітні серіали з цифрової грамотності [127].

Окрім цього, освітні курси створені навіть для окремих категорій, таких державних та публічних службовців, у тому числі й для працівників апарату суду та мають на меті здобуття професійних навичок використовувати сучасні цифрові технології.

А.В. Погорілецька та М.О. Богатирьова зазначають про проблеми щодо прозорого застосування автоматизованої системи документообігу системи суду при призначенні суддів для розгляду справ, де враховується принцип черговості і завантаженості» [128, с. 248].

На сьогоднішній день такий проблемний аспект як відсутність політики персоніфікації не є актуальним, оскільки при реєстрації в ЄСІТС особа повинна мати обов'язково кваліфікований електронний підпис, який відповідає за ідентифікацію підпису.

Слушною є думка К.Б. Дрогозюк про значне скорочення часу руху документів в судовому процесі, обміні документацією, укладенні правочинів шляхом використання електронного підпису, а передача документів з електронним підписом через Інтернет лише за кілька секунд забезпечує рівний доступ до документів усіх учасників електронного обміну, незалежно від їх місця знаходження та віддаленості один від одного» [129, с. 49].

Радник IT/IP практики Ігор Шевченко, зазначає, що така система як ЄСІТС давно є актуальною, адже подання документів до суду через інтернет в електронному вигляді, можливість бачити рух справи на своєму мобільному – звичайні вимоги сучасного життя [130].

Втім прогнози вчених щодо теоретично змодельованої ЄСІТС куди мали увійти і Єдиний державний реєстр судових рішень, і система автоматизованого арешту коштів у рамках виконавчого провадження, про що зазначає М.О. Гетманцев [131, с. 182], не справдилися. Законодавець згодом чітко виокремив правові засади електронних технологій у цивільному судочинстві шляхом закріплення їх у ЦПК України та низці підзаконних нормативних актів, від

електронних технологій виконавчого процесу, унормування яких здійснено в Законі України «Про виконавче провадження» та іншому профільному законодавстві. Електронні технології у цивільному та виконавчому процесах хоча й взаємодіють між собою, навіть проникаючи один в одну, але, з іншого боку, слід зауважити на їх різну правову природу, що у правовому аспекті дозволяє виокремлювати їх за певними елементами: за призначенням, за видами електронних технологій, обсягом та навіть колом користувачів тощо.

Одним з таких критеріїв виступає й той вплив, який здійснюють електронні технології у розглядуваних у роботі процесах – якщо у виконавчому процесі цей вплив поки мінімальний, то у цивільному процесі електронні технології здатні змінити консервативну цивільну процесуальну форму на більш спрощену та швидку. Відповідний висновок випливає із судової практики, яка ще формується, втім має не досить позитивні прояви.

Так відповідно до постанови Верховного Суду від 15.02.2023 року справа № 587/275/21, «розглядаючи касаційну скаргу відповідача у цивільній справі про поділ майна подружжя, в якій апеляційний суд скасувавши рішення суду першої інстанції, здійснив поділ майна, визнавши право власності на житловий будинок, що був придбаний відповідачем у період шлюбу та в якому зареєстровані сторони по справі, за позивачкою, колегія суддів Касаційного цивільного суду Верховного Суду з посиланням на номер справи у Єдиному реєстрі судових рішень, мотивувала своє рішення тим, що у іншій цивільній справі про встановлення факту проживання чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу, визнання майна спільною власністю та поділ спільного майна відповідач стверджував, що в період непроживання у спірному будинку проживав без реєстрації шлюбу з іншою жінкою» [132].

До справи рішення суду ні позивачем, ні відповідачем не надавалося, відповідно, судами першої та апеляційної інстанцій воно не досліджувалося, тобто касаційний суд з власної ініціативи з використанням Єдиного реєстру судових рішень чи порталу «Судова влада» відшукав це судове рішення, та надав йому оцінку, що вплинуло на остаточний висновок суду [115, с. 240].

На нашу думку, подібний підхід виглядає доволі дискусійним, перш за все це стосується дотримання принципу змагальності сторін та досягнення стандарту доказування, а також дозволяє заперечити висловлений в літературі погляд тлумачення електронного суду як допоміжного до правосуддя інструментарію у контексті технологічного елемента судоустрою» [133, с. 550].

Виходячи з цього, пропонуємо концепцію, що передбачає послідовний цілісний процес проникнення електронних технологій у цивільний та виконавчий процес, який складається з кількох етапів: починаючи з удосконалення електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі, надалі – зміни консервативної цивільної процесуальної форми цивільного судочинства та процедур судочинства, та закінчуючи встановленням зворотнього зв'язку – використання електронних технологій як інструменту вчинення процесуальних дій судом та виконавцем та інтеграції електронних технологій у цивільний та виконавчий процес. У даному дослідженні здійснено аналіз початкового етапу із відкритою перспективою дослідження наступних етапів.

Окреслюючи орієнтири подальшого розвитку електронного суду, варто враховувати, що на сучасному етапі розробки ЄСІТС не вдалося сформулювати чітке уявлення щодо електронного судочинства у найближчій перспективі, а тому державою наразі обирається одне із стратегічних завдань: модернізація чи розширення функціональності наявної моделі електронного суду чи більш глобальне – відмові від існуючої та пошук нової, більш ефективної, моделі електронного судочинства [115, с. 240].

Доволі еволюційний шлях трансформації правосуддя пропонує суддя Касаційного господарського суду Верховного Суду О. Кібенко – це «створення повноцінного онлайн-суду, суду у смартфоні, який у режимі 24/7 забезпечить справжній доступ до суду під час війни, а також значну економію коштів в умовах жорсткого бюджетного дефіциту» [134].

Очевидні плюси запровадження ЄСІТС називає В.І. Ключевський, відносячи до їх числа економію часу, мобільність роботи з документами, економію коштів

(можливість подати документ, без виїзду до конкретного суду, утвердження принципів доступності та відкритості правосуддя тощо [135]).

Підґрунтям для цього має стати концептуальна перебудова усталеної процесуальної традиції, а не пристосування нових інформаційних технологій до існуючих процесуальних норм, що в сучасних умовах є скоріше перспективами на майбутнє [115, с. 240].

До невирішених проблем запровадження ЄСІТС належать:

1) Навчально-організаційна проблема: полягає в недостатній кількості проведення спеціальної підготовки суддів та працівників апарату судів, які реалізуються Національною школою суддів України, а також недоведення інформації про функціонал електронного судочинства людям. Вирішенням проблеми є постійне проведення навчань, круглих столів, тренінгів для інформування населення про нововведення в судовий процес України;

2) Матеріально-технічна проблема: являє собою недостатнє оснащення судових установ персональними комп'ютерами, принтерами, сканерами, технічними засобами фіксування судових засідань. На сьогодні існує нагальна потреба в забезпеченні технічною оснащеністю судів;

3) Нормативно-правова проблема: відсутність доопрацьованої та належної законодавчої розробки Положення про ЄСІТС. Але нормативно-правова проблема прямо пов'язана з проблематикою технічної розробки новітнього сучасного програмного забезпечення, відповідно до якого буде безперерійно працювати ЄСІТС [98, с. 114].

Подальше впровадження ЄСІТС має також полегшити підготовку і проведення судового процесу [108, с. 109].

Концепція ЄСІТС зважає й такі чинники, як подальша технологічна еволюція та досягнення науково-технічного прогресу, зміни законодавства та актуальні вимоги суспільства [123].

Тому на нашу думку, надалі процес впровадження інших підсистем та модулів ЄСІТС має бути поступовим та якісним з наданням достатнього часу для тестування усіх електронних технологій.

Окремі модулі ЄСІТС – Електронний кабінет, Електронний суд та підсистема відеоконференцв'язку законодавчо функціонують з жовтня 2021 року.

Попри за все, підсистеми «Електронний суд» та «Електронний кабінет», які спрямовані на забезпечення комунікації учасників процесу та їх представників із судом через електронний кабінет, не можна визнати досконалыми та такими, що орієнтовані на споживача. Так, користувачі програми скаржаться на незручний дизайн, численні «баги» (постійні проблеми з входом у кабінет, «зникнення» справ із кабінету, відсутність важливої інформації щодо відправлених документів чи статусу справи з незрозумілих причин) [115, с. 240].

Підсистема «Електронний кабінет» – захищений вебсервіс, що має офіційну адресу в інтернеті (<https://cabinet.court.gov.ua>), що забезпечує процедуру реєстрації користувачів в ЄСІТС, а також подальшу автентифікацію таких осіб з метою їх доступу до підсистем (модулів) ЄСІТС у межах наданих прав [113].

З 18 жовтня 2023 року введено в дію Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» № 3200-IX щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів для участі у судових процесах, згідно з яким частина 5 ст.14 ЦПК України доповнена новим абзацем, в якому сформульовано поняття «електронного кабінету» та закріплене на законодавчому рівні. Так, відповідно до ч.5 ст.14 ЦПК України електронний кабінет – це персональний кабінет (веб-сервіс чи інший користувацький інтерфейс) у підсистемі (модулі) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, за допомогою якого особі, яка пройшла електронну ідентифікацію, надається доступ до інформації та сервісів Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи або її окремих підсистем (модулів), у тому числі можливість обміну (надсилання та отримання) документами (в тому числі процесуальними документами, письмовими та електронними доказами тощо) між судом та учасниками судового процесу, а також між учасниками судового процесу. Електронна ідентифікація особи здійснюється з використанням кваліфікованого

електронного підпису чи інших засобів електронної ідентифікації, які дають змогу однозначно встановити особу [117].

У свою чергу, підсистема «Електронний суд» надає можливість користувачам формувати та надсилати в електронному вигляді процесуальні чи інші документи до суду, а також отримувати інформацію про стан і результати розгляду таких документів чи про інші документи [113].

М.М. Ясинок, Ю.О. Котвяковський зазначають про очевидну перевагу електронного суду, економію як коштів, так і часу (позивач не витрачає часу та коштів на дорогу, не переміщується містом, створюючи зайве навантаження на транспортну мережу, не користується послугами поштового зв'язку та несе витрати лише на доступ до Інтернету [136, с. 36].

Відповідно до Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС, підсистема відеоконференцзв'язку пропонує три віртуальні способи участі у судовому засіданні – 1) поза межами приміщення суду з власних технічних засобів, 2) у приміщенні іншого суду – з використанням технічних засобів суду; 3) в місцях несвободи – за допомогою технічних засобів, наявних у відповідній установі» [113].

Ж.В. Васильєва-Шаламова наголошує на відсутності корупційної складової у електронному судочинстві, яку вбачає у скороченні кількості особистих контактів учасників процесу зі співробітниками суду та зменшення вірогідності домовленостей про «правильне» судові рішення» [137, с. 80].

На даний час є чинною «Концепція Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) на 2022-2024 роки», затверджена Державною судовою адміністрацією у грудні 2021 року [138].

На нашу думку, потрібно ще звернути особливу увагу та законодавчо удосконалити врегулювання певних проблем, пов'язаних з несумлінним та суспільно небезпечним використанням інформації, що впливає на інформаційну безпеку під час здійснення правосуддя.

Погоджуємось із думкою М.М. Ясинка та Ю.О. Котвяковського про те, що «існують загрози інформаційній безпеці автоматизованим інформаційно-телекомунікаційним системам, що використовуються у судах, ризики несанкціонованого втручання, хакерських атак тощо» [136, с. 39].

Так, наприклад, у 2022 році в Україні відбулася глобальна хакерська атака на державні сайти, в тому числі й зачепивши електронні сервіси судової влади – була заблокована робота Єдиного державного реєстру судових рішень; Електронного суду вебпорталу «Судова влада України»; поштового сервісу тощо [139].

Проте, існують й інші проблемні аспекти в контексті незаконного втручання а Автоматизовану систему документообігу суду.

Безперечно запровадження та функціонування ЄСІТС на даний час є перспективним напрямом, який у свою чергу динамічно вдосконалює суспільно-правові відносини та є перспективним науковим напрямом у суспільній свідомості. Однак це не виключає існування проблем забезпечення інформаційної безпеки під час здійснення судочинства, що свідчить про недоліки правової регламентації та використання інформаційно-телекомунікаційних технологій [140, с. 77].

Розглядаючи автоматизовану систему документообігу суду як інструмент зменшення ризику ухвалення неправосудних рішень, зауважимо, що система не повністю незалежна від людського фактору: документи, на основі яких вона здійснює розподіл справ (зокрема про спеціалізацію суддів, їх перебування у відпустці) вносять до неї працівники суду.

У ч. 11 ст.14 ЦПК України зазначено, що несанкціоноване втручання в роботу Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та в автоматизований розподіл справ між суддями тягне за собою відповідальність, установлену законом [117].

Подібне формулювання, на нашу думку, потребує визначеності, адже про яку саме відповідальність йдеться, не є зрозумілим.

Криміналізація дій щодо несанкціонованого втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду відбулася ще у 2010 році, в результаті чого Кримінальний кодекс України доповнено статтею 376-1, яка була

трансформована із створенням ЄСІТС у 2017 році та наразі має назву: «Незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя», частина перша якої містить декілька альтернативних дій у складі об'єктивної сторони, як-то «умисне внесення неправдивих відомостей чи несвоєчасне внесення відомостей до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, іншої автоматизованої системи, що функціонує в суді, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів, Державній судовій адміністрації України, їх органах; несанкціоновані дії з інформацією, що міститься в таких системах, чи інше втручання в роботу таких систем» [141].

Наведемо приклад. Вироком Подільського районного суду м. Києва від 12.12.2018 № 758/14826/18 встановлено, що «керівник апарату суду на «замовлення» допомагав виготовляти підроблені ухвали суду, або ж приймав уже готові від замовників. У них він вносив неправдиві відомості про сторони в справі, зміст позовних вимог. Потім керівник апарату (під логіном інших осіб) вносив підроблені рішення (їх електронної копії) до АСДС та Єдиного державного реєстру судових рішень. Ці електронні копії він засвідчував власним електронним підписом» [141].

З метою уточнення, яка ж саме настає відповідальність за несанкціоноване втручання в роботу Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи пропонуємо внести зміни до частини 11 ст.14 ЦПК України та викласти її в такій редакції: «несанкціоноване втручання в роботу Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та в автоматизований розподіл справ між суддями тягне кримінальну відповідальність».

Статистичні дані Державної судової адміністрації (з листа від 02.09.2020 № /нор/х 5472–20–826/20), станом на 31 грудня 2019 року з приводу судової практики застосування норми ст.376-1 КК України свідчать про перебування на розгляді у судах 4 справ за ст. 376-1 КК України. Наразі ж згідно з останньою відповіддю ДСА (лист від 11.08.2023 №інф/Б850-23-822/23) вона не обліковує справи цієї категорії [141]. Тобто випадки притягнення до кримінальної відповідальності за такі злочини є поодинокими.

Отже, ЄСІТС як важливий інструмент для забезпечення доступу до правосуддя потребує захисту від несанкціонованого втручання і притягнення до кримінальної відповідальності за незаконне втручання в роботу цієї системи є правовим механізмом захисту.

Окреслюючи правові наслідки застосування автоматизації процесів у контексті судочинства, заслуговують на увагу наступні: скорочення порушень процесуальних термінів розгляду справ і спорів; зменшення кількості незавершених справ; забезпечення зручного та оперативного доступу до необхідної інформації; підвищення якості та ефективності роботи апаратів судів. [140, с. 77].

Удосконалення існуючої моделі електронного суду та модулів ЄСІТС, пропонуємо здійснювати шляхом вирішення проблемних питань, що стосуються впровадження електронного суду:

- функціонування централізованого модулю авторозподілу;
- запровадження підсистем «Електронний суд» та «Електронний кабінет» в Київському апеляційному суді;
- об'єднання усіх судових програм документообігу в Єдину підсистему документообігу [115, с. 241].

По-перше, на даний час жоден суд не підключений до централізованого модулю авторозподілу [115, с. 241].

З 1 березня 2023 року обіцяні норми, які стосуються визначення особливостей автоматизованого розподілу судових справ, так і не набрали чинності через наявність кадрових та технічних причин у судах, що унеможливають здійснення автоматизованого розподілу судових справ. За таких обставин набрання чинності вказаними нормами відтерміновано для доопрацювання зазначеного програмного забезпечення.

Для удосконалення діючої підсистеми автоматизованого розподілу судових справ з метою уникнення несанкціонованого втручання у розподіл судових справ вважаємо за доцільне розробку та запровадження Єдиної підсистеми централізованого авторозподілу ЄСІТС між судами усіх інстанцій на

централізованому рівні замість локального автоматизованого розподілу судових справ [115, с. 241].

По-друге, Київський апеляційний суд – єдиний суд, який не підключений до підсистеми «Електронний суд», що обмежує електронну взаємодію між Київським апеляційним судом, судами перших інстанцій та Верховним Судом, іншими органами системи правосуддя та учасниками судового процесу [115, с. 241].

Київський апеляційний суд використовує власну Автоматизовану систему електронного документообігу «Апеляція» (далі – АСЕД «Апеляція») [142]. На відміну від цього суду, у загальних та апеляційних судах використовується комп'ютерна програма «Д-3» (далі – КП «Д-3»), а в господарських та адміністративних судах використовується комп'ютерна програма «Д-СС» (далі – КП «Д-СС»). У свою чергу, Верховний Суд використовує комп'ютерну програму «Сервіс підтримки діловодства» (далі – КП «СПД»). Майнові права інтелектуальної власності на КП «Д-3», КП «ДСС» та КП «СПД» належать виключно Державному підприємству «Інформаційні судові системи», майнові права інтелектуальної власності на АСЕД «Апеляція» належать ДП «Центр судових сервісів» [115, с. 241].

При цьому Державне підприємство «Інформаційні судові системи» відповідають за інформаційно-технічне забезпечення внутрішнього користувача (працівники апарату суду), а Державне підприємство «Центр судових сервісів» має на меті надання інформаційно-технологічних послуг зовнішньому користувачеві (учасникам судового процесу) [140, с. 78-79].

Враховуючи таку ситуацію з метою удосконалення документообігу в судах пропонуємо розробити та запровадити Єдину підсистему документообігу ЄСІТС, яка завдяки використанню сучасних хмарних технологій зможе поєднати між собою одночасний процес упорядкування, узгодження і об'єднання структур і функцій у цілісному використанні КП «Д-3», КП «ДСС», КП «СПД» та АСЕД «Апеляція» [115, с. 241].

Таким чином, шляхом створення Єдиної підсистеми документообігу ЄСІТС з'явиться можливість підключити функціонал Київського апеляційного суду до ЄСІТС, що також вирішить і третє проблемне питання – поєднання всіх судових

програм документообігу в Єдину підсистему документообігу судів України [115, с. 241].

Слід звернути увагу й на не досконалії технології фіксування судового засідання, оскільки вона містить також ризики впливу кібератак та несанкціонованого впливу. Так, повне фіксування судового засідання здійснюється у підсистемі відеоконференцзв'язку, де секретар судового засідання проводить фіксування і тих судових засідань, що проводяться в режимі відеоконференції, і тих, де вона не застосовується. У таких випадках технічний запис судового засідання автоматично зберігається у централізованому файловому сховищі, яке має переваги над зберіганням даних у сховищі конкретного суду. Вважаємо за доцільне запропонувати застосовувати надійну та сучасну, стабільну та безпечну хмарну технологію для зберігання даних [115, с. 241].

Цифрова епоха породжує все більше проникнення електронних технологій у суспільні відносини, що супроводжується появою нових електронних ресурсів - цифрових платформ, чат-ботів, самонавчальних програм штучного інтелекту, та виникнення нових видів послуг, у даному контексті послуг електронного судочинства [115, с. 241].

Функціонування електронної системи судочинства відіграє ключову роль у «поєднанні процесу та технологій» у симбіоз, де з одного боку, технології здатні значно покращити здійснення судочинства, а правосуддя, з іншого боку, є своєю рідною платформою для високотехнологічних досягнень з метою їх практичного застосування. При цьому електронні технології мають використовуватися у правосудді як інструмент вчинення процесуальних дій [115, с. 241].

Сутність електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі це якраз весь спектр можливих засобів, пов'язаних із поданням документів до суду, повідомлення учасників цивільного судочинства, дистанційної участі у розгляді справи як у суді першої інстанції, так і у разі оскарження судового акту та процесу примусового виконання судового рішення. Їх сутність також спостерігається у трьох вимірах: 1) правовому (процесуальному), 2) технологічному та 3) безпековому. У

процесуально-правовому аспекті електронні технології є невід'ємною частиною цивільного та виконавчого процесу та перебувають з ними у нерозривному зв'язку, адже відсутність реєстрації електронного кабінету унеможлиблює вчинення процесуальних дій значного кола учасників цивільного процесу (адвокатів, нотаріусів, державних та приватних виконавців), ні суд, ні державні чи приватні виконавці не можуть функціонувати без електронних баз даних та реєстрів.

Надаючи оцінку назви підсистеми ЄСІТС «Електронний суд», зауважимо на її невдалість, адже цей термін є багатограним, охоплює різні технології, що застосовуються в судочинстві, тому бачення електронного суду виключно як одного із функціоналів ЄСІТС не відображує його сутності. З огляду на сприйняття терміну «електронний суд» не лише пересічними громадянами, але й юридичною спільнотою у більш широкому значенні – як всієї системи електронного судочинства загалом, його назва потребує заміни. Таким чином зніметься й існуюча в процесуальній науці дилема вузького та широкого розуміння електронного суду [115, с. 241-242].

Пошук моделі електронного судочинства в Україні триває, втім, слід сподіватися на обрання такої моделі, яка має бути зручною як для внутрішніх, так і для зовнішніх користувачів, а також ефективною для цивільного процесу [115, с. 242]. Вважаємо, що в межах існуючої системи електронного суду це зробити буде більш доцільним, оперативнішим та економічно обгрунтованим, ніж переходити на іншу модель електронного судочинства.

2.2. Електронні докази

Потенціал використання електронних доказів як інноваційного інструменту доказового права є доволі перспективним, самі ж електронні докази як у теорії цивільного процесуального права, так і особливо у судовій практиці з огляду на їх прикладний характер, ще не набули однозначного бачення у цивільному судочинстві, особливо в умовах стрімкого розвитку електронних технологій та інформатизації суспільства в цілому.

Електронні докази нормативно врегульовані Законом України “Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів” від 03.10.2017 року. Попри за все, порядок подання та дослідження електронних доказів у цивільному судочинстві України залишається невирішеним та проблематичним як на науково-теоретичному рівні, так і у судовій практиці [143, с. 128].

Відповідно до ч.1 ст. 100 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі [117].

Слід погодитись, що із нормативним закріпленням електронних доказів в ЦПК України з’явилася можливість та правова підстава у цивільному судочинстві подавати більшу кількість доказів, виражену у електронній (цифровій) формі. Аналіз визначення, закріпленого законодавчо, дає можливість зробити висновки, згідно з якими електронний доказ це певна інформація, яка міститься на портативних пристроях та має електронну (цифрову форму) [143, с. 129].

На прогресивність законодавчого визначення електронних доказів наголошує О. Воронюк, зважаючи на широкий та невичерпний перелік видів електронних доказів і джерел інформації, та розрахунок на появу нових видів електронних доказів і джерел їх зберігання [153, с. 12].

Слід погодитись із тим, що з урахуванням постійних інформаційно-телекомунікаційних новел. встановлення необмеженого переліку електронних доказів, форми та виду електронного носія у законодавчій нормі, є доцільним. Водночас, не можна не звернути увагу на безліч неврегульованих питань щодо використання, поширення, зберігання та, звісно, подання до суду електронних доказів [143, с. 129].

У свою чергу, на доктринальному рівні поняття електронних доказів розглядається вченими-процесуалістами з точки зору різних його складових.

Ю.С. Павлова визначає технологічну складову електронного доказу, визначаючи електронний доказ як двійковий комп'ютерний код, створений за допомогою комп'ютерних засобів, який не має матеріального виразу, між тим існує у нематеріальній формі на технічних засобах» [146, с. 106].

Наголошуючи на процесуальній складовій електронних доказів, М.О. Гетманцев під поняттям електронного доказу пропонує розуміти інформацію, зафіксовану на електронному носіїві, що має необхідні реквізити, які дозволяють його ідентифікувати та використати у відповідному судовому провадженні, оскільки вона може спростувати або підтвердити факти, котрі мають значення для вирішення судової справи по суті» [148, с. 22] та може існувати у вигляді електронного документа, аудіозапису, відеозапису якої-небудь події, цифрової фотографії тощо [154, с. 12], що є слушним та заслуговує на увагу.

У контексті особливостей процесу доказування та доведення у цивільному судочинстві підлягають дослідженню природа електронних доказів як одного із засобів доказування й специфічний процесуальний порядок дослідження електронних доказів при розгляді цивільних справ судами.

Так, на недоцільність використання однакового порядку подання, фіксації та оцінки електронних, речових та письмових доказів звертає увагу К.Б. Дрогозюк з огляду на характерну особливість правової природи електронних доказів [144, с. 22], зазначаючи, що, на відміну від звичайного документа, електронний документ може бути «прочитаний», тобто перетворений у форму доступну для сприйняття людиною, лише за допомогою технічних засобів або спеціальних програм [151, с. 61].

В.С. Петренко зауважує на специфічній формі електронного документа [152, с. 112] та пов'язує форму його виразу (перфокарта, карта флеш-пам'яті) з обов'язковим використанням судом технічних засобів, що призведе до особливої форми дослідження та оцінки такого доказу судом [145, с. 62],

С. А. Чванкін наводить класифікацію електронних доказів на види залежно від певного критерію:

за джерелом отримання (отримані безпосередньо з технічного пристрою, на якому вони зберігаються (стаціонарного або портативного) або з електронної мережі, зокрема, мережі Інтернет);

залежно від електронних даних (цифрові або аналогові);

залежно від вимог енергозберігання (електрозалежні або електронезалежні);

залежно від форми вираження (відтворення) доказової інформації (відтворюються у візуальну, звукову або комбіновану форми сприйняття доказової інформації);

за джерелом розміщення (розміщені у мережі Інтернет, мережі обміну файлами (файлообмінній мережі), на комп'ютері в широкому значенні, портативних електронних обчислювальних пристроях, портативних пристроях)» [147, с. 22-24].

М.О. Гетманцев при виділенні електронних засобів доказування як самостійного виду, зазначає на особливостях носія такої інформації, підкреслюючи, що електронним за своєю сутністю є саме джерело (носій) інформації, а сама інформація залишається у формі письмових знаків, усного мовлення тощо; інакше кажучи, все те, що є придатним для безпосереднього сприйняття та розуміння учасників судового провадження» [148, с. 19].

Чинне процесуальне законодавство визначає електронні докази саме як інформацію, що зберігається в електронному вигляді [27, с. 61].

Можна також навести декілька справ, в яких ставилося питання щодо дотримання права на приватне життя, передбаченого у статті 8 Європейської конвенції з прав людини, і меж втручання в нього роботодавця, за якими відомості, отримані за допомогою інформаційних технологій, втілені в певній цифровій формі, виступали доказами по справах. Як приклад, у справі Lopez Ribalda and Others v. Spain ЄСПЛ перевіряв дотримання вказаного права через здійснення прихованого відеоспостереження за заявниками, оскільки останні були звільнені з роботи внаслідок вчинення крадіжки, факт якої зафіксовано на відеозаписах із

прихованих камер, які були надані до суду. ЄСПЛ визначив критерії, які мають враховуватися: 1) чи був працівник повідомлений про те, що роботодавець може ухвалити рішення про здійснення відеонагляду і реалізувати такий захід; 2) ступінь спостереження з боку роботодавця і ступінь втручання у приватну сферу; 3) чи виклав роботодавець достатні підстави на виправдання спостереження і його обсягів; 4) чи було можливим встановити систему спостереження, використовуючи менш нав'язливі методи і заходи; 5) наслідки спостереження для працівника, за яким спостерігали; 6) чи мав працівник відповідний захист, особливо в тих випадках, коли спостереження з боку роботодавця за своєю природою є втручанням [149].

В іншій справі *Bărbulescu v. Romani* працівника було звільнено з роботи за використання ресурсів компанії в особистих цілях у зв'язку з листуванням за допомогою месенджера Yahoo, при цьому стенограми листування були пред'явлені як докази неправомірної поведінки до національного суду. ЄСПЛ виходив із того: 1) чи повідомили працівника чітко і заздалегідь про можливий моніторинг роботодавцем листування та іншого спілкування і про запровадження відповідних заходів; 2) ступінь моніторингу роботодавцем і міру втручання у приватність працівника; 3) чи надав роботодавець законне обґрунтування моніторингу спілкування і доступу до фактичного змісту; 4) чи існує можливість створити систему моніторингу з менш настирливими методами і заходами втручання; 5) серйозність наслідків моніторингу для працівника, якого перевіряли, а також як використовувалися результати моніторингу; 6) чи забезпечений працівник адекватними гарантіями, зокрема, чи повідомляється йому заздалегідь про можливий доступ до змісту його спілкування [150].

Вважаємо, що під електронним доказом слід розуміти не лише інформацію, яка міститься на технічному носії, але й таку, яка роздрукована з нього та має доказове значення для справи (адже не завжди у суду при розгляді справи є безпосередня технічна можливість дослідження електронного доказу) а спеціальні технічні засоби мають використовуватися для його перевірки, аналізу та надання оцінки.

Отже, розглядаючи електронні докази і як елемент електронних технологій, і як вид доказу у цивільному процесі, сформулюємо таке поняття електронних доказів - під електронними доказами слід розуміти певну інформацію, що має значення для розгляду цивільної справи, яка міститься на спеціально-визначеному електронному носії або роздрукована з такого електронного носія та може відтворюватися, зберігатися, передаватися у цифровій формі [143, с. 129].

Обґрунтованим результатом нормативного закріплення стало застосування електронних документів як доказів в судах за наявності, наприклад, обов'язкового реквізиту – електронного підпису, що дозволяє встановити особу автора. Звідси впливає важливий технічний ресурс – електронний підпис.

Аналіз положень ст. 100 ЦПК України свідчить про те, що у наведеному у ній переліку не враховано специфіку природи електронних доказів, зокрема доказів, отриманих із соціальних мереж, а також змістовно близьких до аналогічних норм, передбачених для письмових доказів [155, с. 219].

З цього приводу можна навести приклад з судової практики дослідження електронних доказів. Так, у постанові Чернігівського апеляційного суду у справі № 749/368/19, зазначено, що в разі наявності сумнівів щодо наданих позивачем копій Умов і Правил суд мав можливість оглянути й дослідити оригінал електронного доказу, розміщеного в мережі Інтернет на веб-сайті Приватбанку [156].

Показовим є й такий приклад – Вінницький апеляційний суд, скасувавши ухвалу суду першої інстанції про залишення без розгляду позовної заяви, поданої позивачем за допомогою електронної пошти, зазначив, що суд першої інстанції, не пересвідчившись у тому, чи підписана ця заява позивачем електронним цифровим підписом, не викликав його в судове засідання для з'ясування його думки, розглянув у той самий день подану заяву та залишив позов без розгляду [157].

К.Б. Дрогозюк слушно звертає увагу на відсутність ЦПК України спеціального порядку чи певних критеріїв, за допомогою яких суд та інші учасники справи змогли б відрізнити оригінал електронного доказу від його копії [144, с. 22].

У частині другій ст. 100 ЦПК України зазначено, що електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним підписом,

прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги». Законом може бути передбачено інший порядок засвідчення електронної копії електронного доказу» [117].

Як вбачається з положень ст. 1 Закону України «Про електронні довірчі послуги», у ньому йдеться про три види підписів – власне електронний підпис, кваліфікований електронний підпис та удосконалений електронний підпис, при цьому електронний підпис визначено як електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис [88].

Тобто копія електронного доказу має бути засвідчена з використанням електронного підпису особи або в інший спосіб, передбаченим законодавством [143, с. 129].

З огляду на те, що певні електронні докази можуть бути електронними документами, на них також поширюється Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», у ст. 6 якого зазначено, що електронний підпис може використовуватися для ідентифікації автора електронного документа, а накладення такого електронного підпису є етапом створення електронного документа [86].

Не зважаючи на це, питання про те, чи можна засвідчити копію електронного доказу, наклавши на нього свій електронний підпис, чи можна зробити такі дії в разі підписання електронного документа його власником та чи буде вважатися такий електронний доказ належним і допустимим у цивільному судочинстві, залишаються невирішеними [143, с. 130], а саме це відзначається на доказовій базі, яка має вагоме значення у процесі доказування.

Так, відповідно до ч. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною [86].

Не зовсім коректним виглядає й те, що мова про допустимість електронного документа як доказу, що не може заперечуватися виключно на підставі того, що він

має електронну форму, йде не у цивільному процесуальному законодавстві, що є профільним для суду при розгляді цивільних справ, а у ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [86].

Також залишається невирішеним й питання стосовно правильності засвідчення копії електронного доказу, щоб він визнавався судом належним та допустимим доказом.

Ю. С. Павлова пропонує залучати для посвідчення електронних доказів незалежних учасників цивільно-правових відносин, наприклад, нотаріуса чи надавати суду спеціальну компетенцію, що було б достатньо підстав вважати такий доказ допустимим і використовувати його під час розгляду справ [158, с. 78].

У частині 3 ст. 100 ЦПК України визначено особливості щодо подання суду електронних доказів в паперових копіях, посвідчених у порядку, передбаченому законом. При цьому для розмежування електронних доказів від письмових у ЦПК України спеціально зазначено про те, що паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом [117].

Тобто електронний доказ у формі електронного (цифрового) документа можна візуалізувати в паперову форму, при цьому паперова копія електронного документа буде вважатися саме електронним доказом, а не письмовим на підставі норми, що регулює електронні, а не письмові докази [143, с. 130].

Отже, подавати роздруковані на папері зображення сторінок, отриманих із соціальних мереж, які доволі часто сторони подають у цивільних справах, можна, проте досі законодавчо не регламентовано спосіб засвідчення таких копій [155, с. 219]. З огляду на те, що такий порядок передбачений для письмових доказів у ч. 5 ст. 95 ЦПК України, де відповідність копії письмового доказу оригіналу, який є у нього, засвідчується підписом учасника процесу, який подає цей доказ суду із зазначенням дати такого засвідчення, залишається відкритим питання щодо застосування аналогічного порядку щодо таких сторінок.

А.С. Штефан зазначає: «Ні на законодавчому, ні на теоретичному рівні не вирішені питання про розмежування оригіналу та електронних копій електронних доказів, порядок засвідчення паперових копій електронних доказів, допустимість

альтернативних способів фіксації інформації, вираженої в електронній (цифровій) формі, коли її оригінал змінюється чи перестає існувати» [159, с. 66].

Крім того, виникає проблема надійної і правильної фіксації і надання суду електронного доказу, адже його можна легко знищити [144, с. 24].

Аналіз ч. 5 ст. 100 ЦПК України щодо витребування у відповідної особи оригіналу електронного доказу, якщо суду подано її копію (а це як правило, буде доволі поширеним) та наслідки у виді неприйняття її судом до уваги, якщо учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, свідчить про спірність цієї норми з урахуванням специфіки електронних доказів [155, с. 220].

Одним із найскладніших завдань, на думку К.Б. Дрогозюк є встановлення відповідного ступеня правдивості, від якого залежить встановлення й визнання належності, допустимості, достатності та достовірності електронних доказів» [144, с. 24].

А.С. Штефан з цього приводу зазначає, що закон допускає можливість використання електронної (паперової) копії електронного доказу, проте одночасно підкреслює важливість існування його оригіналу, ненадання якого може призвести до того, що копія електронного доказу не братиметься судом до уваги» [156, с. 68].

А.Ю. Каламайко звертає увагу на невизначеність оригіналу електронних доказів, зазначаючи про те, що здатність об'єктів, виражених в електронній (цифровій) формі, до копіювання необмежену кількість разів з повним збереженням даних призвела до появи висновків про відсутність поняття оригіналу електронних доказів» [160, с. 50].

Ще більшу проблему створює практичне розмежування копії та оригіналу електронного доказу, і сам закон з цього приводу орієнтує на множинність оригіналів електронного доказу при надсиланні електронного документа декільком адресатам чи його зберігання на декількох електронних носіях інформації, дещо незвично вважаючи кожний з електронних примірників оригіналом електронного документа [86].

Ми згодні з Ю.С. Павловою, котра наголошує у своєму дисертаційному дослідженні на проблемі довіри до електронного доказу, та до його верифікації [161, с. 79].

Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій і поява різноманітних нових програм сприяє підробці, спотворенню або навіть знищенню інформації в електронному вигляді, що унеможливить або створить труднощі при дослідженні та оцінці електронних доказів судом. Отже, суд може взяти до уваги неправдиві докази та неправильно встановити обставини справи [162, с. 91].

Електронні докази в цивільному процесі – це інформація, отримана за допомогою електронних пристроїв або цифрових носіїв, яка слугує для отримання інформації про певні факти, які мають значення для винесення рішення. У теорії процесуального права електронні докази також відомі як аудіовізуальні докази, докази, отримані за допомогою електронних засобів масової інформації, або докази, які дозволяють доказувати за допомогою ІТ-підтримки.

Загалом електронні докази поділяються на два основні типи: а) дані, що містяться в системах або інформаційних пристроях, і б) інформація, що передається в електронному вигляді за допомогою засобів зв'язку. Основними електронними доказами є дані (повідомлення, отримані або надіслані через Інтернет) і дані, що зберігаються в цифровому вигляді в програмному забезпеченні (наприклад, комерційні цифрові книги). Електронні докази складаються з двох елементів: матеріального елемента, який складається з однієї частини апаратного забезпечення і його можна побачити (USB, SD, смартфон тощо), і невидимого елемента, представленого програмним забезпеченням, що складається з метаданих та електронних архівів.

З огляду на те, що суддя є фахівцем у галузі права та не має спеціальних знань у іт-сфері, пропонуємо залучати спеціаліста з інформаційних технологій у судовому засіданні під час дослідження електронних доказів або призначати судову експертизу у сфері інформаційних технологій у разі вирішення занадто складних питань [143, с. 131].

Електронні докази становлять собою інструмент, який застосовується під час судового розгляду. У той самий час слід враховувати, що забезпечення доказів значно ускладнився, а сфера електронних доказів за умов цифровізації стала застосовуватися значно ширше.

Отже, сучасний стан розроблення науковцями категорії електронних доказів в цивільному судочинстві України є недостатнім, адже на практиці існує багато невизначених та проблемних питань застосування положень щодо електронних доказів під час розгляду цивільних справ.

Практика щодо електронних доказів є доволі суперечливою. Так, досить часто суди відмовляють сторонам цивільної справи у прийнятті електронних доказів, поданих через Електронний суд, аргументуючи відмову неналежним підписом особою даного електронного документа. З цього приводу існує правовий висновок Верховного Суду, викладений у постанові від 06 серпня 2019 р. у справі № 2340/4648/18, де зазначено: «Альтернативою звернення учасників справи до суду з процесуальними документами, оформленими в паперовій формі та підписаними безпосередньо учасником справи є звернення з процесуальними документами в електронній формі з обов'язковим їх скріпленням власним електронним підписом через Електронний кабінет [163, с. 50].

При цьому реєстрація Електронного кабінету учасником процесу може відбутися лише за умови наявності власного електронного підпису, а тому всі документи, що надійшли до суду саме через нього, вважаються такими, що подані з використанням власного електронного підпису [164].

Водночас 14.02.2019 Велика Палата Верховного Суду, переглядаючи справу № 9901/43/19 (П/9901/43/19), ухвалила, що відсутність електронного цифрового підпису в електронному документі виключає підстави вважати його оригінальним, а отже, належним доказом у справі [165].

Аналогічна правова позиція була висловлена Верховним Судом і в інших постановках. Така ситуація складається через те, що інститут доказування є досить багатогранним і в різних ситуаціях суди індивідуально підходять до вирішення питання належності електронного доказу [163, с. 50-51].

Отже, серед проблемних та неврегульованих питань щодо електронних доказів у цивільному процесі слід виокремити процесуальний порядок подання суду електронного доказу в паперовій формі; порядок засвідчення копії електронного доказу учасником процесу та засвідчення електронної копії доказу в паперовій формі; порядок неупередженої оцінки електронного доказу судом тощо. Цьк пояснюється особливістю правової природи електронних доказів як елементу електронних технологій та тісно пов'язано із сучасними технічними засобами, зокрема комплексним процесуально-технологічним характером електронних доказів. Складнощі у судовій практиці цілком очевидні, але для підвищення результативності інституту електронних доказів необхідно виходити з впевненості та надійності матеріальних носіїв та інформаційних ресурсів, а також нормативного закріплення процесуальних заходів та застосування інформаційно-комунікаційних інструментів, які забезпечують сучасне цивільне судочинство.

2.3. Електронні судові виклики та повідомлення учасників цивільного процесу

Трансформація цивільного процесу шляхом впровадження нових інформаційних та комунікаційних технологій суттєво впливає на якість та швидкість розгляду справ. Електронні технології такі як електронні судові виклики та повідомлення здатні забезпечити підвищення ефективності судочинства та пришвидшити сам процес розгляду справ.

У найзагальнішому вигляді вимоги, яким має відповідати будь-яка національна процесуальна система, щоб належним чином забезпечувати реалізацію покладених на неї завдань щодо ефективного та справедливого розгляду справ [166, с. 32].

Частина 1 ст. 128 ЦПК України передбачає, що «суд викликає учасників справи у судове засідання або для участі у вчиненні процесуальної дії, якщо визнає їх явку обов'язковою». Частина 2 ст. 128 ЦПК України встановлює, що «суд повідомляє учасників справи про дату, час і місце судового засідання чи вчинення

відповідної процесуальної дії, якщо їх явка є необов'язковою». Відповідно до ч. 3 ст. 128 ЦПК України «судові виклики здійснюються судовими повістками про виклик» [117].

О. Хотинська-Нор наголошує про те, що «виклик учасників справи шляхом направлення судової повістки про виклик здійснюється судом у разі, якщо їх явка у судове засідання або для участі у вчиненні процесуальної дії є обов'язковою (безпосередньо етимологія слова «виклик» передбачає імперативний припис, вимогу до особи)» [166, с. 33].

Згідно з ч. 4 ст. 128 ЦПК України судові повідомлення здійснюються судовими повістками-повідомленнями [117]. Повідомлення учасників справи шляхом направлення судової повістки-повідомлення здійснюється судом у разі, якщо їх явка у судове засідання чи для вчинення процесуальної дії є необов'язковою [166, с. 34].

«Судова повістка надсилається на офіційну електронну адресу відповідного учасника справи, у випадку наявності у нього офіційної електронної адреси або разом із розпискою рекомендованим листом з повідомленням про вручення у випадку, якщо така адреса відсутня, або через кур'єрів за адресою, зазначеною стороною чи іншим учасником справи» (ч. 6 ст. 128 ЦПК України) [117].

Законодавець закріпив у статті 128 ЦПК України декілька способів надсилання судових повісток: на офіційну електронну адресу; рекомендованим листом з повідомленням про вручення, у випадку відсутності електронної адреси; через оголошення на офіційному веб-сайті судової влади України (стосується лише виклику відповідача, третьої особи, свідка та заінтересованої особи у справах про видачу обмежувального припису; за допомогою засобів мобільного зв'язку, але обов'язковим моментом є наявність забезпечення фіксації повідомлення або виклику, шляхом надсилання такому учаснику справи текстових повідомлень.

П.В. Тюфтій зазначає, що «істотно розширює функціональні можливості судочинства, оптимізує його діяльність та сприяє відкритості судової системи застосування новітніх інформаційних технологій» [167, с. 51].

При відправці судової повістки поштою рекомендованим листом дуже часто порушуються правила доставки судових сповіщень (повідомлень) поштовими працівниками, що негативно впливає на строки розгляду справ та на бюджет судової установи, оскільки доводиться повторно повідомляти сторін та відкладати судові засідання. Нерідко фізичні та юридичні особи через порушення доставки поштової кореспонденції пропускають строк на оскарження судового рішення чи судові засідання. Іноді ці особи дізнаються про винесення щодо них судового рішення лише через виконавчу службу, після чого сторони знову звертаються до суду з тієї ж суперечки, що підвищує судові навантаження. Тому, сучасними ефективними засобами сповіщення учасників цивільного судочинства вважаємо електронну пошту та SMS-повідомлення.

«Також П.В. Тюфтій взначає, що «SMS-повідомлення – це судові повістки про виклик до суду, які надсилаються судом учаснику судового процесу у вигляді SMS-повідомлення на його номер мобільного телефону» [167, с. 52].

Електронні судові повістки та повідомлення – це судові повістки про виклик та повістки-повідомлення, які надсилаються у відповідності до положень ЦПК України за допомогою застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій з можливістю сформулювати та роздрукувати звіт про доставку такої повістки.

З 1 жовтня 2013 року запроваджено проект щодо надсилання судами учасникам судового процесу текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень в місцевих та апеляційних судах [168], який втратив чинність на підставі Наказу ДСА № 28 від 23.01.2023 та був спрямований не лише удосконалити, а й спростити процедуру сповіщення учасників процесу про дату, час та місце судового розгляду справи.

Формування тексту судової повістки, їх облік та відправка у вигляді SMS-повідомлення здійснюється в автоматизованій системі документообігу суду, яка запроваджена у всіх судах України з 1 січня 2011 року. Результат доставки SMS-повідомлення на номер мобільного телефону учасника судового процесу (дата та

час доставки або причина не доставки) автоматично розміщується у відповідному електронному реєстрі автоматизованої системи документообігу суду [169, с. 77].

Л.В. Остич зазначає, що «відправка повісток та судових викликів у вигляді SMS-повідомлень є одним із механізмів функціонування інформаційно-комунікаційних технологій у цивільному судочинстві» [170, с. 445-446], з чим неможливо не погодитись.

Електронне повідомлення учасників судочинства можливе і за допомогою повідомлень шляхом направлення листа на електронну пошту. За аналогією з sms-повідомленнями, воно здійснюється на добровільній основі за умови надання згоди в письмовій формі.

Під інформуванням осіб, які беруть участь у судочинстві, за допомогою електронної пошти розуміється повідомлення, що містить інформацію про дату та час проведення судового засідання, яке передається електронним шляхом на відстань та доставляється адресату в електронній формі.

Повідомлення учасників цивільного судочинства за допомогою електронної пошти має декілька важливих аспектів. Серед переваг застосування електронної пошти як засобу сповіщення учасників судочинства можна віднести відносно дешеву відправку повідомлення; передачу як простого тексту, так і форматованого; простоту використання та неодноразовість перегляду судового повідомлення.

Але, при використанні електронної пошти, по-перше, можливо, що електронний лист може потрапити до папки «спам». По-друге, внаслідок величезного потоку непотрібних листів електронною поштою людина може помітити повідомлення від суду.

Направлення судових повісток з використанням телекомунікаційних засобів зв'язку набуло суттєвого значення під час пандемії у 2020 році. Зокрема, також саме у 2020 році у судах виникла критична ситуація з фінансовим забезпеченням діяльності судів.

Державна судова адміністрація України рекомендує «судам поштовою кореспонденцію надсилати в електронному вигляді. Про це йдеться у листі, який

було направлено апеляційним загальним, господарським, адміністративним, місцевим загальним судам та Територіальним управлінням ДСА України» [171].

Отже, продовжується робота з автоматизації направлення судових повісток та повідомлень не лише з метою зниження навантаження на суддів та працівників апаратів судів, а й задля економії державних коштів.

О. Угриновська зазначає, що «перевагами електронного обміну документами між судом та учасниками судового розгляду є економія коштів та часу. Упровадження електронного документообігу дозволить заощадити час працівників суду на заповнення повістки, пакування листів, друк та відправку процесуальних документів» [172, с. 147-148].

З початком функціонування ЄСІТС відбудеться вдосконалення судочинства, оскільки суд матиме змогу направляти судові рішення, судові повістки про виклик до суду, судові повістки-повідомлення, інші процесуальні документи учасникам судового процесу на їхні офіційні електронні адреси, а також вчиняти інші процесуальні дії в електронній формі із застосуванням ЄСІТС [173, с. 169].

Надсилання судових повісток вигляді у SMS-повідомлень буде вважатися належним чином зробленим повідомленням учасника про розгляд справи у разі наявності в матеріалах справи його заявки про намір отримання судової повістки в електронному вигляді за допомогою SMS-повідомлення та довідок про доставку SMS [167, с. 52-53].

30 серпня 2022 року у постанові по справі № 459/3660/21 Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду сформулював правовий висновок, згідно до якого «наявна в матеріалах справи довідка про доставку документа в електронному вигляді до «Електронного кабінету» є достовірним доказом отримання учасником судового рішення суду» [174].

26 жовтня 2022 року Верховний Суд ще раз акцентував увагу на тому, що «вважати належним повідомленням про дату, час і місце судового засідання». Зокрема, у справі № 761/877/20 Верховний Суд зазначив, що «для цілей ЦПК офіційною електронною адресою є електронна адреса, зареєстрована в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі (ЄСІТС)» [175].

Відповідно до ч. 5 статті 14 ЦПК України суд направляє судові рішення, судові повістки, судові повістки-повідомлення та інші процесуальні документи учасникам судового процесу на їхні офіційні електронні адреси, вчиняє інші процесуальні дії в електронній формі із застосуванням Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи в порядку, визначеному цим Кодексом, Положенням про Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів) [117].

Наразі всі суди України активно впроваджують у свою роботу проект «Електронний суд» аби спростити доступ громадян до інформації щодо руху справи в суді, щодо обміну документами між учасниками справи та судом [167, с. 53].

Погоджуємось з думкою С.А. Чванкіна про те, що «СМС-повідомлення, сповіщення електронною поштою про час і місце судового розгляду в рамках пілотних проектів електронного судочинства (із запровадженням модулю «Електронний суд» – засобами кабінету користувача); можливість отримання інформації про хід справи і прийнятих по ньому актах, інших матеріалах в електронному вигляді – це ті технічні засоби, які вже мають значне поширення чи активно запроваджуються зараз» [176, с. 54].

На нашу думку, найпрогресивнішим рішенням є повідомлення учасників судового процесу через електронний кабінет електронного суду ЄСІТС за умови, що всі учасники зареєстровані в електронному кабінеті та мають офіційну електронну пошту.

Щодо функціонування Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи, ДСА України зазначає: «Якщо сторона по справі зареєстрована в ЄСІТС, то на її електронний кабінет в автоматичному режимі надсилаються всі документи, які містяться в АСДС» [177].

Наказом ДСА № 28 від 23.01.2023 року «затверджено Порядок надсилання судових повісток, повідомлень і викликів учасникам судового процесу в електронній формі. Так запроваджено надсилання учасникам судового процесу

судових повісток, повідомлень і викликів в електронній формі (далі – судові виклики) здійснюється шляхом направлення в месенджері за допомогою програмного додатка або SMS-повідомлення за допомогою автоматизованої системи документообігу суду (далі – АСДС)» [178].

Так 15 лютого 2023 року Державне підприємство «Інформаційні судові системи» запровадило додатковий канал електронної комунікації судів з учасниками судового процесу.

З 18 жовтня 2023 року вводиться в дію закон № 3200-IX, відповідно до якого внесено зміни до абзацу першого частини шостої статті 128 ЦПК України та відтепер «судова повістка, а у випадках, встановлених цим Кодексом, – разом з копіями відповідних документів, надсилається до електронного кабінету відповідного учасника справи» [117].

Потребу у впровадженні можливості судам надсилати судові повідомлення та виклики обумовлено правовим режимом воєнного стану і певною дестабілізацією правової ситуації на всій території України. Внаслідок обстрілів, тимчасової окупації деяких міст відправку судових повісток поштою деякими місцевими судами тимчасово припинено і застосовано механізм швидкої евакуації та передачі наявних справ [179, с. 73-74].

Впровадження електронних технологій становить собою складний процес, який потребує постійної розробки та удосконалення, а отже, й вимагає значного часу та коштів. Навіть в умовах воєнного стану країна продовжує курс на цифровізацію та розробляє, тестує та запроваджує застосування електронних технологій задля полегшення комунікації між судом та учасниками судового процесу.

06 березня 2023 року стало відомо, що у застосунку Дія можна отримати електронне судове рішення з кваліфікованим електронним підписом суддів. Документ має таку ж юридичну силу, як і його паперовий аналог. Щоб отримати судові рішення у Дії потрібно авторизуватись у застосунку; перейти у «Послуги» і обрати «Судові справи»; переглянути судові рішення і за потреби завантажити собі на смартфон [180].

Отже, такі оновлення вкотре доводять, що судова система країни цифровізується швидкими темпами навіть в умовах воєнного стану. У застосунку Дія також доступні електронні інформаційні сповіщення про судові засідання, однак вони є лише додатковим засобом повідомлення по справі та не передбачають надання до суду підтвердження про доставку та ознайомлення учасником справи зі змістом судової повістки, а тому є неналежним способом повідомлення сторін.

Стаття 128 ЦПК України містить положення щодо надсилання судових повісток на офіційну електронну адресу, рекомендованим листом з повідомленням про вручення, через оголошення на офіційному веб-сайті судової влади України та з використанням засобів мобільного зв'язку.

Так вже напрацьована судова практика, що пов'язана з повідомленнями на особисту електронну пошту. Наприклад, у постанові ВС України від 20 січня 2023 р. у справі № 465/6147/18 представник заявника зазначив, що повідомлення судом про дату, час та місце розгляду справи, відправлене на особисту електронну пошту, не є належним, однак суд дійшов протилежного висновку, зазначивши, що якщо учасник надав суду електронну адресу (хоча міг цього і не робити), зазначивши її у заяві (скарзі), то слід припустити, що учасник бажає, принаймні не заперечує, щоб ці засоби комунікації застосовувалися судом [181].

З положення ч. 2 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» витікає, що надання інформації з використанням Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, у тому числі з використанням мобільного застосунку Порталу «Дія» є додатковим способом інформування дати і час судового засідання [182].

Якщо зважати на те, що користувач застосунку «Дія» використовує мобільну версію, то судова повістка надсилається з використанням засобів мобільного зв'язку. Але ж зворотнього зв'язку із судом застосунок «Дія» поки що не містить, у зв'язку із чим неможливо суду дізнатись чи повідомлений учасник належним чином, чи дійсно він отримав судову повістку, і тому такий спосіб сповіщення є лише додатковим засобом повідомлення учасника по справі.

Тому пропонуємо технічно доопрацювати мобільний застосунок «Дія», інтегрувавши його повноцінно з ЄСІТС, щоб суду приходило підтвердження про

ознайомлення учасника з судовою повісткою в застосунку «Дія». Таким чином, при наявності технічної можливості мати підтвердження про доставку судової повістки, можна запропонувати визнати такий спосіб сповіщення вже не додатковим, а одним із основних і самим прогресивним, на підставі чого можна було б пропонувати вносити зміни до статті 128 ЦПК України, додавши судовий виклик як належний та основний за допомогою використання мобільного застосунку Порталу Дія.

2.4. Фіксування судового засідання технічними засобами та його проведення у режимі відеоконференції

Впровадження цифрових технологій у судочинство нині практично у всіх країнах розглядається як фактор забезпечення доступності правосуддя, підвищення відкритості судової системи, спрощення процесу судочинства за рахунок переходу більшої частини комунікацій у цифрове середовище, зниження витрат. Одним із видів електронних технологій у цивільному процесі вважаємо технології, що дозволяють фіксування судового засідання технічними засобами та його проведення у режимі відеоконференції.

Удосконалення порядку ведення судового засідання технічними засобами в умовах цифровізації правосуддя здійснюється шляхом розробки, впровадження та застосування інформаційно-комунікаційних технологій, здатних підвищити ефективність розгляду судових справ, забезпечити реалізацію прав громадян, сприяти забезпеченню доступності та відкритості правосуддя.

У статті 129 Конституції України зазначено, що «одним із основних засад судочинства є гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами» [183].

Технічний комплекс фіксування ходу судового процесу – це сукупність апаратно-програмних засобів, приладів і відповідних інструкцій, що забезпечують належне фіксування, зберігання, копіювання (дублювання) та

використання інформації, яка відображає хід судового засідання (судового процесу) [184, с. 121].

М.М. Сербін наводить перелік технічних засобів фіксування судового засідання, які ефективно використовуються в розвинених країнах: це стенографічна техніка з подальшою розшифровкою в протоколі; спеціальна стенографічна й комп'ютерна техніка, що забезпечує розшифровку стенограми в режимі реального часу; аудіозапис судового засідання з використанням касетного магнітофона або з використанням цифрового аудіозапису; відеозапис судового засідання; інші, зокрема комбіновані, засоби механічного чи електронного фіксування ходу судового засідання» [185, с. 145].

Функціональна цінність автоматичного запису судового процесу передбачає використання в судочинстві високотехнологічних технічних засобів фіксації процесуальної діяльності з повним, об'єктивним і точним процесуальним оформленням всієї діяльності [186, с. 111-112].

Крім того, фіксування судового засідання технічними засобами робить неможливим перекручення досліджених обставин по справі, дає змогу достовірно зафіксувати докази, показання свідка, експерта [187, с. 103].

Належна організація роботи судів в ході фіксування судових засідань регулюється Інструкцією щодо роботи з технічними засобами фіксування судового засідання (далі – Інструкція) [188].

Фіксування судового засідання технічними засобами забезпечується завдяки використанню програмно-апаратного комплексу запису протоколу судового засідання, що забезпечує секретареві судового засідання можливість у напівавтоматичному режимі проводити формування протоколу судового засідання. Підсумком даних дій є основа процесуального письмового документа, а також проект фонограми та відеофонограми, що дає змогу у короткий термін уточнити протокол. Даний вид протоколювання детально фіксує перебіг судового засідання та ведеться із прив'язкою до хронології подій. Також протокол є гарантом принципу гласності та прозорості правосуддя. Безпосереднім проявом реалізації

цього принципу є можливість реалізації права на отримання інформації, що відображає правосуддя, в комунікативній або документованій формі.

У ході судового засідання секретар повинен своєчасно проводити мітки щодо кожного виступаючого учасника процесу, завдяки чому в кожному протоколі формуватимуться відомості із зазначенням найменування особи та часу виступу його у справі. Це дозволяє створити загальну схему цифрового запису, яка зручна для використання сторонами та судом.

Програмно-апаратний комплекс аудіо- та відеофіксації створює аудіо-або аудіовідеозапис судового засідання, формує протокол судового засідання та записує усі дані на фізичний носій із захистом усієї зафіксованої від внесення несанкціонованих змін із використанням сучасних цифрових технологій.

Частина 4 статті 14 ЦПК України містить положення про те, що «єдина судова інформаційно-комунікаційна система відповідно до закону забезпечує обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відео конференції» [117].

Вища рада правосуддя в Положенні про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи зазначає, що «відеоконференція – телекомунікаційна технологія інтерактивної взаємодії двох або більше віддалених учасників судового провадження з можливістю обміну аудіо- та відеоінформацією в реальному часі» [113].

Обставинами, які стали причинами впровадження такої електронної технології як відеоконференцзв'язок є в першу чергу географічні обставини, коли учасник процесу може перебувати в іншому населеному пункті, регіоні чи навіть країні, через що не має можливості з'явитись у судовому засіданні.

Особливістю проведення судового засідання шляхом використання технологій відеоконференцзв'язку є те, що особа бере участь у судовому засіданні дистанційно, перебуваючи в іншому суді. При цьому суд, який сприятиме реалізації права на участь у судовому засіданні шляхом використання технологій

відеоконференцзв'язку, вказується в клопотанні. Якщо особа перебуває у місцях позбавлення волі, то використовуються технології відеоконференцзв'язку цих установ.

Суд, що сприяє проведенню відеоконференції, виконує виключно функції організаційного характеру, дає можливість віддаленої участі в судовому засіданні особам, які заявляють відповідне клопотання. Секретар судового засідання суду перевіряє явку особи, встановлює її особу, повноваження, бере підписку, також виконує інші доручення головуючого судді. При цьому відомості про використання систем відеоконференцзв'язку мають бути внесені до протоколу судового засідання.

Крім того, ініціатива проведення судового засідання з використанням технологій відеоконференцзв'язку може виходити і від суду. У порядку, передбаченому частиною 13 статті 212 ЦПК України, «суд за власною ініціативою або за клопотанням учасника судового процесу, який тримається в установі попереднього ув'язнення або в установі виконання покарань, може постановити ухвалу про його участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні такої установи» [117].

Отже, в рамках сучасного цивільного процесу кількість судових засідань з використанням технологій відеоконференцзв'язку з кожним роком збільшується. Введення та активне використання такої технології сприяє дотриманню та реалізації принципів цивільного судочинства та прав громадян. Епоха цифровізації та електронних технологій вплинула на проведення судового засідання у режимі відеоконференції поза межами приміщення суду.

Розгляд справ у режимі відеоконференції є складовою частиною судових процесів та тісно пов'язаний із забезпеченням принципу доступу до правосуддя, який становить основу сучасної концепції справедливого суду [189, с. 113]. Більш того, він є передумовою утвердження повноцінного й цілісного механізму захисту прав і свобод людини.

Практика застосування нових електронних технологій у цивільному судочинстві свідчить й про виникнення нових проблем, що в більшості стосуються

технічних чи організаційних питань, пов'язаних з проведенням відеоконференції, таких як відсутність належного технічного забезпечення у судах, необізнаність та невміння учасників судового процесу користуватись цифровими носіями [190, с. 539].

Відеоконференція як елемент судового процесу набула поширення з часу введення карантину, коли з огляду на загрозу здоров'ю учасникам процесу було дозволено брати участь у судовому процесі через відеоконференцію не лише в приміщенні суду, який наближений до учасника процесу, а також із місця проживання чи роботи [191, с. 290].

З введенням карантину через світову пандемію коронавірусної інфекції COVID-19, виникла гостра необхідність дотримання соціальної ізоляції шляхом обмеження особистої участі учасників судового процесу. Дана обставина стала викликом для українського судочинства, оскільки Конституція України гарантує безперервний судовий захист прав та інтересів людей та громадян, та не можливо поставити на паузу функціонування судової системи [192, с. 729-730].

Так дійсно події, пов'язані з карантинном та вимушеною самоізоляцією через пандемію COVID-19, наголосили на значущості цифрової трансформації судової системи, посилили запит на цифровізацію судів, виявили проблеми, актуалізували ряд завдань та закріпили законодавчо можливість бути присутнім учасникам судового процесу в судовому засіданні за допомогою власного смартфона, планшету чи комп'ютеру.

Законодавчі зміни задля недопущення припинення роботи судів через поширення COVID-19 були внесені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30 березня 2020 року № 540-IX, яким передбачено на час дії карантину участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів [193, с. 5].

Стаття 212 ЦПК України регулює участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції. В період карантину дану норму було розширено з метою участі

сторін у судовому засіданні поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів [194, с. 515].

Відповідно до ч. 1,3 ст. 212 ЦПК України особа може брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за умови наявності в суді відповідної технічної можливості. Відповідно до частини 3 статті 212 ЦПК України учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та електронного цифрового підпису згідно з вимогами Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему» [117].

Тобто за таких обставин учасники процесу мають можливість брати участь у судовому засіданні, не покидаючи свого місця проживання, перебуваючи при цьому вдома, що забезпечує контактування з іншими особами та судом, враховуючи необхідність добратися до суду та у зворотньому напрямку транспортом та при перебуванні у суді, не витрачаючи часу та коштів. Участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції сприяє й дотриманню розумних строків розгляду справи та дозволяє уникнути затягування розгляду цивільної справи через неможливість прибуття до суду в період дії карантинних заходів [190, с. 539].

З 13 квітня 2020 року для участі у відеоконференції стала доступна й система EasyCon для якої від учасника вимагається реєстрація на порталі через електронну пошту та заява в суд про бажання взяти участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції не пізніше, ніж за 5 днів до дати засідання. Все інше залежить безпосередньо від можливості суду забезпечити відеоконференцію та кількості таких заявок від учасників [187, с. 102].

Впровадження ЄСІТС станом на сьогодні не лише відхід від паперового документообігу та впровадження в судочинство новітніх технологій, а й можливість уникнути ризику поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19 [194, с. 515].

Участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції є важливим з позиції Європейського суду з прав людини, який у своїх рішеннях підтверджував «правомірність застосування судами відеоконференцзв'язку з точки зору права

осіб, які беруть участь у справі, на правосуддя, яке відповідає вимозі справедливості» [195, с. 273].

Так, з урахуванням статистичних даних, розміщених у Звіті місцевих загальних судів про розгляд судових справ № 1-мзс [196] у 2022 році можливо навести такі показники використання технічних засобів у цивільному процесі місцевих загальних судів:

- «Розглянуто справ з ухваленням заочного рішення, усього – 101795;
- Розглянуто справ у порядку спрощеного провадження – 181317;
- Кількість справ, судове провадження в яких здійснювалось у режимі відеоконференції – 4702;
- Питома вага справ, судове провадження в яких здійснювалось у режимі відеоконференції, у кількості розглянутих справ з ухваленням заочного рішення – 4, 6 %;
- Питома вага справ, судове провадження в яких здійснювалось у режимі відеоконференції, у кількості розглянутих справ у порядку спрощеного провадження – 2,5 %;
- Справи, розглянуті із фіксуванням судового процесу технічними засобами – 53048;
- Питома вага справ, судове провадження в яких здійснювалось із фіксуванням процесу технічними засобами, у кількості розглянутих справ з ухваленням заочного рішення – 52,1 %;
- Питома вага справ, судове провадження в яких здійснювалось із фіксуванням процесу технічними засобами, у кількості розглянутих справ у порядку спрощеного провадження – 29,2 %» [196].

Отже, як видно з результатів аналізу даних, впродовж минулого року не спостерігалось суттєвої активізації процесів технічного супроводу судового процесу, незважаючи на значне поширення онлайн-технологій у різних сферах життєдіяльності суспільства через карантинні обмеження.

Н. Навалко та І. Шерстюк наголошують, що «безумовними перевагами проведення судових засідань в цивільному провадженні в режимі відеоконференції

є: доступність судового процесу для всіх його учасників незалежно від їх місця знаходження та фінансової можливості прибути до суду; економія коштів та часу; дотримання строків ведення цивільних судових справ» [192, с. 729-732].

Таким чином впровадження цифрових технологій у систему цивільного судочинства відбулось завдяки оснащеністю судів необхідними технологічними і інфраструктурними рішеннями та внесенням змін у процесуальному законодавство, закріпивши процедуру проведення судового засідання у режимі відеоконференції поза межами приміщення суду у цивільному процесі.

Україна показала, що здатна як і під час пандемії розвивати екосистему інновацій, впроваджувати розумні та ефективні рішення, що базуються на використанні цифрових технологій та даних у цифровому форматі, так в умовах воєнного стану.

Наразі суди, які розташовані на відносно безпечних територіях, продовжують розгляд справ. Враховуючи те, що в умовах воєнної агресії особиста участь у судовому засіданні може бути небезпечною для учасників справи, суди здебільшого задовольняють клопотання учасників справи про участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції поза межами приміщення суду, якщо наявна відповідна технічна можливість [197, с. 35].

Відповідно до «Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС)» «підсистема відеоконференцв'язку забезпечує учасникам справи можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за допомогою свого Електронного кабінету та власних технічних засобів; у приміщенні іншого суду – за допомогою технічних засобів суду; в установі попереднього ув'язнення, установі виконання покарань або медичному закладі – за допомогою технічних засобів, наявних у відповідній установі» [113].

Це означає, що адвокати і представники сторін та інші учасники судового процесу змогли брати участь у засіданні з власного комп'ютера чи телефону [198, с. 37].

Отже, доступ до підсистеми відеоконференцзв'язку можна отримати через авторизацію за допомогою електронного підпису в електронному кабінеті електронного суду.

Основною новелою щодо створення технічного запису судового засідання і ведення протоколу (журналу) судового засідання засобами підсистеми відеоконференцзв'язку відповідно до Інструкції щодо роботи з технічними засобами фіксування судового засідання, затвердженої наказом Державної судової адміністрації України від 06.06.2022 № 156, є створення технічного запису судового засідання засобами підсистеми відеоконференцзв'язку. Технічний запис судового засідання при цьому автоматично зберігається у централізованому файловому сховищі, яке використовується підсистемою відеоконференцзв'язку [188].

При хмарному зберіганні як суд, так і учасник судового процесі не поінформований про місце перебування жорсткого диска з цифровими даними. Вони зберігаються на багатьох розподілених у мережі серверах. Дані доступні через мережу інтернет, що дає можливість проводити судові засідання у режимі відеоконференції та не хвилюватись про втрату даних. У світі інформаційних технологій вже досить давно використовуються хмарні сховища: Dropbox, Google Диск, OneDrive, iCloud, IDrive тощо.

Розвиток цифрових технологій та перехід до зберігання інформації в електронній формі забезпечуються надійним захистом цифрової інформації, що в свою чергу забезпечить надійне збереження відеозаписів та протоколів судових засідань від кібератак, взломів та уникнення втрати даних.

Тому вважаємо за доцільне запропонувати замінити зберігання даних в централізованому файловому сховищі на збереження даних окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи за допомогою використання хмарних технологій, закріпивши таку норму на законодавчому рівні, доповнивши ч. 4 ст. 248 ЦПК України абзацом третім у такій редакції «Протокол судового засідання зберігається у хмарному сховищі Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи».

Висновки до розділу 2

1. Впровадження ЄСІТС має цілу низку вагомих переваг, серед яких доцільно виділити такі: економія ресурсів; економія часу працівників суду та учасників процесу в ході подання документів до суду та їх обробка; відкритість та доступність судової системи; оперативність ознайомлення з інформацією; можливість взаємодії з державними органами та ін.

2. Окреслено невирішені проблемні питання, що стосуються впровадження електронного суду функціонування централізованого модулю авторозподілу; запровадження підсистем «Електронний суд» та «Електронний кабінет» в Київському апеляційному суді; об'єднання усіх судових програм документообігу в Єдину підсистему документообігу.

3. Послідовний цілісний процес впровадження електронних технологій у цивільний та виконавчий процес складається з кількох етапів: перший етап полягає в удосконаленні електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі, другий етап характеризується зміною консервативної цивільної процесуальної форми цивільного судочинства та його процедур, третій етап передбачає встановлення зворотнього зв'язку – використання електронних технологій як інструменту вчинення процесуальних дій судом та виконавцем та інтеграцію електронних технологій у цивільний та виконавчий процес. У даному дослідженні здійснено аналіз першого, початкового етапу із відкритою перспективою дослідження наступних етапів.

4. Сутність електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі це якраз весь спектр можливих засобів, пов'язаних із поданням документів до суду, повідомлення учасників цивільного судочинства, дистанційної участі у розгляді справи як у суді першої інстанції, так і у разі оскарження судового акту та процесу примусового виконання судового рішення. Їх сутність також спостерігається у трьох вимірах: 1) правовому (процесуальному), 2) технологічному та 3) безпековому. У процесуально-правовому аспекті електронні технології є невід'ємною частиною цивільного та виконавчого процесу та перебувають з ними у нерозривному зв'язку, адже відсутність реєстрації електронного кабінету унеможлиблює вчинення

процесуальних дій значного кола учасників цивільного процесу (адвокатів, нотаріусів, державних та приватних виконавців), ні суд, ні державні чи приватні виконавці не можуть функціонувати без електронних баз даних та реєстрів.

5. Електронні докази являють собою певну інформацію, що має значення для розгляду судової справи, яка міститься на спеціально-визначеному електронному носії або роздрукована з такого електронного носія та може відтворюватися, зберігатися, передаватися у цифровій формі. Для вирішення дискусійного питання, запропоновано законодавчо прийняти та застосовувати на практиці залучення спеціаліста з інформаційних технологій у судовому засіданні під час дослідження електронних доказів або ж застосовувати призначення судової експертизи у сфері інформаційних технологій у разі вирішення занадто складних питань.

6. При відправці судової повістки поштою рекомендованим листом дуже часто порушуються правила доставки судових сповіщень (повідомлень) поштовими працівниками, що негативно впливає на строки розгляду справ та на бюджет судової установи, оскільки доводиться повторно повідомляти сторін та відкладати судові засідання. Нерідко фізичні та юридичні особи через порушення доставки поштової кореспонденції пропускають строк на оскарження судового рішення чи судові засідання.

РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОЦЕСІ

3.1. Правове регулювання Автоматизованої системи виконавчого провадження у виконавчому процесі

Сучасна цифрова ера позначається тим, що електронні технології стали реальністю виконавчого процесу, а їх впровадження у процес виконання судових рішень і рішень інших органів здійснюється наряду з розвитком суспільства у бік цифровізації разом з аналогічними процесами, які відбуваються і в інших сферах правового життя та в діяльності суду та правоохоронних органів разом з електронним судочинством, цифровізацією кримінального процесу, нотаріату та є необхідним у цифровому суспільстві.

Даний розділ дисертаційної роботи присвячений дослідницькому процесу основних питань електронних технологій, що мають місце у виконавчому процесі – інформаційної системи АСВП, Єдиному реєстру боржників, а також автоматизованого арешту коштів боржника.

Стаття 129-1 Конституції України гарантує виконання судового рішення у порядку, встановленому законом. [183].

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що невиконання судового рішення призводить до порушення основного принципу верховенства права, негативно впливає на беззаперечний авторитет органів законодавчої, виконавчої та судової влади, оскільки в цьому випадку кінцевою метою правосуддя є всебічний захист інтересів громадян та реальне відновлення їх порушених прав [199].

Цифровізація суспільства зумовлює втілення новітніх електронних технологій і в сучасному виконавчому процесі, що спрямовано на спрощення та удосконалення процесуальної діяльності державних та приватних виконавців при виконанні рішень судів та інших органів, а також на забезпечення здійснення виконавчого процесу загалом. Порівнюючи стан процесу виконання рішень з ще

недалеким минулим, слід констатувати, що застосування електронних технологій та автоматизація процесів корінним чином змінює стандарти виконання, наглядно показуючи на практиці зменшення обсягу часу на спілкування виконавця зі сторонами виконавчого процесу [201, с. 68-69].

На наш погляд, недостатньо освітленим у правовій науці є те, яким чином тенденція електронізації цивілістичного процесу повинна відбиватися на розвитку виконавчого провадження.

Одним із етапів удосконалення системи виконавчого провадження та її електронізації є функціонування автоматизованої системи виконавчого провадження [202, с. 190].

Трансформація вітчизняної моделі примусового виконання рішень ознаменувала подальший розвиток електронізації виконавчого процесу, адже профільне законодавство запропонувало впровадження Єдиного реєстру приватних виконавців України та Єдиного реєстру боржників, що супроводжувалося й заміною Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень на Автоматизовану систему виконавчого провадження.

Зазначимо, що роботи з розробки Автоматизованої системи виконавчого провадження розпочалися у вересні 2016 року, а перша робоча версія була анонсована та впроваджена вже через три місяці. Створено резервну копію всієї інформації, що містилася у Єдиному державному реєстрі виконавчих проваджень, яка й наразі доступна в Автоматизованій системі, але з певними обмеженнями [203, с. 6].

Вважаємо доречним зазначити, що наразі Автоматизована система виконавчого провадження налічує близько п'яти тисяч внутрішніх користувачів. При цьому чотири тисячі п'ятсот із них це державні службовці, а саме державні виконавці, бухгалтери та діловоди.

Із запровадженням у 2016 році інституту приватного виконавця, до Автоматизованої системи доєдналося близько 500 користувачів приватного сектору. Усі згадані користувачі кожного дня використовують в своїй роботі Автоматизовану систему виконавчого провадження, адже відповідно до чинного

національного законодавства, будь-яке виконавче провадження необхідно реєструвати та вести саме за допомогою такої автоматизованої системи. До того ж, наголосимо, що стягувач та боржник також мають можливість доступу до вищезгаданої системи, але тільки для перегляду та відстеження поточного стану виконавчого провадження [203, с. 6].

Погоджуємось з думкою І.В. Лимарь про те, що запровадження автоматизованої системи виконавчого провадження, у якій передбачені реєстрація виконавчих документів, документів виконавчого процесу та фіксування виконавчих дій слід розглядати як поглиблення інформаційного забезпечення процесу примусового виконання [204, с. 94].

У постанові про відкриття виконавчого провадження державним або приватним виконавцем стягувачеві та боржнику роз'яснюється право доступу до інформації системи із зазначенням адреси відповідного вебсайту в мережі Інтернет [205, с. 105], а також із присвоєнням ідентифікатора доступу, що є інструментом електронної ідентифікації [104, с. 237].

Застосування електронних технологій як у цивільному судочинстві, так і у виконавчому процесі поступово розширюється, починаючи від окремих технічних модернізацій до удосконалення процесуальних норм профільного законодавства, що дозволяє дійти висновку про наявність тенденції електронізації судочинства та виконавчого провадження, що полягає у значному розширенні застосування електронних технологій у цивільному судочинстві та виконавчому процесі. При цьому наявність значного кола інформаційних, телекомунікаційних та автоматизованих технологій, що використовуються у виконавчому процесі, дозволяє здійснити їх класифікацію, що є традиційним методом наукового пізнання [206, с. 118].

Розглядаючи електронні технології, які застосовуються у виконавчому процесі загалом, за критеріями змісту та користувача, можна здійснити класифікацію електронізації у виконавчому процесі на такі види:

1) внутрішня електронізація – це організаційно-процесуальна діяльність державного чи приватного виконавця щодо використання онлайн ресурсів з метою

здійснення виконавчого процесу (наприклад, автоматизованою системою виконавчого провадження, автоматизованим арештом коштів), що відбувається в межах виконавчого процесу.

2) зовнішня електронізація – це інформаційна діяльність сторін виконавчого процесу, інших осіб, пов'язана з процесом примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, що охоплює правовідносини, які відбуваються навколо виконавчого процесу та тим чи іншим чином стосуються виконавчого процесу [206, с. 118-119].

При цьому зауважимо на різному змісті застосування цих видів електронізації та різних процесуальних можливостях отримання інформації органами та особами, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, з одного боку, та сторонами виконавчого провадження, з іншого боку.

Правове регулювання роботи автоматизованої системи виконавчого провадження здійснюється Законом України «Про виконавче провадження» [101], та наказом Міністерства юстиції України від 05.08.2016 р. «Про затвердження Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження» [102].

Автоматизована система виконавчого провадження (далі – АСВП) – комп'ютерна програма, що забезпечує збирання, зберігання, облік, пошук, узагальнення, надання відомостей про виконавче провадження, формування Єдиного реєстру боржників та захист від несанкціонованого доступу [102].

Із запровадженням у 2016 році Автоматизованої системи виконавчого провадження стягувач отримав більш широкий доступ до виконавчого провадження за допомогою електронних технологій, що дозволяє відслідковувати хід виконавчого процесу без візиту до виконавця, що особливо актуально коли стягувач територіально знаходиться в іншій частині України.

Структурно АСВП складається з двох режимів: загальної частини (розміщеної зліва екрана), де за прізвищем, ім'ям і по батькові, найменуванням (кодом) юридичної особи або за номером виконавчого провадження можна дізнатися, чи є відкриті чи завершені виконавчі провадження щодо певної особи та

яка виконавча служба (приватний виконавець) їх відкрила. Інша частина системи виконавчого провадження (розміщена на екрані справа) містить розділ доступу сторін виконавчого провадження до даних виконавчого провадження, з якого можна дізнатися інформацію про те, хто відкрив виконавче провадження та який орган Державної виконавчої служби (державний виконавець) чи приватний виконавець веде виконавче провадження, інформацію про дії державного (приватного) виконавця, інформацію про стан виконавчого провадження, які постанови виносилися виконавцем. Якщо доступ до загального розділу АСВП не потребує дотримання жодних умов, то для користування розділом доступу необхідно знати номер виконавчого провадження й ідентифікатор доступу до виконавчого провадження (має 12-тизначний код, із використанням літер і цифр), адже саме в цьому розділі міститься вся інформація про виконавче провадження [206, с. 120].

Безумовно, для того, щоб сторони виконавчого процесу могли ознайомитися з матеріалами виконавчого провадження, ці матеріали мають бути відскановані відповідальною особою органу ДВС, приватним виконавцем (його помічником чи відповідальною особою) та завантажені у систему АСВП [207].

За статистичними даними Мін'юсту, «за I півріччя 2019 року органами державної виконавчої служби фактично виконано 544 тис. виконавчих документів, що становить 47,9% від кількості завершених виконавчих проваджень, та стягнуто 10,9 млрд грн. У порівнянні з аналогічним періодом 2018 року (I півріччя 2018 року) кількість фактично виконаних документів збільшилася на 102,9 тис. або 23,3%, а сума стягнутих коштів – на 4,5 млрд грн або 68,8%» [208].

Як зазначено у частині першій ст. 8 Закону України «Про виконавче провадження» до інформації АСВП у користувачів є вільний та безоплатний доступ з можливістю перегляду, пошуку, копіювання та роздрукування інформації, на основі поширених веб-оглядачів та редакторів. Це можна здійснювати без застосування спеціально створених для цього технологічних та програмних засобів, без обмежень та цілодобово, використовуючи офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України [101].

АСВП забезпечує автоматизацію технологічних процесів обробки інформації в органах державної виконавчої служби, у приватного виконавця, що визначено у п.6 «Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження», затвердженого наказом Міністерства юстиції № 2432/5 від 05.08.2016 року. Функціонали системи здійснюють реєстрацію вхідної та вихідної кореспонденції та етапів її проходження, розподіл виконавчих документів між державними виконавцями, реєстрацію виконавчих дій та виготовлення документів виконавчого провадження, контроль за дотриманням строків вчинення виконавчих дій; надання сторонам виконавчого провадження інформації про виконавче провадження; зберігання документів виконавчого провадження в електронному вигляді; зберігання інформації про рахунки органів ДВС та приватних виконавців, підготовку та формування статистичних даних; формування звітів про суму стягнутого виконавчого збору для нарахування винагород державним виконавцям; передачу документів виконавчого провадження до електронного архіву; формування Єдиного реєстру боржників; онлайн-сплату заборгованості за виконавчим провадженням; централізоване узагальнення інформації про боржника, його майно, доходи та кошти, отриманої виконавцями в ході здійснення виконавчих проваджень з реєстрів, баз даних та інших інформаційних систем державних органів, надавачів платіжних послуг, для використання виконавцями під час примусового виконання рішень щодо такого боржника.

За призначенням функціонали АСВП можна виокремити на кілька груп – ті, які стосуються виконавчих документів та виконавчих дій та інформації про них, – ті, які стосуються кореспонденції, – ті, що стосуються рахунків, винагород та сплат – статистична звітність тощо.

Так, вся вхідна кореспонденція, у тому числі й виконавчі документи, реєструється у системі в день її надходження, крім виконавчих документів, виданих у формі електронних документів, реєстрація яких здійснюється у системі автоматично. Кожному виконавчому провадженню надається сформований АСВП єдиний унікальний номер, за даними про зареєстрований документ формуються

журнал реєстрації загальної вхідної кореспонденції, журнал реєстрації документів про відкриття виконавчого провадження, журнал обліку виконавчих проваджень.

Кошти, які надходять на рахунки ДВС (приватного виконавця), та всі перерахування коштів з цих рахунків, обов'язково вносяться до АСВП [205, с. 107].

Отже, в результаті запровадження АСВП сформовано сервіс, що спрощує сторонам процес подання заяв, скарг, клопотань і пред'явлення документів до виконання, а також дозволяє відстежувати безпосередньо хід виконавчого провадження.

Про безконтактність та безбар'єрність сучасного виконавчого процесу свідчить запуск додаткової послуги «виконавче провадження» у застосунку державних послуг «Дія» (держава у смартфоні) Міністерством цифрових трансформацій України, починаючи з жовтня 2020 року. Шляхом цієї послуги громадяни можуть отримувати інформацію про виконавче провадження, а боржники сплачувати наявну заборгованість онлайн [206, с. 119], однак для користування нею боржнику необхідно здійснити завантаження зазначеного застосунку у смартфоні, оскільки інший мобільний пристрій не пристосований до нього, а отже, не кожному боржникові така послуга буде доступною [206, с. 120].

Це дозволяє сторонам виконавчого провадження використовувати вказаний онлайн ресурс як альтернативу, адже доступ до цього сервісу існує без входу в АСВП. Крім того, сторони виконавчого провадження можуть переглянути документи виконавчого провадження, ознайомитися з ними, завантажити на свій ресурс та роздрукувати необхідну кількість матеріалів, у тому числі для можливого надання правової допомоги [99, с. 722].

Зазначені технології слід відносити до дистанційної форми доступу до виконання сторін виконавчого провадження, що значно спрощує виконавчий процес для сторін, економить їхній час і фінансові ресурси [206, с. 120].

Особливо це стосується боржника як сторони виконавчого процесу, за умов отримання ним інформації про наявне щодо нього виконавче провадження з інформації банку про арешт його рахунків, що за часом передуватиме отриманню ним постанови про відкриття виконавчого провадження. У цій постанові

виконавець на виконання вимог закону зазначатиме його номер й ідентифікатор для доступу до інформації про виконавче провадження та порядок його використання, які сформує АСВП. Втім боржник ще не матиме інформації про про ідентифікацію, що унеможливило отримати інформацію з АСВП. [206, с. 120].

У виконавчій практиці трапляються випадки, коли боржник взагалі не отримує постанови про відкриття виконавчого провадження, яка направляється йому за поштовою адресою, з об'єктивних причин (наприклад, у разі зміни місця проживання та виїздом з нього). Отримавши інформацію про те, що виконавче провадження перебуває на виконанні у конкретного приватного виконавця, виконавчий округ якого розміщений територіально в іншій частині України, такий боржник позбавлений можливості оперативного ознайомлення з матеріалами виконавчого провадження в офісі приватного виконавця для реагування на можливі порушення його прав з огляду на неправомірні дії стягувача чи інших осіб або вчинення щодо боржника кримінального правопорушення тощо [206, с. 120].

Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2021-2023 роки визначає потребу удосконалення виконавчого процесу, зазначаючи на проблему неналежного виконання судових рішень та неефективних механізмів судового контролю за виконанням судових рішень [209].

Одним із подальших кроків, спрямованих на вдосконалення виконавчого процесу, є подальша автоматизація виконавчого процесу, оновлення програмного забезпечення Автоматизованої системи виконавчого провадження та розширення електронного обміну інформацією з реєстрами інших державних органів для отримання повного доступу виконавцям до інформації про боржника, а також оптимізації процесу та скорочення строків виконавчого процесу [208].

Також додамо, що використання новітніх технологій справило позитивний вплив на добровільну оплату боргу за виконавчим провадженням через сервіс державних послуг «Дія», здійснивши авторизацію за допомогою кваліфікованого електронного підпису та оплативши борг онлайн [104, с. 238].

Зі збільшенням кількості приватних виконавців, а наразі в Україні здійснюють діяльність 253 приватних виконавця, виявилось, що при користуванні

веб-сайтом ЄДРПВУ при здійсненні пошуку приватного виконавця стягувачем (а ним може бути не лише фізична особа, але й банки та фінансові установи, бізнес-структури) у Єдиному реєстрі приватних виконавців України існують перешкоди – пошук інформації через веб-сайт Єдиного реєстру здійснюється за анкетними даними (ПБ) приватного виконавця; номером його посвідчення; виконавчим округом. Зрозуміло, що не кожному стягувачеві відомі прізвища приватних виконавців, а тим більш номери їх посвідчень, а тому пошук приватного виконавця, як правило, здійснюється за виконавчим округом. Наприклад, за критерієм пошуку «місто Київ» у 2021 році реєстр 4 місяці видавав баг «забагато записів», хоча приватних виконавців в м. Києві близько 100 осіб [201, с. 69-70].

На практиці виконавець розпочинає примусове виконання рішення на підставі виконавчого документа за заявою стягувача, який стягувач має отримати у суді на підставі заяви про видачу виконавчого документа. Стягувач отримує виконавчий документ особисто, або це робить інша особа чи представник на підставі довіреності або ж ордеру. Якщо стягувач з якихось поважних причин не має можливості особисто прийти до органу державної виконавчої служби чи то до приватного виконавця, то відкриття виконавчого провадження дещо ускладнюється. Але також існує можливість надіслання заяви та виконавчого документу у письмовому вигляді поштою. Однак ми знову зіткнемося з низкою незручностей. Оперативність та надійність поштових послуг не завжди відповідають вимогам належної якості. Так, нерідко поштові відправлення, навіть у межах одного міста, йдуть довго, іноді губляться. І тут є єдиний вихід – спрямовувати оригінал виконавчого документа виключно листом з описом вкладення, що тягне для стягувача грошові витрати та втрату часу [104, с. 238].

При вирішенні низки вищевказаних практичних проблем доречним було б запропонувати подальший розвиток автоматизованої системи виконавчого провадження із застосуванням новітніх інформаційних технологій, завдяки яким можна полегшити життя стягувачу при пред'явленні виконавчого листа до виконання та зекономити його час та кошти. На допомогу при вирішенні цих

практичних проблем прийшло запровадження електронної форми виконавчого документа [104, с. 238].

С.В. Щербак у своєму дослідженні зазначає про «нововведення інформаційних технологій виконавчого процесу – виконавчий документ в електронній формі, який характеризується комплексною регламентацією як у процесуальних кодексах, так і у відповідному законодавстві». На відміну від паперового оригіналу виконавчого документа, «електронний виконавчий документ не може бути втрачений або пошкоджений, оскільки він створений в електронній формі ЄСІТС та підписаний електронним цифровим підписом, суддею або уповноваженою особою. Законом України від 03.10.2017, яким уніфіковано процесуальні кодекси, Закон України «Про виконавче провадження» доповнено новою статтею 3-1 «Єдиний державний реєстр виконавчих документів», яка визначає ЄДРВД як систему (а не статичний набір даних), яка є автоматичною (тобто не передбачає паперової форми існування), що вимагало розробки Положення про Єдиний державний реєстр виконавчих документів, але до цього часу це питання не вирішено» [99, с. 722].

При виготовленні виконавчого документу в електронній формі на паперовому носії він не виготовляється, а створюється за допомогою програмного забезпечення шляхом заповнення необхідних пунктів. Електронний виконавчий документ містить усі реквізити, що й містить паперовий виконавчий документ, а також реквізити банківського рахунку стягувача [104, с. 238].

Отже, після подолання технологічних меж, електронні технології перемістилися у сферу права, спочатку інформаційного, а надалі й процесуального. Будучи формою здійснення правозастосовчої діяльності, електронні технології не можуть не впливати на її зміст, охоплюючи окремі принципи та процедури. Дослідження впливу електронних технологій на виконавчий процес ще лише розпочаті, втім вже наразі свідчать про те, що застосування електронних технологій забезпечує активність стягувача при реалізації права на виконання, коли саме онлайн-ресурси впливають на ефективність виконавчого процесу та дозволяють

здійснити оперативний захист порушених прав боржника як сторони виконавчого процесу [206, с. 120-121].

Таким чином, автоматизована система виконавчого провадження спрощує роботу державних виконавців, реалізує в дію принцип гласності та відкритості виконавчого провадження та є стимулом для сучасного розвитку держави задля функціонування системи виконавчого провадження на європейському рівні [202, с. 191].

Також погоджуємось з думкою С. Белікової та В. Попової про те, що запровадження автоматизованої системи виконавчого провадження пов'язано із забезпеченням прозорості та ефективності виконавчого провадження, своєчасного і повного виконання рішень. Такий підхід зумовлений передусім потребою вирішення проблеми тривалого невиконання виконавчих документів, наявності фактів бездіяльності виконавців або неналежного здійснення ними своїх обов'язків [210, с. 106].

Діючи на сьогоднішній день електронні технології автоматизованої системи виконавчого провадження дозволяють значно скоротити час виготовлення процесуальних документів, матеріальні витрати на їх виготовлення, а також поштове пересилання адресату. Також автоматизований напрямок вчинення виконавчих дій виключає незнання стягувача долю виконавчого документа [104, с. 238].

Використання досягнень електронних технологій у виконавчому процесі можливе і корисне як не тільки для виконавця (державного чи приватного), але й для боржника і стягувача. Для виконавця завдяки електронним технологіям можна спостерігати спрощення та прискорення роботи, таких як, наприклад, формування процесуальних документів за допомогою автоматизованої системи виконавчого провадження, автоматичне розсилання запитів та ін. У той час коли для стягувача при застосуванні інформаційних технологій у виконавчому процесі існує можливість досить швидко пред'явити виконавчий документ до виконання або також оперативно подати інші заяви (клопотання) у рамках виконавчого провадження. А для боржника – це реальна можливість у режимі онлайн

відстежувати свою заборгованість, а також погашати її без виконавчого збору [104, с. 238].

АПВУ напрацьовано та вже презентовано Міністерству юстиції концепцію «електронного виконавчого провадження» (е-ВП), яка пропонує якісно новий підхід до виготовлення, використання та зберігання документів виконавчого провадження. Е-ВП покликане відцифрувати послуги виконавців, прискорити та спростити виконавчі процеси, уникнути формалізації процедур.

Концепція е-ВП передбачає, що виконавче провадження здійснюється виключно в електронній формі – документи виготовляються в АСВП/за допомогою АСВП (підписуються та скріплюються електронним цифровим підписом (ЕЦП) виконавця) та є оригіналами документів виконавчого провадження [211, с. 63].

Важливою складовою е-ВП виступає інтеграція окремих елементів Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) та АСВП:

- можливість доступу судових органів до матеріалів виконавчого провадження через ЄСІТС за допомогою електронного цифрового підпису (ЕЦП) з метою прискорення розгляду скарг та посилення ефективності судового контролю на стадії виконання рішень з контролем за строками тривалості доступу;
- можливість автоматичного надсилання електронного повідомлення приватному виконавцю (з ЄСІТС до АСВП) щодо відкриття судової справи на підставі скарги на його дії [211, с. 63-64].

Отже, АСВП забезпечує спрощення багатьох процедур виконавчого провадження. По-перше, активне використання інформаційних технологій та функціонування АСВП сприяє роботі державного чи приватного виконавця задля онлайн виконання виконавчих документів про грошові стягнення, звернення стягнення на майно – на всіх етапах – від повідомлення боржника та інших учасників виконавчого провадження, арешту, застосування заходів непрямого впливу щодо боржника, пошуку активів боржника до реалізації майна, організації торгів та переказу коштів стягувачу тощо. По-друге, у межах е-виконавчого провадження головне питання – це питання доступу до державних та інших реєстрів, обліку коштів і майна, і навіть до рахунків у банках. По-третє, гроші, інші

платіжні кошти, цінні папери у вигляді записів на рахунках тощо активи здатні пересуватися швидко по всьому світу, як наприклад криптовалюти. Все це вимагає такого ж швидкого виконання судових рішень, а також доступу виконавця до цієї інформації та вміння працювати з нею для цілей виконавчого провадження.

На даний час у своїй діяльності для пошуку майна боржника державні та приватні виконавці працюють з понад трьома десятками електронних реєстрів, і лише до кількох вони мають електронний доступ (наприклад, до Державного реєстру актів цивільного стану громадян, Єдиного реєстру для ведення автоматизованого обліку сільськогосподарської техніки, Державного земельного кадастру), проте автоматизованого доступу, який би скорочував час пошуку майна боржника, у виконавців немає. Більше того, між самими електронними реєстрами та базами даних відсутня будь-яка взаємодія, що змушує виконавців витратити час на пошук майна боржника за наявності ризиків його відчуження боржником. Тому нагальною є електронна взаємодія Автоматизованої системи виконавчого провадження з державними електронними базами даних і реєстрами разом із державними органами, які є їх держателями, тобто у автоматичному режимі. Це надасть можливість виконавцю швидко знайти належне боржникові майно, не заходячи до трьох десятків реєстрів, а зайти лише до свого реєстру – АСВП, до якого вони будуть прив'язані.

Тому пропонуємо доповнити частину другу статті 8 «Автоматизована система виконавчого провадження» Закону України «Про виконавче провадження»:

- «абзацем 10 електронна взаємодія органів державної виконавчої служби, приватних виконавців з державними органами, банками, іншими фінансовими установами, небанківськими надавачами платіжних послуг, емітентами електронних грошей;

- абзацем 11 отримання виконавцями інформації про боржників, їхнє майно, доходи та кошти, у тому числі конфіденційної з державних електронних баз даних і реєстрів, іншихавтоматизованих інформаційних систем».

Ведучи мову про профіль боржника (майновий профіль) та зручність Єдиного реєстру боржників, то його розділ «Майно» не має окремих категорій та обліковує усі записи про майно, хоча у виконавчих провадженнях залежно від державних реєстрів і електронних баз даних про нього та черговості стягнення вже склався певний перелік майна, щодо якого можливий пошук – це рахунки боржника, нерухоме майно, земельні ділянки, транспортні засоби, сільгосптехніка, велика вантажна техніка, судна, авіа майно, нематеріальні активи.

Тому для удосконалення системи пошуку майна боржника пропонуємо доповнити частину шосту статті 9 «Єдиний реєстр боржників» Закону України «Про виконавче провадження» пунктом 6 профіль боржника. Профіль боржника (майновий профіль) – відомості про місце роботи та адресу, соціальний статус, посвідчення водія, страховку, дозвільні документи, закордонний паспорт та відомості про перетин кордону, інформація про кредитні історії, інформація із спадкового реєстру.

Нові технології дійсно, на наш погляд, є викликом для цивілістичного процесу щодо того, чи зможе цивілістичний процес цілеспрямовано та раціонально адаптуватися до реалій сучасного світу, наскрізь пронизаного цифровими технологіями, чи зможе, не втративши свого значення, пристосувати такі технології до вирішення завдання своєчасного, правильного та ефективного вирішення цивільно-правових спорів у суспільстві.

Характеризуючи стан діяльності виконавців в умовах дії в Україні режиму воєнного стану, зосередимо увагу на ролі і значенні електронних технологій у виконавчому процесі, без застосування яких примусове виконання жодного рішення в Україні стало просто неможливим.

Після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало очевидно, що органи та особи, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів, не є «органами та установами системи правосуддя» і це було прямо зазначено Міністерством юстиції України при вирішенні питання щодо підключення приватних виконавців до автоматизованої системи виконавчого провадження. Саме сфера виконання рішень судів та інших

органів в умовах воєнного стану зазнала найбільших обмежень з боку регулятора як процедурно, так і суто технічно через внесення змін до спеціального законодавства [212, с. 11].

З початком дії в Україні воєнного стану функціонування всіх електронних реєстрів, в тому числі й Автоматизованої системи виконавчого провадження було фактично припинене з огляду на високу ймовірність несанкціонованих дій з інформацією реєстрів з боку агресора, що створює загрозу для фізичних осіб, бізнесу, держави. 24 лютого 2022 року Державне підприємство «Національні інформаційні системи» тимчасово призупинило роботу Єдиних та Державних реєстрів, які знаходяться у підпорядкуванні Міністерства юстиції України шляхом повідомлення на своєму офіційному сайті (без жодного нормативного врегулювання). Це зупинило на деякий час можливість здійснювати операції з нерухомістю, створювати та реєструвати юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадські об'єднання, вчиняти нотаріальні дії, проводити публічні закупівлі та перевіряти інформацію про учасників публічних закупівель тощо [213, с. 190].

4 квітня 2022 року було прийнято наказ Міністерства юстиції України № 1310/5 «Про деякі питання доступу до АСВП та Єдиного реєстру приватних виконавців України на період дії воєнного стану», який передбачав рівні можливості для відновлення доступу до АСВП як для державних, так і для приватних виконавців, що в свою чергу мало розблокувати діяльність органів державної виконавчої служби та приватних виконавців [214, с. 53].

Абзацом 2 пункту 2 Порядку № 1320/5 визначено, що на весь час дії воєнного стану на території України приватні виконавці/помічники приватних виконавців мають доступ до автоматизованої системи виконавчого провадження, яке зупинено та відновлено адміністратором автоматизованої системи. виконавчого провадження за письмовим повідомленням Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, яке готується за письмовим зверненням приватного виконавця [215]. Проте протягом квітня-травня 2022 року приватні виконавці направили відповідні звернення до Департаменту державної виконавчої

служби Міністерства юстиції України, однак жодне з них не розглянуто та жоден з приватних виконавців України не отримав доступ до системи АСВП [214, с. 53].

Починаючи з 11 квітня 2022 року, ДП «Національні інформаційні системи» частково почало відновлювати доступ виконавців до АСВП, проте його отримали лише державні виконавці, не зважаючи на визначену наказом аналогічну процедуру відновлення доступу до АСВП приватним виконавцям. Саме з цього часу всі державні виконавці, яких у країні нараховується близько 4000 осіб, без будь-яких обмежень отримали доступ до АСВП та відновили процес примусового виконання рішень [213, с. 191].

Показовим прикладом здійснення виконавчого провадження під час воєнного стану на сторінках Фейсбуку поділився голова Асоціації приватних виконавців України Віталій Чепурний, у якого на виконанні ще до введення воєнного стану перебувало виконавче провадження, боржником за яким був засновник іноземної компанії з сумою боргу понад 700 тис. грн., який мав фінансову можливість сплатити борг, але рішення суду не виконував. Все, що вдалося приватному виконавцю на той час – це стягнути і реалізувати деяке рухоме майно з квартири, арештувати відсоток з зарплати та залишки на рахунках та, головне, застосувати обмеження права виїзду його за кордон. Всього вийшло десь на суму 70 тис. грн. Все інше боржник або приховав або встиг переоформити на інших осіб. Як тільки почалася війна, боржник зателефонував приватному виконавцю та повідомив про те, що повністю погасив борг за виконавчим провадженням, а оскільки має бажання терміново із сім'єю виїхати за кордон на час воєнного стану, наполягав на знятті обмеження у праві виїзду за межі України, оскільки його не випустять. Історія зняття обмеження у праві виїзду за кордон тривала 5 місяців після сплати боргу боржником і цей довгостраждалий боржник зміг отримати дозвіл на виїзд у перший день (наприкінці серпня 2022 року), коли приватний виконавець нарешті отримав від Міністерства юстиції України доступ до Автоматизованої системи виконавчого провадження, оскільки спроби вирішити це питання через застосунок «Дія» та неодноразові письмові звернення до Державної прикордонної служби були безуспішними [213, с. 194-195].

Таким чином, враховуючи відсутність на непідконтрольній території у державних виконавців доступу до АСВП та існуючу заборону, відкрити виконавче провадження (навіть якщо це стягнення аліментів) на окупованій території наразі неможливо. Враховуючи особливе ставлення держави до виконавчих документів про стягнення аліментів на дітей, через практично півтора року війни постає питання щодо перегляду норми, що була обґрунтовано введена на початку військової агресії – заборони відкриття виконавчих проваджень та здійснення виконання по них не лише на окупованій території, але й районах ведення активних бойових дій. Йдеться про відновлення норми про примусове виконання виконавчих документів про стягнення аліментів у районах ведення активних бойових дій, режим яких не слід ототожнювати з режимом окупованої території. Так, якщо стягувач з дитиною, на утримання якої стягнуті аліменти, і боржник (колишній чоловік) мешкають, наприклад, у м. Харкові, який відноситься до району активних бойових дій, виконавці не мають права відкривати щодо нього виконавче провадження, в той час як дитина потребує щоденного харчування, одягу, лікування, що потребує грошових коштів. За таких обставин це питання підлягає вирішенню, адже за період воєнного часу суди продовжують стягувати аліменти на утримання неповнолітніх дітей [213, с. 208-209].

Отже, в сучасних умовах тривалого воєнного стану, поступового відновлення роботи судів та Єдиного реєстру судових рішень, що характеризується видачею виконавчих документів, що потребують примусового виконання, для відновлення прав сторін виконавчого провадження необхідно є актуальним вирішення питання поновлення роботи приватних виконавців, оскільки забезпечення альтернативності виконання, наданої потенційному стягувачу законом, підлягає реалізації [214, с. 55].

В цілому, е-виконавче провадження вирішить багато питань та значно спростить і пришвидшить процедури. Зокрема, відпаде проблема вилучення матеріалів виконавчого провадження, витребування матеріалів виконавчого провадження до суду (виготовлення його копій), зберігання матеріалів (відновлення втраченого виконавчого провадження) та інше. Надсилання

документів виконавчого провадження (далі – ВП) в електронному вигляді зменшує строки отримання документів, мінімізує витрати на поштову кореспонденцію та виготовлення документів ВП. Така концепція повністю відповідає прагненню Міністерства юстиції оптимізувати роботу органів ДВС шляхом їх об'єднання, в такому разі не має значення де територіально знаходиться керівник відділу та виконавець, оскільки контроль за діяльністю можна здійснювати дистанційно, а також приймати процесуальні рішення у ВП. Нарешті, можливо буде реалізувати функціонал АСВП для роботи на планшетних комп'ютерах віддалено від робочого місця, отримувати підписи учасників ВП за допомогою електронних засобів тощо [211, с. 65].

Саме під час воєнного стану, як це не дивно усвідомлювати, відкрилися нові напрями для подальшого розвитку вітчизняного виконавчого процесу та набули актуальності нові процедури, які виникли під час війни – це перспектива надання приватним виконавцям додаткових повноважень щодо посвідчення фактів, зокрема фіксації збитків, завданих державою-агресором, а також звернення стягнення на підсанкційне майно. В частині посвідчення фактів, то це доволі цікавий інструментарій, досвід якого може бути запозичений з європейської практики посвідчення фактів та складання актів виконавцями. Щодо застосування санкційних обмежень у виконавчому провадженні, то профільне законодавство не передбачає чіткого алгоритму дій та ще потребує вивчення та конкретизації [213, с. 216-217].

Цивілістичний процес, складовою якого є і цивільний, і виконавчий процеси, має бути таким, щоб громадянин, який потребує захисту свого права, міг швидко і легко отримати його і чим доступніший шлях від подання позову до судового рішення, а надалі, у виконавчому процесі, від пред'явлення виконавчого документа до виконання і до фактичного відновлення порушеного права стягувача, тим тим процес досконаліший.

Вважаємо, що ефективного виконання судових рішень можна досягти тільки через впровадження сучасних електронних технологій, що спростять та пришвидшать виконавчий процес.

3.2. Єдиний реєстр боржників

У світлі електронних технологій виконавчого процесу особливу увагу привертає один із найбільш відомих не лише правничій спільноті, але й широкому загалу, електронних реєстрів – це Єдиний реєстр боржників, перебування в якому тягне за собою цілу низку правових наслідків для боржника за виконавчим провадженням.

Єдиний реєстр боржників утворено відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року, що набрав чинності 5 жовтня 2016 року, та «Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження», затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 5 серпня 2016 року [216].

Аналіз показників статистичної звітності, сформований у даному дисертаційному дослідженні за даними платформи роботи з відкритими даними Опендатабот [217], свідчить про шкалу підвищення кількості боржників у Єдиному реєстрі боржників, починаючи з 2016 року і по даний час (з 517 тис. у 2016 році до близько 9 млн. на жовтень 2023 року).

Так, у 2016 році в реєстрі було 516 тис. боржників, в 2017 році – вже 1,2 млн. У 2018 році кількість боржників збільшилась до 1,4 млн., за 2019 рік – до 1,7 млн. українців.

З початку 2021 року в Україні кількість боржників у Єдиному реєстрі боржників зростає з 4,2 млн. у січні до 6,8 млн. у жовтні, тобто на 60 %. Проте рекордні показники зафіксовані у Єдиному реєстрі боржників за останні два роки.

Як видно з таблиці 3.1. [217], у період з січня 2022 року по серпень 2022 року спостерігалось зростання кількісних показників щодо боржників за виконавчими провадженнями, які внесені до Єдиного реєстру боржників (далі – ЄДБ), а за серпень-вересень 2022 року кількість боргів у ЄРБ навпаки зменшилась – на 354 тис.

Таблиця 3.1. Статистика кількості боржників у Єдиному реєстрі боржників

Період	Кількість боржників за виконавчими провадженнями	Період	Кількість боржників за виконавчими провадженнями
Січень 2022 року	6 582 297		
Лютий 2022 року	7 439 875		8 705 444
		Травень 2023 року	8 055 125
Серпень 2022 року	7 881 186	Серпень 2023 року	8 638 417
Жовтень 2022 року	7 526 574	Жовтень 2023 року	8 705 444

На таб. 3.2. [217] видно, що у 2022 році найбільше боржників перебувало у Єдиному реєстрі боржників за виконавчими документами про стягнення коштів на користь держави, порушення правил дорожнього руху та за іншими виконавчими документами про стягнення коштів, а найменше – за виконавчими документами про стягнення аліментів.

Таблиця 3.2. Статистика за категоріями виконавчих документів у Єдиному реєстрі боржників за 2022 рік (за спаданням)

Виконавчі документи	Кількість	%
Стягнення коштів на користь держави	1 634 050	21,7 %
Порушення правил дорожнього руху	1 583 088	21,0 %
Стягнення коштів	1 528 905	20,3%
Адміністративні правопорушення	1 320 154	17,5 %
Заборгованість за комунальні послуги	574 319	7,6%
Стягнення судового збору	223 146	3,0 %
Заборгованість по аліментам	199 353	2,6 %
Інші	463 559	6,2 %

З жовтня 2022 року по жовтень 2023 року спостерігається збільшення кількості боргів у Єдиному реєстрі боржників – майже на 1,2 млн. Статистичні дані

наведені у таблиці 3.3. Практично половина нових боргів (49 %) – з’явилася у реєстрі з травня по серпень поточного року, ще 67 тис. боргів додалися протягом серпня-вересня.

Таблиця 3.3. Статистика за категоріями виконавчих документів у Єдиному реєстрі боржників за 2023 рік (за спаданням)

Виконавчі документи	Кількість	%
Стягнення коштів на користь держави	941 753	22,3 %
Порушення правил дорожнього руху	1 706 104	19,6 %
Стягнення коштів	1 554 554	17,9 %
Адміністративні правопорушення	1 539 038	17,7 %
Заборгованість за комунальні послуги	647 230	7,4 %
Стягнення судового збору	375 675	4,3 %
Заборгованість по аліментам	202 969	2,3 %
Інші	738 139	8,5 %

Найбільшу частку від загальної кількості у 2023 році, як і раніше, становлять виконавчі документи про стягнення коштів на користь держави, дещо зменшилися стягнення за порушення пдр та стягнення коштів (куди входять і заборгованість перед банками), значно збільшлося стягнення судового збору.

Науково-технічний прогрес в інформаційній сфері спостерігається кожен день у сучасному світі. Активне впровадження інформаційних технологій стосується усіх сфер суспільного життя. Вони призвели до формування нової інформаційної інфраструктури, яка пов’язана з новим типом суспільних відносин, новою реальністю, новими інформаційними технологіями різних видів діяльності, і виконавчий процес не є винятком. У даний час проблема ефективного виконання рішень суду є однією з пріоритетних для правової системи нашої країни [104, с. 237].

Єдиний реєстр боржників не є єдиним онлайн-ресурсом, де міститься інформація про боржника. Так, наявні й інші, альтернативні платформи, на яких можна самостійно перевірити існування у певної особи заборгованості за виконавчими документами – це портал Онлайн-будинок юстиції; електронний

сервіс державних послуг Дія [218], а також інструмент You Control People, в якому при введенні особистих даних особи можна простежити інформацію про відкриті виконавчі провадження, що на відміну від інших ресурсів, є платним [219, с. 289].

Як випливає із положень ч. 1 ст. 9 Закону України «Про виконавче провадження», будучи систематизованою базою даних про боржників, Єдиний реєстр боржників ведеться з метою оприлюднення в режимі реального часу інформації щодо невиконаних майнових зобов'язань боржників [101].

Із запуском роботи Єдиного реєстру боржників у Мін'юсті відзначили, що виконавець одночасно з винесенням постанови про відкриття виконавчого провадження зобов'язаний внести до вказаного реєстру відомості відносно боржників, які мають зобов'язання перед фізичними чи юридичними особами за судовими рішеннями та рішеннями інших органів» [216; 220].

Для пошуку інформації щодо конкретного виконавчого провадження зацікавленій особі необхідно знати повне найменування хоча б однієї сторони провадження (стягувача чи боржника) або унікальний ідентифікаційний номер провадження. Зазначений пошук може надати лише таку інформацію: ім'я іншої сторони, ідентифікаційний номер провадження та найменування державної виконавчої служби чи приватного виконавця, який веде провадження.

У ч. 6 ст. 9 Закону України «Про виконавче провадження» наведено перелік відомостей, які вносяться до електронного Єдиного реєстру боржників, зокрема:

1) прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), дата народження боржника – фізичної особи або найменування, ідентифікаційний код юридичної особи у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань боржника – юридичної особи;

2) найменування органу або прізвище, ім'я, по батькові та посада посадової особи, яка видала виконавчий документ;

3) найменування органу державної виконавчої служби або прізвище, ім'я, по батькові приватного виконавця, номер засобу зв'язку та адреса електронної пошти виконавця;

4) номер виконавчого провадження;

5) категорія стягнення (аліменти, штраф тощо)» [101].

Прослідковуючи початок та завершення виконавчого провадження, І.В. Лимарь зауважує на тому, що уключення відомостей про боржника до Єдиного реєстру боржників здійснюється одночасно з винесенням постанови про відкриття виконавчого провадження, а виключення – із винесенням постанови про закінчення виконавчого провадження, повернення виконавчого документа стягувачу або до суду в день установлення виконавцем факту відсутності заборгованості за виконавчими документами про стягнення періодичних платежів [204, с. 95].

Дійсно, на підставі ч.7 ст. 9 Закону України «Про виконавче провадження» виключення відомостей про боржника з Єдиного реєстру боржників здійснюється одночасно з винесенням постанови про закінчення виконавчого провадження, повернення виконавчого документа стягувачу на підставі пунктів 1,3,11 частини першої статті 37 цього Закону або постанови, передбаченої частиною четвертою 40 цього Закону, чи в день встановлення виконавцем факту відсутності заборгованості за виконавчими документами про стягнення періодичних платежів [101].

Втім, у виконавчій практиці органи примусового виконання не завжди дотримуються зазначених положень.

Наведемо приклад, де боржник звернувся до суду з позовом щодо оскарження бездіяльності органу виконавчої служби щодо виключення відомостей про боржника з Єдиного реєстру боржників є справа № 420/15082/20 від 19 травня 2022 року, у якій Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув справу у позовних вимогах якої вказано, що внаслідок неправильного застосування відповідачем частини сьомої статті 9 та статті 39 Закону України «Про виконавче провадження», створена ситуація відповідно до якої позивач, не маючи статусу боржника, позбавлений права бути виключеним з Єдиного реєстру боржників. Згідно з обставинами справи особа є боржником у виконавчому провадженні внаслідок невиконання постанови патрульної поліції від 10 травня 2017 року про стягнення штрафу за порушення Правил дорожнього руху України. Виконавчий документ у виконавчому провадженні повернуто стягувачу на підставі пункту 2 частини

першої статті 37 Закону України «Про виконавче провадження» (у боржника відсутнє майно, на яке може бути звернено стягнення). На звернення боржника із заявою про надання інформації щодо причин невиключення його з ЄРБ за виконавчим провадженням, Південне міжрегіональне управління Міністерства юстиції листом повідомило про відсутність правових підстав станом на 2020 рік для виключення його з ЄРБ. У зв'язку із порушенням норм процесуального права рішення скасовано та направлено на новий розгляд до суду першої інстанції [220].

Як зазначають С. Белікова та В. Попова, наявність такого реєстру надає можливість виконавцям працювати у взаємодії з нотаріусами, органами, що здійснюють реєстрацію майна, і державними реєстраторами та виявляти майно боржника у випадку його приховування або відчуження [210, с. 106].

Правовими наслідками перебування особи у Єдиному реєстрі боржників є обмеження, встановлені законодавством про виконавче провадження, одним з яких є встановлений у ч. 3 ст. 9 Закону України «Про виконавче провадження» обов'язок державних органів, органів місцевого самоврядування, нотаріусів, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій при зверненні особи з метою відчуження майна повідомляти про це орган державної виконавчої служби або приватного виконавця [101]. Тобто йдеться про використання зазначеними органами та особами Єдиного реєстру боржників при виконання своїх повноважень чи у своїй професійній діяльності на предмет перебування осіб у Єдиному реєстрі боржників.

О.С. Снідевич розглядає Єдиний реєстр боржників у розрізі реалізації принципу гласності та відкритості, коли кожен може перевірити відомості про те, чи не є він або будь-яка інша особа боржником у виконавчому провадженні (як правило, майнового характеру), або ж отримати інформацію про орган примусового виконання, який здійснює це провадження, його категорію тощо [221, с. 73].

П.В. Макушев слушно стверджує про важливість Єдиного реєстру боржників як систематизованої база даних про боржників як елементу автоматизованої системи виконавчого провадження, що ведеться з метою оприлюднення інформації

про невиконані майнові зобов'язання боржників та запобігання відчуженню боржниками майна [222, с. 217].

Ми розглядаємо Єдиний реєстр боржників виконавчого провадження в контексті однієї із дієвих та сучасних електронних технологій у виконавчому провадженні, завдяки чому існує можливість пришвидшити та покращити процес примусового виконання судового рішення.

Якщо для окремої особи електронні технології – це лише технічні засоби, що дозволяють оперативно отримувати широкий спектр інформаційних послуг, то для виконавчого процесу – не лише інструмент підвищення ефективності виконання судових рішень, а й елемент впровадження наукових засад в організацію системи успішної та всеосяжної автоматизації управлінських процесів.

Практика застосування Єдиного реєстру боржників дозволяє дійти висновку про неможливість підвищення ефективності примусового виконання судових рішень з допомогою автоматизації лише шляхом запровадження технології реєстру боржників.

Вважаємо, що одним із основних рушіїв у розвитку електронних технологій у виконавчому процесі на перспективу має стати Єдина автоматизована система, яка включатиме в себе всі стадії виконавчого провадження, побудована з використанням сучасних електронних технологій, з формуванням якої понятійний апарат виконавчого процесу буде поповнений терміном «Електронне виконавче провадження». Впровадженню даної системи має передувати робота зі створення інформаційно-технічних та організаційно-технологічних умов.

Технологічна революція торкнулася всіх аспектів життя суспільства, а виконавчий процес також повинен слідувати за цим розвитком, використання електронних технологій дозволяє виконавчому провадженню збільшити ефективність, підвищити якість виконання судових рішень та зекономити витрати. Саме тому важливим є використання у виконавчому провадженні досягнень новітніх електронних технологій [104, с. 237].

Епоха цифрових технологій вимагає інтеграції у процесуальну діяльність державних та приватних виконавців електронних цифрових засобів, масштаби та

можливості яких не стоять на місці. За останні 10 років Україна значно просунулася у сфері цифровізації та автоматизації процесів в ході здійснення виконавчого провадження, зокрема, створені електронні реєстри – Автоматизована система виконавчого провадження (АСВП), Єдиний реєстр боржників, «Дія» сервісу та порталу «Електронний суд». Сторони виконавчого провадження можуть ознайомитися з матеріалами виконавчого провадження та сплатити борг завдяки додатку «Дія», а сама АСВП має інноваційні можливості, зокрема, здійснює автоматичний розподіл коштів [223, с. 172-173].

Видається, що перспективи подальшої модернізації виконавчого процесу у сфері електронних технологій вбачаються у руслі розвитку європейських стандартів виконавчого провадження, адаптація до яких може вплинути на вітчизняний виконавчий процес, оскільки цифровізація як глобальне явище не може не трансформувати виконавче провадження в той час, коли право на примусове виконання визнано в усьому світі фактором розвитку соціальної сталої економіки та гарантією правової безпеки [223, с. 173].

Національне законодавство вже передбачає деякі механізми, які використовуються під час примусового виконання рішень, такі як автоматизований арешт коштів боржника, електронні аукціони тощо [223, с. 173].

Новітні цифрові технології спрямовані на вдосконалення виконавчих процедур та підвищення оперативності виконання, безконтактності та соціальної спрямованості, що є нині викликом часу. При цьому їх застосування має здійснюватися з дотриманням гарантій прав людини у виконавчому процесі, а також з дотриманням «етичних принципів використання цифрових технологій», таких як повага до людської гідності, недискримінація та повага до персональних даних [223, с. 173].

3.3. Автоматизований арешт коштів боржника у виконавчому процесі

В період розробки чинного ЦПК України ще у 2003 році вже поставало питання запровадження автоматизованого арешту коштів боржника і відповідна

норма навіть містилася у законопроекті, втім на той час не була підтримана з огляду на те, що така пропозиція стосувалася накладення автоматизованого арешту за позовами щодо стягнення грошових коштів ще під час розгляду цивільної справи судом, тобто навіть до ухвалення судового рішення, що не могло не позначатися на правах відповідача (потенційного боржника за виконавчим провадженням).

Надалі слідував законопроект № 3768 від 14.01.2016, який передбачав впровадження системи автоматичного арешту коштів у двох видах процесів – у цивільному та господарському судочинстві, та був визначений як невідкладний, але так і не був ухвалений. Його направили на повторне перше читання, а у 2018 році взагалі зняли з розгляду.

Положення про автоматизований арешт боржника пропонувалися й в уніфікованих змінах до процесуальних кодексів 2017 року, втім при підготовці до другого читання положення щодо впровадження системи автоматичного арешту коштів були виключені.

Не увінчалась успіхом і спроба запровадити автоматизований арешт у «Прикінцевих та перехідних положеннях» Кодексу України з процедур банкрутства.

Вперше автоматизований арешт коштів боржника був апробований на виконавчих документах про стягнення аліментів на підставі Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання» № 2475-VIII від 03.07.2018 року, яким було внесено зміни й до Закону України «Про виконавче провадження».

Проте повноцінно автоматизований арешт так і не запрацював.

Наприкінці липня 2020 року Україна та ЄС підписали Меморандум і Кредитну угоду щодо отримання нашою країною «виняткової» макрофінансової допомоги Європейського Союзу в сумі 1,2 млрд євро, а 25 серпня 2020 року Верховна Рада України підтримала Закон № 825-IX від 25.08.2020 року зазначений меморандум ратифіковано Верховною Радою України, де передбачено, що задля забезпечення ефективного відновлення законних вимог, органи державної влади

мають сприяти блокуванню коштів на банківських рахунках шляхом надання дозволу на електронний зв'язок між виконавцями та банками.

Як зазначено у п.1 «Порядку автоматизованого арешту коштів/електронних грошей боржників на рахунках/електронних гаманцях, відкритих надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків, емітентами електронних грошей», затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 16 квітня 2019 року № 1203/5 (у редакції від 06.04.2023 року) автоматизований арешт коштів/електронних грошей боржників на рахунках/електронних гаманцях, відкритих надавачами платіжних послуг, передбачає отримання інформації про рахунки/електронні гаманці боржників та накладення/зняття виконавцем арешту на/з кошти(ів)/електронні(их) гроші(ей) шляхом винесення постанов про арешт коштів/електронних грошей та про зняття арешту з коштів/електронних грошей боржника у формі електронного документа та прийняття їх до виконання надавачами платіжних послуг [225].

Виходячи з цього, сутність автоматизованого арешту коштів полягає у інформаційній взаємодії виконавця із надавачами банківських послуг (банками), що відбувається у такій послідовності: 1) створення виконавцем запиту через АСВП щодо наявності та стану рахунків чи електронного гаманця боржника та 2) надання банком (протягом 1 години) у відповідь інформації про наявність рахунку 3) винесення виконавцем та направлення через АСВП до банку, де відкрито рахунок боржника, електронної постанови про арешт коштів/електронних грошей та 3) накладення арешту на кошти на рахунку надавачами платіжних послуг та повідомлення про це виконавця, 4) створення виконавцем платіжної вимоги на примусове списання коштів та направлення її банку, 5) перерахування коштів банком на рахунки державної виконавчої служби або приватного виконавця і надалі стягувачеві.

Аналіз запровадженого автоматизованого арешту коштів боржника у виконавчій практиці показує, що замість реального функціонування системи автоматизованого електронного арешту коштів відбувається «електронне листування». Так, рішення про списання арештованих коштів приймає

відповідальний працівник банку, а його внутрішня інформаційна система лише повідомляє про необхідність цього. Автоматичне списання коштів з рахунку відбувається при надсиланні працівником банку платіжної вимоги в паперовому вигляді з печаткою та підписом. Більше того, незручність системи впливає і на громадянина. Зокрема, ефективна автоматизована система має передбачати термінове списання з рахунків боржника зазначеної в документі кількості коштів, після чого боржник міг би використовувати решту коштів без будь-яких обмежень. А в разі незаконного зняття коштів – оскаржити таке зняття. Проте в реаліях сьогодення виконавець блокує всі рахунки боржника, а користуватися ними боржник зможе лише після тривалої процедури розблокування рахунків [224].

Запровадження автоматизованого арешту коштів боржника з квітня 2021 року та автоматизація процесу отримання виконавцями інформації щодо банківських рахунків боржника-фізичної особи і сум коштів на них, дозволяють виконавцям безперешкодно накласти на них арешт в онлайн-режимі, що раніше на практиці було вкрай ускладненим [213, с. 205].

Можливість для боржників прокинутися з «мінусом» на рахунках стала результатом оновлення Міністерством юстиції України наказу «Про затвердження Порядку автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках для відкриття виконавчого провадження щодо стягнення аліментів» від 23.03.2021 № 1061/5 зі зміною назви, що в контексті сфери виконавчого провадження означає поширення порядку автоматизованого арешту коштів боржника не лише на виконавче провадження за стягнення аліментів, а й до всіх інших категорій виконавчих проваджень, а щодо інформаційних технологій у виконавчому процесі – запровадження автоматизації процесу отримання виконавцями інформації про банківські рахунки боржника та суми коштів на них [99, с. 723].

Автоматизація – норма сучасного життя та об'єктивна необхідність. Але ще кілька років тому не існувало програмних засобів для автоматизації процесу виконавчого провадження.

Аналізуючи новели чинного законодавства про виконавче провадження 2021 року, слід відокремити цілий напрям діджиталізації виконавчого процесу –

діджиталізацію стягнення боргів та запровадження автоматизованого арешту коштів, що набуло критики суспільства в контексті забезпечення державою дотримання конституційних прав і свобод боржників при списанні грошових коштів з банківських карток, адже позитивний ефект від запровадження такої ініціативи не має набути зворотного ефекту та зашкодити репутації професії приватних виконавців. На практиці боржники за виконавчими провадженнями відчували на собі дієвість реформування, а банки почали втрачати клієнтів, які, дізнавшись про підключення банку до АСВП, пішли до тих банків, які не перебувають в цій системі [201, с. 70-71].

Розглядаючи діджиталізацію стягнення боргів в тому вигляді, як це задекларовано наразі, автоматизація виглядає скоріше проміжним, ніж завершеним процесом. Йдеться про те, що «Порядок автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках за виконавчими провадженнями» від 23.03.2021 року № 1061/5 встановлює лише процедуру накладення арешту на рахунки боржника в установах банків, проте не містить подальших кроків примусового списання коштів виконавцем в онлайн режимі, що продовжує здійснюватися виконавцями у ручному режимі [201, с. 71-72].

Для фізичних осіб – боржників у виконавчому провадженні (тих, хто перебуває в Єдиному реєстрі боржників) запровадження нововведень означало можливість накладення державними та приватними виконавцями арешту на рахунки боржника в банківських установах онлайн, у тому числі карткові та так звані «зарплатні». рахунки, з можливістю подальшого примусового списання коштів не тільки за виконавчими документами про стягнення аліментів, а й у разі стягнення комунальних платежів, штрафів за порушення ПДР та інших, які раніше не могли бути виконані через на відсутність доступу до такої інформації в органів та осіб, які виконують рішення судів та інших органів. Нагадаємо, інформацію про кошти, які знаходяться на рахунках боржника в банках чи інших фінансових установах, виконавець отримував в Автоматизованій системі виконавчого провадження шляхом направлення запиту до Державної фіскальної служби України. Водночас Державна фіскальна служба України надавала інформацію

лише про наявні рахунки боржників – юридичних осіб та або фізичних осіб – підприємців [99, с. 723-724].

Можливість автоматичного арешту значно спрощує роботу виконавців і підвищує оперативність, є інструментом, що забезпечує уникнення переведення в готівку коштів боржником в перші дні після прийняття виконавчого документа до виконання [201, с. 72].

Використання цифрових технологій для стягнення заборгованості у виконавчому процесі також слід розглядати як певний засіб примусу боржника до виконання рішення суду, не чекаючи примусового виконання рішення, оскільки в подальшому арешт рахунків за допомогою державний чи приватний виконавець створить для нього небажані наслідки та перешкоди в розпорядженні грошовими коштами боржника [99, с. 724].

Арешт коштів на банківських рахунках полягає у обмеженні прав власника грошових коштів щодо розпорядження ними, тобто зупинення видаткових операцій в межах суми, яка зазначена в постанові виконавця про накладення арешту, з іншого боку, грошові кошти, що надходять на рахунок, продовжують прийматися. Арешт коштів як такий не означає зміну їх власника, але здатний спричинити негативні наслідки для особи боржника [217, с. 289].

Станом на 12 січня 2022 року до АСВП підключилися 20 банків, у тому числі «ПриватБанк», «Універсал Банк», «ОКСІ БАНК», «Таскомбанк», «ІндустріалБанк», «Банк Восток», «ПроКредит Банк», банк «Львів», Конкорд банк, «Райффайзен Банк Аваль», «Кредобанк», «ОТП Банк», «Ідея Банк», «МетаБанк», «Банк «Український капітал», «Агропросперіс Банк», «Укрсиббанк», «РАДАБАНК», «Банк Авангард», «Альфа-Банк».

Станом на лютий 2022 року кількість банків, які приєдналися до електронного обміну між банками та виконавцями становила лише 17 банків України з 70, за рахунок відключення тих банків, які раніше підключилися до автоматизованого арешту коштів боржника. Як зауважує заступник Міністра юстиції А. Гайченко [199], банки не поспішають підключатися до системи автоматизованого арешту рахунків боржників, надаючи перевагу паперовому

варіанту постанови виконавця про накладення арешту на рахунки з метою приховування коштів. Крім того, як видно з наведеного переліку, з-поміж банків відсутні більшість рейтингових банків з великими активами.

М. Горбенко зазначає на ризики непідключення банків до автоматизованого арешту коштів боржників, адже до таких банків постанови про накладення арешту на грошові кошти на рахунках боржника направляють поштою, що займає мінімум 5-7 календарних днів, а за цей час боржник, маючи на рахунках значні грошові кошти (це, як правило юридичні особи) має можливість зняти всі кошти, які містяться на рахунках в інших банках, до яких ще не дійшла постанова про арешт його коштів [226, с. 112].

Для повноцінного автоматизованого арешту коштів боржника пропонуємо повністю автоматизувати дану виконавчу процедуру із застосуванням штучного інтелекту у виконавчому провадженні, для чого здійснювати не лише накладення арешту на рахунки боржника в банках, небанківських надавачів платіжних послуг, емітентів електронних грошей, через АСВП, але й продовжити її шляхом автоматизованого списання коштів з рахунку боржника у автоматичному режимі. Це потребує обов'язкового підключення до Автоматизованої системи виконавчого провадження усіх суб'єктів, які надають послуги з відкриття рахунків або електронних гаманців, тому таке підключення має бути для них не добровільним, а визначеним імперативною вимогою у законі, а невиконання такої вимоги пропонуємо забезпечити відповідальністю надавачів банківських послуг.

З цією метою пропонуємо доповнити статтю 8 Закону України «Про виконавче провадження» частиною 6 такого змісту:

«Банки та інші фінансові установи, небанківські надавачі платіжних послуг, які мають право відкривати платіжні рахунки, емітенти електронних грошей зобов'язані підключитися до електронної взаємодії, передбаченої статтею 48 Закону України «Про виконавче провадження», протягом трьох місяців.

Для запровадження можливості виконавців в автоматизованому режимі не лише накладати арешт, але й списувати виявлені на рахунках кошти боржника необхідно прийняти порядок, який би запроваджував механізм створення, передачі

та перевірки платіжних вимог на примусове списання коштів під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів в електронній формі.

Для цього пропонуємо розробити та прийняти спільний наказ Міністерства юстиції та Міністерства фінансів, який би стосувався порядку передачі електронних платіжних вимог, який розробляється ще з 2021 року.

Проблемним питанням автоматизованого арешту коштів боржника є й визначення статусу рахунку, з чим пов'язується й можливість накладення на нього арешту та примусового списання з нього грошових коштів. У судовій практиці з цього приводу склалися різні думки, що відрізняються ще з урахуванням різних судових юрисдикцій. Наприклад, Окружний адміністративний суд м. Києва у рішенні № 640/24691/19 від 26.03.2020 року доходить висновку про віднесення рахунків, на які зараховується заробітна плата, до звичайних поточних рахунків, зазначаючи, що вони нормативно не визначені як рахунки із спеціальним режимом використання, не є такими рахунками, а банківське законодавство не містить визначення такого виду рахунків як «зарплатний» [227].

Миколаївський апеляційний суд у складі колегії суддів судової палати з розгляду цивільних справ у своєму рішенні зазначив, що арешт на рахунок боржника не унеможливорює отримання заробітної плати ним, за його бажанням, готівкою через касу роботодавця або поштовими переказами на вказаний ним рахунок (адресу), а тому висновок суду про те, що накладення арешту на грошові кошти боржника порушує його право на отримання заробітної плати є необґрунтованим [228].

Останнім часом виконавча та судова практика щодо зарплатних рахунків починає змінюватися, однак проблемним питанням все ще залишається невизначеність суб'єкта, який має визначати статус зарплатного рахунку та навряд чи це має бути державний або приватний виконавець, а тому вважаємо, що дане питання має бути чітко врегульоване нормами Закону України «Про виконавче провадження».

Використання цифрових технологій створює серйозні проблеми, такі як ризики для конфіденційності через масову та неконтрольовану обробку даних,

неконтрольоване поширення повідомлень та інших форм вираження онлайн, нові форми кіберзлочинності. Разом з тим діджиталізація під час виконання рішень спрямована на зменшення витрат (з одного боку, цифровізація є досить дорогим процесом через витрати, пов'язані з придбанням сучасних технологій сканування та цифровізації, але вона економить тисячі годин час пошуку, а також зменшує потребу в складських приміщеннях і великій кількості персоналу); покращує якість зображення; контролює конфіденційність інформації [223, с. 173].

Сам факт впровадження цифрового суперсервісу недостатній для суттєвого підвищення ефективності стягнення з огляду на колосальний обсяг невиконаних, що затягнулися та, можливо, безперспективних виконавчих проваджень. Крім того, вже багато років вимагають свого вирішення питання кадрового та технічного забезпечення.

Автоматизація виконавчого провадження та підвищення таким чином його ефективності видається недостатньо результативним без вирішення більш нагальних проблем. Саме тому ці проблеми мають вирішуватись комплексно. Комплекс проблем примусового виконання судових рішень і рішень інших органів призводить до висновку, що становлення та розвиток виконавчого процесу не можна розглядати лише через призму цифровізації. Насамперед слід вирішувати проблеми матеріально-технічного та кадрового забезпечення виконавчого процесу і лише паралельно з цим розвивати як можливості суперсервісу «Електронне виконавче провадження», так і різні ефективні механізми стягнення, наприклад, через застосування сучасних електронних технологій, таких як штучний інтелект та блокчейн. З впровадженням нової інформаційної системи виконавче провадження буде швидшим, покращаться і можливості отримання інформації про виконавче провадження.

Висновки до розділу 3

1. Автоматизована система виконавчого провадження полегшує роботу державних та приватних виконавців, реалізуючи дію принципу відкритості виконавчого провадження та є стимулом для сучасного розвитку держави задля

функціонування системи виконавчого провадження на європейському рівні. АСВП забезпечує спрощення багатьох процедур виконавчого провадження.

2. Доведено, що Єдиний реєстр боржників є однією із дієвих та сучасних електронних технологій у виконавчому провадженні, завдяки чому існує можливість пришвидшити та покращити процес примусового виконання судового рішення.

3. Одним із основних рушіїв у розвитку електронних технологій у виконавчому процесі на перспективу має бути Єдина автоматизована система, яка включатиме всі етапи виконавчого провадження, побудована з використанням сучасних електронних технологій та буде становити собою «Електронне виконавче провадження». Впровадженню даної системи має передувати робота зі створення інформаційно-технічних та організаційно-технологічних умов.

4. Можливість автоматичного арешту коштів боржника підвищує оперативність виконавчого процесу, є інструментом, що забезпечує уникнення переведення в готівку коштів боржником в перші дні після прийняття виконавчого документа до виконання.

8. Становлення та розвиток виконавчого процесу не можна розглядати лише через призму електронізації. Насамперед слід вирішувати проблеми матеріально-технічного та кадрового забезпечення органів державної виконавчої служби і лише паралельно з цим розвивати як можливості суперсервісу «Електронне виконавче провадження», так і різні ефективні механізми стягнення, наприклад, через застосування сучасних електронних технологій, таких як штучний інтелект та блокчейн.

РОЗДІЛ 4. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЦИВІЛЬНОМУ ТА ВИКОНАВЧОМУ ПРОЦЕСІ

4.1. Зарубіжний досвід правового регулювання електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі

Актуальність дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання електронних технологій у судочинстві визначає не тільки сутність електронних технологій, які здатні кардинально змінити людину та суспільство, але й значення впровадження правових технологій у процесі здійснення правосуддя в сучасному світі. Вартий уваги аналіз досвіду застосування електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі зарубіжних країн.

Міжнародний досвід показує, що використання електронних технологій у судочинстві сприяє більш ефективній судовій діяльності, спрощує обмін інформацією між судами, учасниками процесу, а також іншими органами влади [16, с. 228].

Швидкий розвиток технології відкриває нові можливості, які ще кілька років тому були неосяжними. З огляду на це у всьому світі проведено ряд законодавчих реформ, що дозволяють використовувати електронні дані й документи, обмінюватися ними в рамках національних судових систем, а також між ними і з наднаціональними судами [228, с. 129].

У Європі електронне правосуддя достатньо поширене та широко застосовується через спрощення роботи усіх суб'єктів цивільного судочинства та прискорення строків розгляду спору [229, с. 123].

Так в Італії створено інформаційну систему для електронного передачі даних та доступу до процесуальних документів і повідомлень, а також для сплати судового збору у цивільних справах під назвою «TOL».

У 2001 році Міністерство юстиції Італії після успіху PolisWeb (системи зовнішнього доступу до системи управління справами італійських судів) почало планувати реалізацію амбітного проекту електронного правосуддя для цивільного

правосуддя шляхом фінансування техніко-економічного обґрунтування в судах Болонї та Ріміні. Основною метою проекту було створення так званого безпаперового офісу, системи електронного правосуддя, яка дозволяє повне електронне управління будь-яким типом цивільного процесу, від подання справи до судового рішення та остаточного виконання. На жаль, зусилля Міністерства щодо розвитку системи не принесли очікуваних результатів щодо поширення системи, а суди, які були залучені до етапу пілотування, відключилися. Незважаючи на невдачу першої версії, у 2006 році ініціатива Міланського суду (який не був залучений як пілотний суд на першому етапі) та Міланської асоціації адвокатів відродили проект [230, с. 358-359].

У новому ТОЛ адвокати під час подання справи використовують інформаційну панель, щоб скласти необхідні документи, додати цифрові копії паперових документів (відскановані), додати підтвердження сплати гонорару за допомогою відсканованого банківського переказу та застосувати цифровий підпис за допомогою смарт-картки. Документи передаються через точку доступу до секретаря суду, який перевіряє пакет і надсилає дані судді. Судді використовують свої інформаційні панелі, щоб вивчати справу, писати та підписувати рішення та передавати їх до протоколу, де судові працівники ставлять цифровий підпис [231, с. 275].

Серед країн із континентальною правовою системою взірцевим є електронний суд у Німеччині. Зокрема А.Ю. Каламайко досліджувала це питання, зокрема «подача документів, їх обробка і навіть ухвалення рішень відбуваються в електронному форматі. Гессен (Німеччина) відкрив електронний юридичний зв'язок у 2007 р. 23 лютого 2021 р. Stuttgarter Nachrichten оголосила про поточну оцифровку судів у Баден-Вюртемберзі. Нині майже 1 200 суддів можуть проводити цифрові слухання за новою технологією. Ще до пандемії коронавірусу, 20 січня 2020 р., Саксонія оголосила, що переходить на електронне керування файлами і що планується створення пілотного проекту. З 1 січня 2026 р. суди та прокуратура зобов'язані вести справи в електронному вигляді. У Баварії відеоконференції деякий час використовуються в цивільному процесі» [232, с. 63].

О.В. Бринцев наголошував, що «світовій практиці відомі і вже добре апробовані системи електронного правосуддя, котрі відповідають усім названим вище рівням інформатизації судочинства. Ними є працююча з 2000 року в Сінгапурі Система електронної подачі документів (Electronic Filing System), Інтегрована електронна система цивільних позовів (Integrated Electronic Litigation System); Служба електронного вилучення документів (Electronic Extract Service), Електронна інформаційна служба (Electronic Information Service), Сайт системи LawNet, Електронний інформаційний сервіс «Судовий кабінет» в Республіці Казахстан [233, с. 10-11].

Певну допомогу може надати аналіз досвіду США як найрозвиненішої країни у сфері впровадження інформаційних технологій у діяльність судів.

Однією з перших країн, які впровадили таку систему, стали США. «PACER – це електронна служба доступу до судових документів Сполучених Штатів Америки. Ця система дає змогу користувачам отримувати інформацію по справах з окружних судів Сполучених Штатів, апеляційних судів Сполучених Штатів та судів у справах про банкрутство Сполучених Штатів. Особливістю є те, що в кожному суді є власна база даних, де зберігаються документи в електронному вигляді» [234, с. 123].

Найбільш ефективно електронна система електронного судочинства розвинута в Сінгапурі, де взагалі не використовуються документи в паперовому вигляді, а процесуальний документообіг цілком переведено в електронний формат [235, с. 266].

Розглянемо детальніше досвід правового регулювання електронних технологій у Сполучених Штатах Америки, де успішно функціонує громадський доступ до електронних документів суду (The Public Access to Court Electronic Records – PACER).

PACER дозволяє користувачам отримувати інформацію про справу та рішення в Інтернеті від федеральних апеляційних, окружних і банкрутних судів. PACER надає спливаюче меню, через яке користувач отримує таку інформацію про справу: перелік усіх сторін та інших учасників справи (включаючи суддів, юристів,

повіренних); відомості про справу (номер, дата, суть позову, розмір позовних вимог тощо); хронологію подій у справі тощо [236, с. 23].

Громадський доступ до електронних записів суду (PACER) – це служба судової влади. Його місія полягає в тому, щоб надати громадськості якомога ширший доступ до судових протоколів і сприяти кращому розумінню громадськістю судової системи. Система PACER була створена Судовою конференцією в 1988 році як спосіб покращити доступ громадськості до судової інформації, для чого зазвичай потрібно було відвідувати місцевий суд. Сьогодні PACER надає громадськості миттєвий доступ до понад 1 мільярда документів, поданих у понад 200 федеральних судах – майже до всіх документів, поданих суддею чи сторонами в будь-якій справі [237].

У 1996 році вперше було впроваджено CM/ECF (Case Management/Electronic Case Files). CM/ECF – це система управління справами та електронної системи реєстрації судових документів для більшості федеральних судів Сполучених Штатів. PACER є інтерфейсом до CM/ECF для загального використання.

Більшість судів, які запровадили або перебувають у процесі впровадження CM/ECF, зробили електронний запис офіційним та очікують, що документи будуть подані в електронному вигляді [238].

Система управління справами / електронні файли справи (CM/ECF) – це комплексна система управління справами Федеральної судової адміністрації для банкрутних, окружних і апеляційних судів. дозволяє подавати документи справи, такі як заяви, пропозиції та клопотання, подані до суду за допомогою комп'ютера та підключення до Інтернету [236, с. 16-17].

Також в Уніфікованій судовій системі штату Нью-Йорк застосовується електронне подання документів за допомогою електронної системи подання документів у суди штату Нью-Йорк (NYSCEF).

Використовуючи безкоштовні інформаційні послуги NYSCEF штату Нью-Йорк, учасники можуть знайти майбутні дати розгляду справ, переглядати інформацію про активні та розглянуті справи, а зареєструвавшись у службі відстеження справ «eTrack», зможуть отримувати оновлення електронною поштою

та нагадування про явку щодо справ у Верховному цивільному суді та місцевих цивільних судах [239].

На стан ведення судового процесу вплинула також пандемія. Так, у Сполучених Штатах Америки Федеральний Окружний Апеляційний Суд всі справи, заплановані до розгляду в квітні, травні й червні 2020 року, проводив дистанційно, без дублювання додаткових документів на паперових носіях, якщо вони були подані в електронному вигляді [240, с. 101].

Отже, США досягли значних успіхів з інформатизації судочинства, ставши для багатьох країн зразком з впровадження електронних технологій в судовій системі і є безумовним лідером з використання інструментів електронного правосуддя в процесі судочинства. Однак, навіть така провідна країна світу як США має проблемні аспекти впровадження та функціонування електронних технологій у судовій системі.

Попри стрімкий розвиток електронного судочинства в США, на сьогоднішній день залишається певна категорія справ, заяв, клопотань, які неможливо подати через систему електронного подання. Так, відповідно до Інструкції подачі документів до електронної системи подання Верховного Суду США від 01.01.2023 р. № 20543 виключно в паперовій формі подаються документи, подані з печаткою судів нижчої інстанції, і клопотання про подання документів з печаткою цього Суду [241].

Отже, на сьогоднішній день в США не функціонує повноцінно електронний суд, цифрові технології не досягнули рівня, при якому можна було б говорити про повноцінний перехід від паперової форми судочинства на електронну/цифрову.

Згідно з новим дослідженням Інституту Thomson Reuters, судова система США стикається з цілим штормом затримок, невиконаних справ і нестачі робочої сили. У звіті про стан судів за 2023 рік було опитано понад 200 американських суддів і судових спеціалістів, щоб краще зрозуміти виклики в судовій системі, зокрема щодо судових слухань, доказів, кількості справ і ролі технологій. Сьогодні понад 80% судів проводять слухання через віртуальні платформи. Можливості віртуального суду розширюють доступ до правосуддя для сторін у судовому

процесі. Зручність і краща відвідуваність сторін є основними способами сприйняття віртуальних слухань як розширення доступу до правосуддя [242].

Електронні технології, незважаючи, на проблемні аспекти на виклики сьогодення продовжують стрімко розвиватись. Яскравим прикладом того є Колумбійський суд, який у лютому 2023 року року проводив судові засідання за допомогою метавсесвіту.

На двогодинному слуханні, яке проводив колумбійський адміністративний суд у справі Магдалена, учасники суперечки про дорожній рух постали як аватари у віртуальній залі суду. «Це було більш реальним, ніж відеодзвінок», – сказав Кіонес, описуючи досвід метавсесвіту як «дивовижний». У Zoom вона зазначила: «Багато людей вимикають свої камери, ви навіть не уявляєте, що вони роблять». Судове провадження в Колумбії 15 лютого – транслювалося на Youtube – пройшло без особливих збоїв, за винятком деяких запаморочливих рухів камери та деяких спотворених рухів [243].

Зазвичай новини про інновації у сфері ІТ приходять з США, але останнім часом все частіше такі новини продукує Китай. Наприклад, в Китаї вирішуючи труднощі отримання електронних доказів, зберігання доказів та їх посвідчення, запропоновано інноваційний метод електронного зберігання доказів в Інтернеті, заснований на великих даних, хмарних сховищах і технології блокчейн [244].

Н.Ю. Голубєва вказала у своїй праці на те, що «більшість суддів і юристів, коли думають про технології, розмірковують про рутинні, повторювані й часто застарілі методи виконання завдання у судах і уявляють, що завдяки сучасним інформаційним технологіям можна підвищити ефективність і полегшити життя [245, с. 34].

Протягом останніх п'яти років китайські суди стали лідерами світу у своїх зусиллях щодо впровадження автоматизованого аналізу та моніторингу судів, стандартизації процесу прийняття рішень та спостереженнями за тенденціями в суспільстві [246].

Так у Китаї судова система перейняла мислення технологічної компанії та швидкими темпами просуває застосування електронних технологій у судових розглядах [247, с. 62].

Всі судові блокчейн-платформи Китаю об'єднані блокчейн, де об'єкти можуть стати членами (вузлами) мережі лише після попереднього схвалення свого хоста, на відміну від повністю децентралізованої системи публічного блокчейну (наприклад, блокчейну Біткойн та блокчейну Ефіріуму), яка відкрита для всіх [248, с. 39, 40].

У так званій «Білій книзі», яка презентована Верховним народним судом Китаю в грудні 2019 року, наведено приклад, коли «Суд вперше застосував електронні докази, що зберігаються в блокчейні, надавши їм юридичної сили. Інтернет-суд Ханчжоу розглянув і визнав електронні докази, представлені позивачем у справі *Huatai v. Daotong*; факти порушення прав позивача збереглися на сторонній платформі у вигляді блокчейна» [249].

Позивач, права якого порушив *Huatai v. Daotong* «шляхом публікації об'єктів авторського права без дозволу, зібрав докази порушення через сторонню платформу для зберігання доказів, в якій завантажені відповідні дані як хеш-значення для *bitcoin blockchain* та *Factom blockchain*. У цій справі суд визнав, що технологія блокчейн, заснована на її характеристиці розподіленого сховища, механізму захисту від несанкціонованого доступу та відстеження, має переваги у фіксації, збереженні та вилученні електронних доказів, але суд все одно визначить достовірність електронних доказів відповідно до певних стандартів та процедури. У цьому випадку дані електронних доказів, що зберігаються у блокчейн мають чітке джерело, їх генерація та шлях передачі є визначеним, і це можна взаємно перевірити за допомогою знімків екрана веб-сторінок, інформацію про вихідний код та журнали. Тому генеруються достовірні електронні дані (рішення винесено 27 червня 2018 року Інтернет-судом Ханчжоу)» [249].

Станом на березень 2021 року на китайську національну платформу судового блокчейна були завантажені 640 мільйонів фрагментів даних для зберігання

судових доказів, і майже 2,5 мільйона з них – сертифіковані, відмічають дослідники [250].

Одним із джерел міжнародного примусового виконання, яке є складовою науки про примусове виконання, є Глобальний кодекс цифрового виконання, представлений Міжнародним союзом судових виконавців (UINJ) на 24-му Міжнародному конгресі в Дубаї в листопаді 2021 року [99, с. 724].

Цифрова система примусового виконання рішень є ефективною. Це підтверджує міжнародний досвід. У Португалії запроваджено механізм електронного арешту коштів, у результаті чого ефективність виконання рішень зростає у 20 разів. У Хорватії запроваджено електронний арешт коштів. Фінансове агентство займається блокуванням і списанням арештованих коштів боржників. Усі невиконані паперові документи опрацьовано та введено в електронну систему [224].

Питання автоматизації виконавчого провадження має вирішуватися Міністерством юстиції України, шляхом нормативного врегулювання питання обов'язкового підключення та участі банків, а також через їх реальну участь у повноцінній автоматизованій системі. Водночас необхідно прийняти низку нормативно-правових актів та активно підключати банки до участі в такій цифровізації. І, звісно, щоб уникнути ситуацій зловживань з боку приватних і державних суб'єктів у цій сфері, необхідно забезпечити механізм відповідальності суб'єктів за зловживання правами [223, с. 174].

Таким чином, констатуємо, що Україна має наслідувати приклад розвинених західних демократій у сфері розвитку ІТ-права. Перш за все, такими країнами є США, Канада та країни Європейського Союзу. Активна міжнародна співпраця допоможе покращити ситуацію з ІТ-правом в Україні [251, с. 126].

В країнах ЄС цифровізація системи правосуддя та примусового виконання рішень юрисдикційних органів спрямована на підвищення одноманітності правових питань у державах-членах ЄС. Тому, наприклад, у системі Європейського ідентифікатора судової практики будь-який документ повинен містити кілька обов'язкових елементів, таких як код країни, посилання на нормативно-правовий

акт, назву суду, який прийняв рішення, порядковий номер, а також містить набір метадані для доступності та точного цитування рішень європейських та національних судів держав-членів ЄС [252].

Резюмуючи, необхідно відзначити, що на сучасному етапі недопустимо поспішати із впровадженням електронних технологій та швидко переймати досвід зарубіжних країн. Необхідно детально відпрацювати всі моменти функціонування цих технологій, а також на законодавчому рівні врегулювати питання з цим, щоб нові рішення позитивно відобразилися на ефективності цивільного та виконавчого процесу.

Реформи, що проводяться в судочинстві зарубіжних країн, пов'язані з впровадженням інформаційних технологій, сприяють ефективному захисту порушених прав та законних інтересів суб'єктів правовідносин, підвищують рівень довіри суспільства до судової системи, а також сприяють спрощенню та підвищенню оперативності цивільного та виконавчого процесу.

Стрімкий розвиток технологій і впровадження технологічних рішень у різні сфери суспільних відносин є пріоритетними напрямками розвитку сучасного світу. З розвитком інформатизації суспільства вдосконалюється і сучасна судова система. Певні правові колізії вже знайшли своє відображення у вітчизняній та зарубіжній доктрині цивільного процесу, в якій обговорюються окремі аспекти використання інформаційних технологій у судочинстві.

Таким чином, практичне впровадження електронних технологій, що допускають здійснення процесуальних дій в електронній формі в судовий процес зарубіжних країн, дозволяє нам говорити про істотні переваги електронного правосуддя, що сприяють вирішенню низки ключових проблем судової системи, що також існують в Україні в умовах сталого розвитку.

Розглядаючи досвід зарубіжних правових систем, ми можемо відзначити інтенсивне розширення застосування цифрових технологій у судовому процесі, що призводить до якісної зміни функціонування всієї судової системи. Разом з тим впровадження цифрових технологій у діяльність судів має як позитивний, а і негативний прояв. До останнього слід віднести те, що науково-технічний прогрес і

напрацювання у сфері цифрових технологій розвиваються більш прискореними темпами, ніж використання цих напрацювань у діяльності судової системи, оскільки правова, організаційна та фінансова складові не встигають щодо їх застосування. Відзначається також неготовність співробітників суддівського корпусу більш активно використовувати цифрові технології у своїй повсякденній діяльності.

Вважаємо, що впровадження електронних технологій у діяльність судів має велику значущість у функціонуванні судової системи, бо це дозволить громадянам, а також іншим суб'єктам правовідносин забезпечити доступ до інформації про діяльність судів і тим самим істотно підвищить рівень довіри громадян до правосуддя.

4.2. Проблеми та перспективи розвитку технологій штучного інтелекту та блокчейн у цивільному та виконавчому процесі

Досліджуючи перспективи розвитку технологій штучного інтелекту, питання застосування електронних засобів комунікації та цифрових технологій у судовій діяльності, у тому числі при розгляді різних категорій справ у судах, правознавці зазначають, що ефективність технологій, що забезпечують доступність правосуддя, не виключає наявності проблем та ризиків, пов'язаних із їх впровадженням.

Штучний інтелект (ШІ) – це галузь науки, що офіційно побачила світ у 1956 році на літньому семінарі в Дартмут-коледжі (ХанOVER, США), який організували четверо американських учених: Джон Мак-Карті, Марвін Мінськ, Натаніель Рочестер та Клод Шеннон. З того часу термін «штучний інтелект» став настільки популярним, що сьогодні навряд чи можна зустріти людину, яка ніколи її не чула. [253].

Для Джона Мак-Карті та Марвіна Мінська, як і для інших організаторів літнього семінару в Дартмут-коледжі, ШІ спочатку був галуззю науки, що займається комп'ютерним моделюванням різних здібностей інтелекту, чи йдеться про інтелект людський, тваринний, рослинний, соціальний чи філогенетичний. В

основі цієї наукової дисципліни лежить припущення про те, що всі когнітивні функції, як то навчання, мислення, розрахунок, сприйняття, пам'ять, навіть наукове відкриття або художня творчість, можуть бути описані з точністю, що дає можливість запрограмувати комп'ютер на їхнє відтворення. Протягом понад шістдесяти років існування ШІ не з'явилося нічого, що дозволило б незаперечно довести або спростувати гіпотезу, яка продовжує залишатися відкритою та спонукає вчених до нових винаходів [253].

«Дослідження штучного інтелекту та відносин щодо використання цифрових технологій має враховувати порівняльну новизну такого об'єкта дослідницької діяльності, а отже використовувати як давно відомі та широко використовувані методики, так і нові методичні інструменти, незнайомі юридичній науці» [254, с. 154].

Забезпечення винесення судових рішень у справах незначної складності (за взаємною згодою сторін) на основі результатів аналізу, здійсненого з використанням технологій штучного інтелекту визначено одним із завдань щодо правосуддя, передбачених «Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. [255].

У лютому 2021 року Вищою радою правосуддя запропоновано запуснути пілотний проект із застосування штучного інтелекту на базі одного із судів першої інстанції в частині розгляду адміністративних правопорушень» [256] із супроводженням розробкою норм, які б забезпечили належне упорядкування процедур із застосуванням штучного інтелекту [257, с. 144].

Передумовою застосування у вітчизняному цивілістичному процесі штучного інтелекту стало прийняття Європейською комісією з ефективності правосуддя Ради Європи Етичної хартії з використання штучного інтелекту у судовій системі та її середовищі (в перекладі – European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment), що слугувала як система єдиних принципів і правил використання штучного інтелекту у судовій системі [258, с. 40].

В ній зазначені основні категорії залучення штучного інтелекту, а саме «розширені пошукові системи судової практики; онлайн-вирішення спорів; допомога при складанні позовних заяв; прогнозний аналіз; категоризація положень норм закону за різними критеріями та виявлення розбіжних або несумісних положень; чат-боти для інформування сторін або підтримки їх у судовому розгляді» [259].

Ще одним кроком у визначенні напряму європейської стратегії щодо штучного інтелекту, слід назвати «Білу книгу зі штучного інтелекту: європейський підхід до досконалості і довіри» (White Paper on Artificial Intelligence: a European approach to excellence and trust), опубліковану 19 лютого 2020 року, в якій зазначається, що «штучний інтелект повинен працювати на людей і бути силою, яка працює на благо суспільства» [260].

Райан Кало дотримується позиції, що юніти штучного інтелекту будуть здатні приймати рішення, логіку яких людина пояснити не зможе [261, с. 513-563].

Через складність визначення поняття «штучний інтелект» ціла низка існуючих пропозицій щодо впровадження цих технологій виявляються пропозиціями щодо можливостей використання спеціалізованого програмного забезпечення, за допомогою якого можливе створення мобільного правосуддя, електронного правосуддя, впровадження програмних засобів аналітичного забезпечення діяльності, а також формування електронних справ та формування електронного архіву судових справ, що у свою чергу дозволить забезпечити доступ громадян до правосуддя, якісну та ефективну роботу судів.

Визначення поняття «штучний інтелект» на сьогоднішній день можна зустріти у Концепції, де під штучним інтелектом розуміється «організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань» [255].

Розкриття поняття «штучний інтелект» лише на рівні підзаконного акту України на думку Кармази О.О. є дискусійним з погляду його практичного застосування [263, с. 26]. Так, прогалиною законодавства України є відсутність нормативно-правового акту у формі закону, який регулює застосування штучного інтелекту у цивільному процесі України [258, с. 41].

Слід погодитись із думкою Кармази О.О. та Федоренко Т.В. про те, що «в Україні не визначено види (форми) штучного інтелекту, принципи його використання, межі, умови та порядок застосування штучного інтелекту тощо» [264, с. 20].

Існують різні погляди на використання штучного інтелекту в судовій системі. Зокрема, за словами Ніколаса Алетраса, керівника групи вчених із Університету Пенсільванії та Університету Шеффільда, «штучний інтелект навряд чи повністю замінить суддів і юристів, але технологія може бути дуже популярною» [265].

Рей Курцвейл висловлює передбачення, що в 2022 році «в США і Європі будуть прийматися закони, що регулюватимуть відносини людей і роботів. Діяльність роботів, їхні права і обов'язки та інші обмеження будуть формалізовані» [266].

Спроможність ШІ як певної технології, яка стрімко розвивається, безпосередньо визначає ступінь та складність його інтеграції в соціальну і правову систему та надзвичайну важливість осмислення прогнозних моделей правових рішень щодо нього. «Нині, завдяки дослідженням у всьому світі, можливості ШІ узагальнено розглядається на трьох рівнях [267, с. 6]:

1) «слабкий ШІ» (Weak Artificial Intelligence), «вузький ШІ» чи «обмежений ШІ» (Artificial Narrow Intelligence, ANI), або ж «прикладний ШІ» (Applied Artificial Intelligence, AAI) – орієнтований на вирішення одного чи декількох завдань, які виконує або може виконувати людина (розпізнання мови, гра в шахи, пошук та аналіз інформації у певному напрямку тощо) [268];

2) «сильний ШІ» (Strong Artificial Intelligence, SAI) або «загальний ШІ» (Artificial General Intelligence, AGI) – орієнтований на вирішення всіх завдань, які можуть постати перед людиною, та здійснення всіх когнітивних функцій) є більш

розумним та потужним, ніж інтелект людини практично в кожній області, включаючи наукову творчість, загальну мудрість, фаховий рівень і соціальні навички, а крім того може мати власну свідомість та суб'єктивні переживання [269];

3) «штучний суперінтелект» (Artificial Superintelligence, ASI) [270] – це інтелект, який є більш розумним та потужним, ніж інтелект людини практично в кожній області, включаючи наукову творчість, загальну мудрість, фаховий рівень і соціальні навички, а крім того може мати власну свідомість та суб'єктивні переживання» [267, с. 6-7].

Проблемні аспекти визначення поняття «штучний інтелект» на сьогоднішній день розкривається лише в науковому середовищі, на законодавчому рівні поки що зарано говорити про його офіційне розкриття. Окрім цього навіть міжнародна доктрина лише нещодавно почала дослідження штучного інтелекту у науковій площині [258, с. 41].

О. Кармаза та О. Грабовська визначають штучний інтелект як «майбутнє цивілістичного процесу, він змінить філософію та правову природу здійснення судочинства, дозволить адаптувати самостійні приватні юридичні процеси до розвитку суспільних відносин, які існуватимуть на час його запровадження, але з дотриманням моральних та процесуальних норм щодо застосування різних проявів штучного інтелекту в юридичному процесі. Разом із тим людина має контролювати використання штучного інтелекту у цивілістичному судочинстві та нести також відповідальність» [271, с. 9].

Розвиток інформаційних технологій у цивілістичному процесі, безумовно, все ще має складнощі, у тому числі пов'язані з процесуальною формою. Проте впровадження технологій штучного інтелекту має складніший характер. Це пов'язано з тим, що незалежно від трактування саме поняття «штучний інтелект» передбачає певний рівень інтелектуальності, який зіставляється з мисленням чи поведінкою людини.

На нашу думку, термін «штучний інтелект» охоплює безліч різних концепцій автоматизованих процесів, специфічним компонентом кожного з яких є алгоритм,

тобто послідовність команд у вигляді комп'ютерного коду, який виконує цей набір команд і в чітко визначеному форматі генерує вихідні дані на основі заданих вихідних даних. Щодо застосування штучного інтелекту у цивілістичному процесі, вважаємо припустимим застосування лише спеціалізованих інтелектуальних систем, здатних працювати під контролем людини. Так, при розгляді цивільної справи незначної складності система штучного інтелекту здатна самостійно узагальнювати та аналізувати законодавство, судову практику та таким чином допомагати судді приймати справедливе та законне рішення. У такому разі штучний інтелект буде своєрідною частиною цивілістичного процесу [258, с. 41].

Вже зараз за допомогою даної технології можна вирішувати завдання з автоматизованого введення та обробки інформації при здійсненні діловодства суду, опрацювання вхідних документів, що надходять до суду з метою виявлення їх невідповідності вимогам процесуального законодавства, ідентифікації особи та повноважень для участі в судовому розгляді [272, с. 270].

Потенціал використання штучного інтелекту у цивільному судочинстві досить широкий. Так, штучний інтелект можна використовувати для створення інтелектуальної пошукової системи з можливістю аналізу та систематизації судової практики. Також технологія штучного інтелекту може бути використана при розгляді справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи, тобто там, де прийняття рішення не пов'язане з аналізом правовідносин сторін, дослідженням доказів, допиту свідків та більшою мірою має технічний характер. Наприклад, це справи наказного провадження (за заявами про стягнення грошових сум незначного розміру, щодо яких відсутній спір) та малозначні справи (такі як розірвання шлюбу, стягнення аліментів та інші справи незначної складності, визнані судом малозначними) [272, с. 270].

Однак об'єктивно постають проблемні питання практичної реалізації штучного інтелекту у цивілістичному процесі України. Так, на думку М. Марценко «штучний інтелект як продукт людського інтелекту та винахідництва на сьогодні є великою загрозою безпеці життя людей» [273, с. 95].

Штучний інтелект не може відчувати так званого «людського фактору» та відчути внутрішнє переконання при дослідженні доказів чи певних обставин справи. Цей факт, на нашу думку, може бути як перевагою так і ризиком [258, с. 42].

Також погоджуємось з твердженням О.О. Кармази про те, що «людина має контролювати використання ШІ у судочинстві та нести відповідальність» [276, с. 19].

Поява в Україні нашумілого чату GPT ще раз підтвердила неготовність людства повністю перекладати відповідальність за прийняття рішень на штучний інтелект: його статті потрібно перевіряти, поради уточнювати, а згенеровані ідеї – критично осмислювати. Окрім цього, якщо людина здатна до осмисленого процесу, то штучний інтелект прогресуватиме лише під дією програмного коду, який для нього писатимуть люди. І цим кодом повинні бути передбачені численні нюанси, характерні для правової сфери. В іншому випадку, є ризик знаходження алгоритмічних дір, що стане предметом зловживань учасників справи [277, с. 191].

Можливості штучного інтелекту завжди складали великий інтерес – дехто розглядає їх з точки зору нових перспектив, інші – вбачають загрозу. Декілька років тому в ООН закликали запровадити мораторій на певні системи штучного інтелекту, серед яких технології з розпізнавання обличь, а також вжити заходи із захисту прав людини [276].

В Колумбії нещодавно суддя використав можливості чату GPT та долучив його відповіді до судового рішення, в Україні елементи штучного інтелекту можуть бути використані виключно як опційні інструменти під повним контролем користувача [277].

На думку К.О. Вакаревої, з якою ми погоджуємось, «для світової спільноти питання впровадження технологій штучного інтелекту у сферу правосуддя залишається дискусійним. Так, у штучного інтелекту є потенціал прискорити роботу судів, розвантажити суддів та зробити їх роботу більш ефективною. [278, с. 131].

Судді при здійсненні правосуддя з використанням технології штучного інтелекту будуть здійснювати розгляд судових справ швидше і практично миттєво знаходити відповідні процесуальні документи. Це корисно не тільки для суддів, але й для громадян, які не хочуть брати участь у тривалих та складних судових справах або згодні на мирне врегулювання спору. Проте, використання штучного інтелекту під час здійснення правосуддя сьогодні є дискусійним питанням. Оскільки специфіка суддівської роботи, пов'язана з умінням не тільки застосовувати і розуміти закон, вивчати та визначати роль різних обставин при прийнятті рішення, а й враховувати в деяких випадках психологічні та навіть етичні аспекти, роблять таку роботу непосильною для штучного інтелекту [281, с. 270].

Таким чином, штучний інтелект має допомогти державним та приватним виконавцям оцінити запропонований алгоритм чи послідовність виконавчих дій за певним видом виконавчого документа чи виконавчого провадження та заходів примусового виконання щодо боржника. Також планується встановити порядок прийняття рішень поетапно в АСВП. АСВП підкаже порядок винесення ухвал, а також заборонить винесення тих постанов, які є процесуально забороненими. За окремими категоріями стягнень буде заборонено виносити постанови, процесуально не передбачені такою категорією. Використання технології блокчейн також є ключовим як для державних, так і для приватних виконавців, а також для стягувача та боржника, щоб налаштувати автоматизований процес примусового виконання, особливо коли платежі здійснюються в криптовалюті. Ще свіжішим є арешт криптоактивів, пошук доступу до них та процедура арешту крипто активів [223, с. 173].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що застосування штучного інтелекту є можливим в частині використання електронних технологій зі штучного інтелекту (наприклад, чат-боти тощо). Неможливо на сьогоднішній день замінити суддю при здійсненні судочинства на штучний інтелект. безпеку для усіх учасників судового процесу. [258, с. 42].

Щороку з'являються нові технології, які рухають наше суспільство та різні його сфери до прогресу. Якщо про криптовалюту люди ще колись чули, і можливо

навіть використовували електронні гроші, то про блокчейн знають не всі [281, с. 69].

Блокчейн – це технологія розподіленої однорангової мережі загального користування, яка може зберігати інформацію про транзакції на постійній основі і без можливості її зміни, і яка захищена криптографічними засобами. Блокчейн забезпечує безпрецедентно високий рівень захисту інформації та дозволяє створювати повністю децентралізовані системи [279, с. 54-56].

На думку І.В. Давидової «блокчейн – це розподілений публічний реєстр, заснований на сучасних криптографічних алгоритмах, що містить базу даних про всі раніше здійснені операції, який носить децентралізований характер, і що міститься в публічних джерелах мережі. Це структурована система з певними правилами побудови ланцюжків транзакцій і доступу до інформації» [281, с. 38].

Демчук А.М., Чечель Н.О. відзначають, що «технологія блокчейн являє собою децентралізовану базу (реєстр) даних, записи в якій і їх порядок неможливо змінити, тому що в основі побудови системи лежать криптографічні алгоритми, що захищають від фальсифікацій даних» [282, с. 34].

Також на думку Давидової І.В. «блокчейн працює зі складною системою шифрування (ключів). Кожен блок має свій унікальний ключ. Неможливість «розірвати ланцюг», тобто внести правки у блок або додати блок між іншими – забезпечується тим, що коди (хеши) попереднього і наступного блоків пов'язані між собою і внесення змін в один блок одразу робить його та усі інші блоки, які йдуть за ним, недійсними, що автоматично висвічується на екрані» [281, с. 38-39].

Н.Д. Гетьманцева та Н.М. Процьків з цього приводу зазначають, що «блокчейн дозволяє автоматизувати транзакції, не використовуючи при цьому третю сторону; є розподіленою системою консенсусу і довіри; являє собою інфраструктуру, що забезпечує підтвердження автентичності» [283, с. 20].

Технологія блокчейн являє собою набір алгоритмів, що дозволяють побудувати мережу яку не зможуть підробити учасники та створити систему захищеного обміну даними [283, с. 35].

Р.І. Радейко стверджує, що «практика використання технології блокчейн у сферах, що передбачають реєстрацію, зберігання та обробку даних, демонструє значні переваги в порівнянні з традиційними інформаційними технологіями. Блокчейн забезпечує високоефективні механізми захисту цілісності та доступності інформації і дозволяє створювати повністю децентралізовані системи» [284, с. 116].

Технологія блокчейн – це інформаційна система, що забезпечує зберігання даних із захистом їх від фальсифікації та втрати, а також передачу та перетворення даних усередині системи із збереженням їх достовірності. [247, с. 61].

Основним принципом функціонування цієї технології є прозорість операцій, що здійснюються з неможливістю їх зміни особами, які не мають до неї санкціонованого доступу [281, с. 71].

Штучний інтелект не має таких властивостей справжнього, людського інтелекту, як усвідомлення і розуміння правових явищ, а тому замінити людину в суддівському кріслі неможливо.

Погоджуємось з думкою І. Арістової, О. Брусакової, Д.Кошикова, О. Каплі про те, що «до складу вітчизняних систем і стратегій повинні бути закладені такі методи і засоби правової протидії посяганням на безпеку кіберпростору, а також ефективні принципи правового регулювання діяльності суб'єктів кіберпростору» [251, с. 125].

Однією з таких, ключових, на наш погляд, проблем, недостатньо висвітлених у правовій науці, є те, яким чином тенденції цифровізації та інформатизації відбиваються на розвитку виконавчого провадження.

На сьогодні виконавці змушені працювати з величезним обсягом документів виконавчого провадження у паперовому вигляді, що суттєво обтяжує діловодство, негативно впливає на оперативність виконання судових рішень та призводить до витрачання багато зайвого часу виконавця та його помічників. Дана ситуація виглядає архаїчною та значною мірою заважає цифровізації сфери виконання судових рішень [211, с. 63].

Поступово розширюється використання інформаційних технологій у виконавчому процесі, починаючи від окремих технічних переробок до вдосконалення процесуальних норм спеціалізованого законодавства [99, с. 719].

Розглянувши досягнутий рівень розвитку цифрових технологій у виконавчому провадженні, не можна не відзначити і можливі перспективи подальшого впровадження цифрових технологій у національне виконавче провадження.

По-перше, це спрощення багатьох процедур виконавчого провадження, при цьому вважаємо, що ключовим тут має бути підхід, при якому постсудові процедури не можуть і не повинні бути процедурно складнішими, ніж попередня судова діяльність та її результати.

По-друге, активне використання інформаційних технологій та створення моделі «електронного» кабінету судового виконавця для «безконтактного» виконання виконавчих документів про грошові стягнення, звернення стягнення на майно – на всіх етапах – від повідомлення боржника та інших учасників виконавчого провадження до пошуку активів боржника до реалізації майна, організації торгів та переказу коштів стягувачу. У цьому слід зрозуміти вплив технології блокчейн на виконавче провадження та можливості її використання у роботі виконавчого провадження.

По-третє, у межах електронного виконавчого провадження головне питання – це питання доступу до громадських та інших реєстрів, провідний облік коштів і майна. Звісно ж, доцільним є запровадження законної, а чи не договірної основи отримання інформації про рахунки боржників у банках, і навіть забезпечення правових умов для можливості запиту на інші інформаційні ресурси, які можуть бути корисними для цілей виконавчого провадження.

Погоджуємось з думкою С.В. Щербак, про те, що активне зростання ролі електронних технологій у виконавчому процесі та їх впливу на виконавче провадження вбачається найбільш перспективним напрямком розвитку виконавчого процесу. Новітні цифрові технології спрямовані на вдосконалення виконавчого провадження та підвищення ефективності виконання, безконтактність

та соціальна орієнтованість, які нині є викликами часу. При цьому їх застосування має здійснюватися з дотриманням гарантій прав людини у виконавчому процесі, а також з дотриманням «етичних принципів використання цифрових технологій», таких як повага до людської гідності, недискримінації та поваги до персональних даних. Перспективи подальшої модернізації виконавчого процесу у сфері інформаційних технологій слід визначати з урахуванням тенденцій розвитку європейських стандартів правозастосування, адаптація до яких може вплинути на вітчизняний виконавчий процес, адже цифровізація як глобальне явище не може не трансформувати виконавче провадження в той час, коли право на виконання виконавчих документів у всьому світі визнано фактором розвитку соціальної сталої економіки та гарантією правової безпеки [99, с. 725-726].

При цьому також вважаємо за необхідне зазначити, що можливості використання цифрових технологій у виконавчому провадженні не безмежні. Зокрема, видається, що можливість переходу до повністю електронного виконавчого провадження має бути поставлена в залежність від виду виконавчого документа, специфіки заходів примусового виконання та вчинених виконавчих дій з того чи іншого виду виконавчих проваджень. Наприклад, використання таких технологій може бути дуже обмеженим у сферах, де потрібне «фізичне» виконання, пов'язане із вчиненням конкретних дій, наприклад вселення та виселення з приміщення, передача дитини, примусове звільнення земельної ділянки від присутності боржника та її майна, примусове видворення за межі країни тощо. У зв'язку з цим припускаємо, що впровадження повністю «електронного» виконавчого провадження спочатку слід випробувати насамперед на таких видах виконавчих проваджень, які за загальним правилом не вимагають від виконавця «фізичних» примусових заходів, наприклад на виконанні вимог про стягнення незначних по сумі адміністративних штрафів.

Очікується, що запровадження цифровізації стягнення заборгованості виведе виконавчий процес на інший рівень його ефективності як прояв задоволення потреб усіх суб'єктів виконавчого процесу, оскільки автоматизація виконавчого процесу має призвести до належної комунікації між державою, приватних виконавців та

банків, більш швидке виконання виконавчого провадження, більш прискорене отримання стягувачами присуджених коштів [99, с. 723].

Погоджуємось з думкою О.О. Кармази та Д.В. Кушерця, які зазначають, що «запровадження штучного інтелекту стане вирішенням наявних проблем у сфері правозахисту як різниці між поточною та бажаною ситуацією, а не просто самоціллю. Це питання часу. Разом із тим, таке запровадження крізь призму механізму охорони та захисту прав та свобод людини і громадянина в цивілістичному процесі має бути адаптованим до суспільних відносин, які виникають та існують, не порушувати конституційні права та свободи людини і громадянина в Україні та мати законодавче підґрунтя тощо» [285, с. 234].

На наш погляд, проведені дослідження дозволяють оцінити, з якою кількістю прихованих проблем і в той же час не повністю усвідомлених перспектив пов'язане впровадження цифрових технологій у таку сферу людської діяльності, як цивілістичний процес. Ймовірно, саме тому в юридичній спільноті можна зустріти думку про те, що цифровізація юридичної діяльності – це насамперед виклик для юридичної професії, що наслідки четвертої технологічної революції можуть виявитися згубними для сучасної юриспруденції.

Нові технології є викликом для цивілістичного процесу, але не в тому сенсі, що робот незабаром замінить собою суддю, а блокчейн замінить виконавчу службу, а в тому сенсі, чи зможе цивілістичний процес цілеспрямовано та раціонально адаптуватися до реалій сучасного світу, наскрізь пронизаного цифровими технологіями, чи зможе, не втративши свого значення, пристосувати такі технології до вирішення завдання своєчасного, правильного та ефективного вирішення цивільно-правових суперечок у суспільстві.

Застосування нових цифрових технологій у правосудній діяльності вимагає підвищення доступності зацікавлених осіб до суду та створення форм технічної допомоги громадянам. Система правосуддя, технологічно модернізуючись, надає величезний вплив на суспільство, для якого вона призначена і діє. В силу цього технічне переозброєння має не тільки задовольняти внутрішньосистемні потреби в

автоматизації та прискоренні судової діяльності, а й відповідати очікуванням громадян, пов'язаним з якістю правосуддя, доступом до суду та правосуддя.

Висновки до розділу 4

1. Доведено, що досвід тих держав, які використовують сучасні технології для захисту правових і законних інтересів громадян і організацій дозволить запровадити електронні технології в цивільний та виконавчий процес України, враховуючи усі сучасні тенденції.

2. Розглядаючи досвід зарубіжних правових систем, ми можемо відзначити, що впровадження цифрових технологій у діяльність судів має як позитивний, а і негативний прояв. До останнього слід віднести те, що науково-технічний прогрес і напрацювання у сфері цифрових технологій розвиваються більш прискореними темпами, ніж використання цих напрацювань у діяльності судової системи, оскільки правова, організаційна та фінансова складові не встигають щодо їх застосування.

3. Термін «штучний інтелект» охоплює безліч різних концепцій автоматизованих процесів, специфічним компонентом кожного з яких є алгоритм, тобто послідовність команд у вигляді комп'ютерного коду, який виконує цей набір команд і в чітко визначеному форматі генерує вихідні дані на основі заданих вихідних даних. Обґрунтовано неможливість на даний час заміни судді на штучний інтелект, припустимо застосування лише спеціалізованих інтелектуальних систем, здатних працювати під контролем людини, зокрема, при розгляді цивільних справ незначної складності, в частині використання чат-ботів тощо.

4. Технологія блокчейн – це інформаційна система, що забезпечує зберігання даних із захистом їх від фальсифікації та втрати, а також передачу та перетворення даних середині системи із збереженням їх достовірності. Захист даних досягається за допомогою: запису їх у ланцюжок криптографічних взаємопов'язаних блоків, децентралізованого зберігання копій ланцюжків та синхронізації ланцюжків за допомогою алгоритму, важливою перевагою зберігання даних при цьому є висока надійність, що виключає можливість втрати чи знищення.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні містяться узагальнення дослідницької роботи й отримані особисто автором нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності вирішують конкретне наукове завдання щодо розроблення пропозицій, спрямованих на вдосконалення правового регулювання електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі. На основі систематизації отриманих результатів сформульовано низку підсумкових узагальнень, які характеризуються своєю новизною.

1. Усвідомлено, що ключову роль у забезпеченні сталого розвитку України займає не лише електронізація усіх сфер суспільного життя, а і цифровізація судочинства та примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

2. З'ясовано, що застосування електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі в умовах сталого розвитку дозволяє покращити доступ до правосуддя, зробити його більш ефективнішим та прозорим.

3. Запропоновано підхід, за якого здійснено комплексне системне дослідження особливостей реалізації електронних технологій у розрізі двох компонентів науки цивілістичного процесу – у цивільному процесі та виконавчому процесі, що слідує один за одним та пов'язані спільною правовою метою, для виявлення прояву застосування електронних технологій як в ході захисту судом порушеного суб'єктивного права, так і в ході його реального відновлення органами та особами, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів.

4. Запропоновано концепцію, що передбачає послідовний цілісний процес впровадження електронних технологій у цивільний та виконавчий процес, який складається з кількох етапів: перший етап характеризується удосконаленням електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі, другий етап полягає у зміні консервативної цивільної процесуальної форми цивільного судочинства та його процедур, третій етап передбачає встановлення зворотнього зв'язку – використання електронних технологій як інструменту вчинення процесуальних дій

судом та виконавцем та інтеграцію електронних технологій у цивільний та виконавчий процес. У даному дослідженні здійснено аналіз лише початкового першого етапу, що може стати підґрунтям для подальших наукових розвідок наступних етапів.

5. Обґрунтовано науково-теоретичну конструкцію поняття «електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі» з урахуванням оновленого змісту цивільного процесуального законодавства та законодавства про виконавче провадження. Визначено те, що «електронні технології у цивільному та виконавчому процесі» являють собою сукупність інформаційних (автоматизованих), інформаційно-телекомунікаційних систем, сервісів та мереж, а також інформаційно-комунікаційних процесів, спрямованих на здійснення правосуддя судом та примусове виконання судових рішень органами та особами, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, з одного боку, а також на реалізацію процесуальних можливостей учасників цивільного процесу (виконавчого провадження), пов'язаних із забезпеченням права на доступ до правосуддя та права на доступ до примусового виконання рішень, з іншого боку.

6. Визначено сутність електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі, що представляють собою весь спектр можливих засобів, пов'язаних із поданням документів до суду, повідомлення учасників цивільного судочинства, дистанційної участі у розгляді справи як у суді першої інстанції, так і у разі оскарження судового акту та процесу примусового виконання судового рішення. Їх сутність також спостерігається у трьох вимірах: 1) правовому (процесуальному), 2) технологічному та 3) безпековому. У процесуально-правовому аспекті електронні технології є невід'ємною частиною цивільного та виконавчого процесу та перебувають з ними у нерозривному зв'язку, адже відсутність реєстрації електронного кабінету унеможлиблює вчинення процесуальних дій значного кола учасників цивільного процесу (адвокатів, нотаріусів, державних та приватних виконавців), ні суд, ні державні чи приватні виконавці не можуть функціонувати без електронних баз даних та реєстрів.

7. Окреслено невирішені проблемні питання, що стосуються впровадження електронного суду:

- функціонування централізованого модулю авторозподілу;
- запровадження підсистем «Електронний суд» та «Електронний кабінет» в Київському апеляційному суді;
- об'єднання усіх судових програм документообігу в Єдину підсистему документообігу.

8. З'ясовано, що електронні докази являють собою певну інформацію, що має значення для розгляду судової справи, яка міститься на спеціально-визначеному електронному носії або роздрукована з такого електронного носія та може відтворюватися, зберігатися, передаватися у цифровій формі.

9. Доведено, що при відправці судової повістки поштою рекомендованим листом дуже часто порушуються правила доставки судових сповіщень (повідомлень) поштовими працівниками, що негативно впливає на строки розгляду справ та на бюджет судової установи, тому найпрогресивнішим вирішенням є повідомлення учасників судового процесу через електронний кабінет електронного суду ЄСІТС за умови, що всі учасники зареєстровані в електронному кабінеті та мають офіційну електронну пошту.

10. Досліджено електронні технології, що дозволяють фіксування судового засідання технічними засобами та його проведення у режимі відеоконференції.

Ґрунтуючись на теоретико-правових та нормативно-правових засадах, визначено, що зберігання даних в централізованому файловому сховищі має переваги над зберіганням даних у централізованому файловому сховищі конкретного суду та запропоновано замінити зберігання даних в централізованому файловому сховищі на збереження даних окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи за допомогою використання хмарних технологій, закріпивши таку норму на законодавчому рівні, доповнивши ч. 4 ст. 248 ЦПК України абзацом третім у такій редакції «Протокол судового засідання зберігається у хмарному сховищі Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи».

11. Ґрунтовно проаналізовано, що АСВП забезпечує спрощення багатьох процедур виконавчого провадження. По-перше, активне використання електронних технологій та функціонування АСВП сприяє роботі державного чи приватного виконавця задля онлайн виконання виконавчих документів про грошові стягнення, звернення стягнення на майно – на всіх етапах – від повідомлення боржника та інших учасників виконавчого провадження, накладення арешту на майно, застосування заходів впливу щодо боржника, пошуку активів боржника до реалізації майна та перерахування коштів стягувачу тощо. По-друге, у межах е-виконавчого провадження головне питання – це питання доступу до державних та інших реєстрів, обліку коштів і майна, і навіть до рахунків у банках. По-третє, гроші, інші платіжні кошти, цінні папери у вигляді записів на рахунках тощо активи здатні пересуватися швидко по всьому світу, як наприклад криптовалюти.

12. З метою досягнення електронної взаємодії виконавців із електронними реєстрами та базами даних запропоновано доповнити частину другу статті 8 «Автоматизована система виконавчого провадження» Закону України «Про виконавче провадження»:

- «абзацем 10) електронна взаємодія органів державної виконавчої служби, приватних виконавців з державними органами, банками, іншими фінансовими установами, небанківськими надавачами платіжних послуг, емітентами електронних грошей;

- абзацем 11) отримання виконавцями інформації про боржників, їхнє майно, доходи та кошти, у тому числі конфіденційної з державних електронних баз даних і реєстрів, іншихавтоматизованих інформаційних систем».

13. Для удосконалення системи пошуку майна боржника запропоновано доповнити частину шосту статті 9 «Єдиний реєстр боржників» Закону України «Про виконавче провадження» пунктом б) профіль боржника. Профіль боржника (майновий профіль) – відомості про місце роботи та адресу, соціальний статус, посвідчення водія, страховку, дозвільні документи, закордонний паспорт та відомості про перетин кордону, інформація про кредитні історії, інформація із спдкового реєстру.

14. Для оптимізації функціонування автоматизованого арешту коштів боржника запропоновано доповнити статтю 8 Закону України «Про виконавче провадження» частиною 6 такого змісту:

«Банки та інші фінансові установи, небанківські надавачі платіжних послуг, які мають право відкривати платіжні рахунки, емітенти електронних грошей зобов'язані підключитися до електронної взаємодії, передбаченої статтею 48 Закону України «Про виконавче провадження», протягом трьох місяців.

запропоновано частину 5 ст. 48 Закону України «Про виконавче провадження» викласти в такій редакції:

«Автоматизована система виконавчого провадження забезпечує автоматизований арешт та списання коштів боржника за виконавчими провадженнями про стягнення заборгованості у порядку, визначеному Міністерством юстиції України та Міністерством фінансів України».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костюченко В. М., Пащенко І. О., Саковець І. С. Принципи ESG і цілі сталого розвитку: обліковий аспект. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». № 27, 2023. С. 117-123. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.12.05.2023.012>
2. Мартюшева О. О. Проекти концепції сталого розвитку України: можливість їх вдосконалення та застосування. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/proekti-konceptii-stalogo-rozvitku-ukraini-mozhlivist-ikh>
3. Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. Концепція сталого розвитку. URL: <http://wdc.org.ua/uk/sustainable-development/conception>
4. Буряк Є. В., Редько К. Ю., Чорновол А. О., Орленко О. В. Соціально-економічні аспекти сталого розвитку України в умовах війни (євро інтеграційні аспекти). Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 34, 2022. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7221052>
5. Dr. Allep L. Hammond World resources 1992-93. A Report by the World resources institute in collaboration with The United Nations Environment Programme and The United Nations Development Programme / Hammond Dr. Allen L. New York Oxford. Oxford University Press, 1992. – 385 p.
6. Вергун А. М., Тарасенко І. О. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації. Вісник Київського національного університету технологій та дизайну, 2014. № 2. С. 207-218.
7. Стратегія розвитку Сумського національного аграрного університету на 2021-2025. URL: <https://snau.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%8F.pdf>

8. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
9. Наша робота над досягненням Цілей сталого розвитку в Україні. Організація Об'єднаних Націй Україна. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>
10. Арістова І. В. Тенденції наукової підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти в Україні: юридичне забезпечення досягнення цілей сталого розвитку. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Третій рівень освіти в Україні: становлення та тенденції». 18 – 20 листопада 2022 року (с. Світязь, Шацький район, Волинська область), 2022. С. 6-9. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-267-1/01>
11. Красностанова Н., Якименко Т. Вплив цифровізації на сталий розвиток організації. Економіка та суспільство. № 48, 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-57>
12. Чабанюк О. М., Лобода Н. О. Основні принципи концепції сталого розвитку. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/64.pdf>
13. Касич А. О., Кравченко С. С. Цифровізація як механізм управління сталим розвитком підприємства. Digital transformation and technologies for sustainable development all branches of modern education, science and practice: International Scientific and Practical Conference Proceeding, January 26, 2023. International Academy Applied Sciences in Lomza (Poland); State Biotechnological University (Ukraine). Publishing house: MANS w Łomży, Lomza, Poland, 2023. Part 2. P. 58-62.
14. Індекс цифрової якості життя в Україні та світі за 2022 рік. URL: <https://pingvin.pro/gadgets/news-gadgets/indeks-czyfrovoyi-yakosti-zhyttya-v-ukrayini-ta-sviti-za-2022-rik.html>.
15. 2022 Digital Quality of Life Index. Copyright Surfshark. URL: <https://surfshark.com/dql2022>.
16. Marycheva O., Kucher V., Kurylo T., Demkiv R., & Grabar N. Peculiarities of using information technologies through the prism of the principles of civil

- proceedings. *Amazonia Investiga*. 10 (44), 2021. P. 220-229.
<https://doi.org/10.34069/AI/2021.44.08.20>
17. Доступ до правосуддя в умовах сталого розвитку: до 30-річчя незалежності України: Колективна монографія / за заг. ред. Юрія Притики та Ірини Ізарової. – Київ : ВД «Дакор», 2021. – 478 с. DOI: 10.33327/AJEE-18-21-ср_1
 18. Цілі сталого розвитку. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/analitichni-materiali/cili-stalogo-rozvitku>
 19. Uzelac A., C.H. van Rhee. *Access to Justice and the Judiciary: Towards New European Standards of Affordability, Quality and Efficiency of Civil Adjudication*, 2009. Oxford. Portland. 228 p.
 20. Marcel Storme. *A Single Civil Procedure for Europe: A Cathedral Builders Dream*. *Ritsumeikan Law Review*. № 22, 2005. P. 87-100.
 21. *European judicial systems. Edition 2014 (2012 data): Efficiency and quality of justice. An overview*. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). URL: <https://rm.coe.int/european-judicial-systems-edition-2014-2012-data-efficiency-and-qualit/1680785d95>
 22. Francioni Francioni. *Access to Justice as a Human Right*. Oxford University Press, 2007. 300 p.
 23. McBride J. *Access to Justice for Migrants and Asylum-Seekers*. *CDCJ*, 2009. № 2. 129 p.
 24. Giampiero Lupo, Jane Bailey. *Designing and Implementing e-Justice Systems: Some Lessons Learned from EU and Canadian Examples*. *Laws*, 2014. № 3. P. 353-387. doi:10.3390/laws3020353
 25. Сакара Н. Право на доступ до правосуддя у цивільних справах: правові позиції Європейського суду з прав людини та національний контекст. *Право України*. № 10, 2018. С. 64-85.

26. Каламайко А. Ю. Цифровізація правосуддя та доступ до правосуддя під час COVID. Юридичний бюлетень. Випуск 14, 2020. С. 98-108. DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.14.12>
27. Котвяковський Ю. О., Гузенко Є. В. Окремі аспекти запровадження цифрових технологій в системі судочинства України. Приватне та публічне право, 2019. № 4. С. 60-64. DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.4.12>
28. Ясинок М. М. До питання «ефективності» правосуддя в Україні: аналіз та перспективи. Приватне та публічне право. № 4, 2020. С. 95-100. DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2020.4.19>
29. Дрогозюк К. В. Функціонування електронного правосуддя у системі цивільного судочинства України. Інформаційні технології у судочинстві: матер. всеукр. наук.-практ. конф., яка проводиться в рамках тижня цивільного процесу. За заг. ред. д.ю.н., проф. Голубевої Н.Ю. Одеса. Фенікс, 2017. С. 92-94.
30. Ерік Шмідт. Новий цифровий світ / Ерік Шмідт, Джаред Коен; [Пер. з англ.] – Львів : Літопис, 2015. 368 с.
31. Співаковський О. В., Шерман М. І., Стратонов В. М., Лапінський В. В. Інформаційні технології в юридичній діяльності: базовий курс: [навчальний посібник]. – Херсон: ХДУ, 2012. – 220 с.
32. Holovko O. M., Aristova I. V., Shulhin, V. V., & Sobakar A. O. Perspectives of electronic judicial proceedings development: international experience and possibilities of its application in Ukraine. Cuestiones Politicas. 39 (70), 2021. 66-79. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3970.03>. URL: <https://goo.su/8BnI>
33. Швачич Г. Г., Толстой В. В., Петречук Л. М., Іващенко Ю. С., Гуляєва О. А., Соболенко О. В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: навчальний посібник. Дніпро: НМетАУ, 2017. 230 с. URL: https://nmetau.edu.ua/file/ikt_tutor.pdf
34. Энциклопедия социогуманой информологии; общ. ред. К. И. Беляков. Киев: Гельветика, 2020. Т. 1. 472 с.

35. Синєокий О. В. Високотехнологічне інформаційне право України: навчальний посібник. Харків: Право, 2010. 360 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/Posib_Sineokiy_2010.pdf
36. Андрощук О. В., Кондратенко Ю.В., Головченко О.В., Ворона Т.О., Петрушен М.В. Інформаційні технології та їх вплив на розвиток суспільства. Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, 2014. №1 (50). С. 42-47.
37. Ткачук О. С. Проблеми реалізації судової влади у цивільному судочинстві: монографія. Харків: Право, 2016. 600 с.
38. Орлов П. І. Інформація та інформатизація: Нормативно-правове забезпечення. Наук.-практ. посібник. Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 576 с.
39. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>
40. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 01.12.2022 р. № 2708-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>
41. Каламайко А. Ю. Електронні технології в цивільному процесі: постановка. Університетські наукові записки. Хмельницький, 2013. № 1 (45). С. 159-165.
42. Чванкін С. А. Інформаційні технології у доказуванні в цивільному процесі: теоретичні та практичні аспекти: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: 12.00.03 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. 498 с.
43. Некрасов В. Розробник штучного інтелекту Родні Брукс: як 5G дозволить ІІІ впливати на демографію і клімат. Економічна правда. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/05/10/647656/>

44. Берназюк О. О. Цифрові технології у сфері публічного управління: визначення основних понять. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право», 2017. Вип. 46. С. 109-113.
45. Берназюк О. О. Цифрові технології у праві: тенденції та перспективи розвитку: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: 12.00.07 / Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2021. 541 с.
46. Берназюк О. О. Роль та місце цифрових технологій у сфері публічного управління. Підприємництво, господарство і право: науково практичний господарсько-правовий журнал, 2017. № 10 (260). С. 166-170.
47. Ємельяненко О. М. Електронний уряд: інноваційні підходи до політики і управління в інформаційному суспільстві: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Одеса, 2008. 17 с.
48. Ільницький М. П. Адміністративно-правове регулювання електронного урядування у сфері публічного управління в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2017. 215 с.
49. How Legal Technology Will Change the Business of Law / C. Veith et al. The Boston Consulting Group. 2015. № 15-14. URL: <http://media-publications.bcg.com/How-legal-tech-will-change-business-of-law.pdf>
50. Гетманцев М. О. Електронне судочинство: порівняльний аналіз цивільного і господарського процесуального законодавства. Приватне право і підприємництво, 2020. Вип. 20. С. 40-52. <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2020.20.8>
51. Woolf H. K. Access to Justice: Final Report to the Lord Chancellor on the civil justice system in England and Wales. London, 1996. <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20060213223540/http://www.dca.gov.uk/civil/final/contents.htm>
52. Björkdahl J., Kronblad Ch. Getting on track for digital work: digital transformation in an administrative court before and during COVID-19 // Journal

- of professions and organization, 2021. Vol. 8. N 3. P. 374–393. URL: <https://academic.oup.com/jpo/article/8/3/374/6409449>
53. Jesus Cano, Carlos E. Jimenez, Roberto Hernandez, Salvador Ros. New tools for e-justice: legal research available to any citizen. 2015 Second International Conference on eDemocracy & eGovernment (ICEDEG). pp. 108-111. DOI: 10.1109/ICEDEG.2015.7114455
54. Wan Satirah Wan Mohd Saman and Abrar Haider. Electronic Court Records Management: A Case Study. Journal of e-Government Studies and Best Practices, 2012. DOI: 10.5171/2012.925115. URL: <http://www.ibimapublishing.com-/journals/JEGSBP/jegsbp.html>
55. Tickle L. Online Justice: Why Courts Should Explore Emerging Digital Possibilities. URL: <https://www.theguardian.com/public-leaders-network/2017/jan/16/online-justice-courts-explore-digital-possibilities>
56. Денісова О. О. Інформаційні системи і технології в юридичній діяльності: навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 315 с.
57. Declaration of the committee of ministers Council of Europe on a European policy for new information technologies: Adopted by the Committee of Ministers on 7 May 1999, at its 104th Session). URL: <https://rm.coe.int/native/09000016805359c6>
58. Okinawa Charter on Global Information Societ. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/economy/summit-/2000/documents/charter.html>
59. Geneva Declaration of Principles. 12 December 2003. URL: <https://www.itu.int/net/wsis/docs/geneva/official/dop.html>
60. Geneva Plan of Action. 12 December 2003. URL: <https://www.itu.int/net/wsis/docs/geneva/official/poa.html>
61. Tunis Commitment. 16-18 November 2005. URL: <https://www.itu.int/net/wsis/docs2/tunis/off/7.html>
62. Tunis Agenda for the Information Society. 16-18 November 2005. URL: <https://www.itu.int/net/wsis/docs2/tunis/off/6rev1.html>

63. ДСТУ ISO 15489-1:2018 Інформація та документація. Керування записами. Частина 1. Поняття та принципи (ISO 15489-1:2016, IDT). URL: https://budstandart.ua/normativ-document.html?id_doc=80384-&minregion=852
64. UNCITRAL Model Law on Electronic Signatures with Guide to Enactment. 2001. URL: <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/ml-elecsig-e.pdf>
65. Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data Strasbourg, 28.01.1981. URL: <https://rm.coe.int/1680078b37>
66. Convention on Cybercrime Budapest, 23.11.2001. URL: <https://rm.coe.int/1680081561>
67. Declaration on freedom of communication on the Internet. *Adopted by the Committee of Ministers on 28 May 2003*. URL: <https://rm.coe.int/16805dfbd5>
68. Cyber security. International Telecommunication Union (ITU). URL: <https://www.itu.int/en/ITU-T/studygroups/com17/Pages/cybersecurity.aspx>
69. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» («Директива про електронну комерцію») від 8.06.2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224#Text
70. Директива 95/46/ЄС «Про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних та вільним обігом цих даних» від 24.10.1995 р. (втратила чинність). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws-/show/994_242#Text
71. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1597410537806&uri=CELEX:32016R0679>
72. Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in

- the electronic communications. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1597410887359&uri=CELEX:32002L0058>
73. Директива 97/7/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про захист прав споживачів в дистанційних контрактах» від 20.05.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_245#Text
74. Директива 1999/93/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про систему електронних підписів, що застосовується в межах Співтовариства» від 13.12.1999 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_240#Text
75. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 910/2014 від 23 липня 2014 року про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_016-14/card2#Card
76. Европейская этическая хартия об использовании искусственного интеллекта в судебных системах и окружающих их реалиях Принята на 31-м пленарном заседании ЕКЭП (Страсбург, 3-4 декабря 2018 года) Council of Europe: website. URL: <https://rm.coe.int/ru-ethical-charter-en-version-17-12-2018-mdl-06092019-2-/16809860f4>
77. Директива Європейського парламенту та Ради 2018/1972 від 11.12.2018 року Про запровадження Європейського кодексу електронних комунікацій. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_013-18#Text
78. Joint communication to the European Parliament and the Council EU. Action Plan on Human Rights and Democracy 2020-2024. JOIN/2020/5 final. EUR-lex: website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020JC0005>
79. European Digital Progress Report: review of Member States' progress towards digital priorities European Commission : website. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/european-digital-progress-report-review-member-states-progress-towards-digital-priorities>

80. Посібник з європейського права з питань доступу до правосуддя. European Court of Human Rights: website. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_access_justice_UKR.pdf
81. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 року №75/98-ВР База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/75/98-вр>
82. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11.06.1998 р. № 615/98. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/615/98> (втратив чинність)
83. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні: Указ Президента України від 31.07.2000 № 928/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000#Text>
84. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01. 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
85. Порядок надання інформаційних та інших послуг з використанням електронної інформаційної системи «Електронний Уряд»: Наказ Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 16 серпня 2003 р. №149. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1066-03>
86. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. №851-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
87. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 № 852-IV (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15#Text>
88. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05 жовтня 2017 року 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
89. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22.12.2005 № 3262-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text>
90. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ

- Президента України від 10.05.2006 № 361/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-361/2006#Text>
91. Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки: Закон України від 09.01.2007 №537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>
92. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>
93. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 №386-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text>
94. Про затвердження Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання: Наказ Міністерства юстиції України від 11.11.2014 року №1886/5. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1421-14>
95. Щодо затвердження Стратегії розвитку судової влади України на 2015-2020 роки: Рішення Ради суддів України від 11.12.2014 № 71. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr071414-14#Text>
96. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 № 276/2015, (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text>
97. В Одеських судах розповіли, скільки зекономили завдяки електронному судочинству. Закон і Безнес. 2016. URL: <https://zib.com.ua/ua/126339.html>
98. Кожевнікова А.В. Проблеми впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 24-25 січня 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 111-115.

99. Shcherbak S.V. Executive process: establishment and prospects of development. Law in the postmodern epoch: general characteristics and manifestation particularities in separate law branches: Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». 2023. С. 699-729. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-284-5-28>
100. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень: Наказ Міністерства юстиції України від 20.05.2003 N 43/5. (втратив чинність 05.08.2016). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0388-03#Text>
101. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19/conv#Text>
102. Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження: Наказ Мін'юсту України від 05.08.2016 р. № 2432/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1126-16#Text>
103. Крупнова Л.В. Система виконавчого провадження в Україні: теоретико-правові та праксеологічні аспекти. дис. ... д-р юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2019. 440 с.
104. Alisa Kozhevnikova. Latest electronic technologies in the executive process. Kelm (Knowledge, Education, Law, Management). № 2 (46). 2022. P. 236-241. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.2.36>
105. Про затвердження Концепції побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Наказ ДСА України № 168 від 13 квітня 2018 р. URL: <https://dsa.court.gov.ua/userfiles/Konseps.pdf>
106. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19#Text>
107. Щодо консультативного висновку до проекту Положення про ЄСІТС: Рішення Ради суддів України від 25 лютого 2019 року №10 [Електронний

- ресурс]. – Режим доступу:
<https://rsu.gov.ua/en/documents?id=93&page=12&per-page=8>
108. Кібець В. О. ЄСІТС як цифрове майбутнє судової системи // Правові горизонти, 2020. № 22. С. 105-109. DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i22.p105>
109. Кожевнікова А. В. Функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в цивільному процесі України в умовах пандемії. Матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (м. Суми, Сумський національний аграрний університет, 16-20 листопада 2020 р.). Суми, 2020. 603 с.
110. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 30 березня 2020 р. № 540-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text> Режим доступу:
111. Про внесення змін до Порядку роботи з технічними засобами відеоконференцзв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесах за участі сторін поза межами приміщення суду: Наказ Державної судової адміністрації України від 23.04.2020 р. № 196. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/dsa_pres_slujba_2019/dsa_pres_slujba_2020/N_196_20.pdf
112. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>
113. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС): Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>

114. Кожевнікова А. В. Цифровізація правосуддя в умовах воєнного стану. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента. (14-18 листопада 2022 р.). Суми, 2022. С. 377.
115. Щербак С. В., Кожевнікова А. В. Електронізація судочинства: сучасний стан та орієнтири розвитку електронного суду в Україні у світлі цивільного процесу. Юридичний науковий електронний журнал. № 4, 2023. С. 238-242. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/57>
116. Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/concept.pdf>
117. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
118. Берназюк О. О. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система: поняття та структура. Підприємництво, господарство і право, 2019. С. 326-330. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.6.61>
119. Факас І. Б. Поетапне впровадження Єдиної судово-інформаційної телекомунікаційної системи та її окремих підсистем (модулів) у цивільне судочинство. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». Т. 28 / голов. ред. Ю. В. Цуркан-Сайфуліна ; МОН України, НУ «ОЮА». – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – С. 129-136.
120. Ханік-Посполітак Р. Ю. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система: переваги та потенційні ризики. Матеріал виступу на другій всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного та ІТ права», Львів, 27-28 жовтня 2017 р. С. 261-265.
121. Мильцева В. С. Передумови виникнення електронного правосуддя. Науковий вісник Херсонського державного університету, 2018. Вип. 4. Т. 2. С. 118-120.

122. Бринцев О. В. «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи: монографія. Х.: Право, 2016. 72 с. URL: <https://hr.arbitr.gov.ua/userfiles/bryncev07122016.pdf>
123. Концепція побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Наказ Державної судової адміністрації України від 07.11.2019 року № 1096. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/media/N_1096_19.pdf
124. Кожевнікова А. В. Електронний документообіг в системі судочинства України. Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 6-7 грудня 2019 р.). Харків, 2019. С. 74-77.
125. Смірнова В. О., Пархоменко М. М. Проблеми впровадження «електронного суду» в Україні. Філософсько-педагогічні аспекти формування свідомості технічної інтелігенції: матеріали регіональної науково-практичної конференції (15 березня 2012 р.). Красноармійськ: КП ДонН-ТУ, 2012. С. 156–160.
126. Кушакова-Костицька Н. В. Електронне правосуддя: українські реалії та зарубіжний досвід. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. № 1, 2013. С. 103-109.
127. Про проект «Дія. Цифрова освіта». URL: <https://osvita.diia.gov.ua/about>
128. Погорілецька А.В., Богатирьова М. О. Організаційно-правові аспекти функціонування системи документообігу суду. Юридичний науковий електронний журнал, 2018. № 6. С. 247-250.
129. Дрогозюк К. Б. Нормативно-правове регулювання електронного підпису в цивільному судочинстві України та Франції. Часопис цивілістики: наук.-практ. журн. редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Є. О. Харитонов (заст. голов. ред.), К. Г. Некіт (відп. секр.) та ін. Херсон. Видавничий дім «Гельветика», 2019. Вип. 34. С. 45-51.

130. Шевченко І. Діджиталізація українського суду – провал впровадження чи тимчасова затримка. URL: <https://splf.ua/uk/publications/didzhitalizaciya-ukrainskogo-sudu-proval-vprovadzheniya-chi-timchasova-zatrimka>
131. Гетманцев М. О. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система: реальність і виклики сьогодення. Підприємництво, господарство і право, 2017. № 4. С. 179-183.
132. Постанова Верховного Суду від 15.02.2023 року справа № 587/275/21 провадження № 61-11331св22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109273125>
133. Марченко В. Б. Щодо правового визначення «електронного суду». Юридичний науковий електронний журнал, 2022. № 9. С. 549-551. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/134>
134. Кібенко О. Майбутнє онлайн-судів в Україні: оцифрування наявних процесів чи цифрова трансформація правосуддя? Юридична газета online. від 17.03.2023 року. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/maybutne-onlainsudiv-v-ukrayini-ocifrovuvannya-nayavnih-procesiv-chi-cifrova-transformaciya-pravosud.html>
135. Ключевський В. І. Електронне судочинство: шляхи впровадження та зарубіжний досвід. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування, 2020. № 1. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2308-8834/2020.1.14>
136. Ясинок М. М., Котвяковський Ю. О. Електронний суд у цивільному судочинстві України. Приватне та публічне право. № 1, 2023. С. 36-42. DOI [10.32782/2663-5666.2023.1.6](https://doi.org/10.32782/2663-5666.2023.1.6)
137. Васильєва-Шаламова Ж. В., Кожемякіна К. С. Електронне судочинство у цивільному процесі України: тенденції розвитку та вплив карантину. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». № 3, 2022. С. 78-81. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-3/15>

138. Концепція Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) на 2022-2024 роки: Державна судова адміністрація URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/dsa/koncept_E_SITS_22_24.pdf
139. Робота судової системи після хакерської атаки». URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/5aas-robot-sudovoyi-sistemi-pislya-hakerskoyi-ataki.html>
140. Кожевнікова А. В. Проблеми функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи у цивільному процесі. Міжнародна наукова конференція «Актуальні питання сучасної юриспруденції»: матеріали конференції (5-6 квітня 2023 р., м. Ченстохова, Республіка Польща). Рига, Латвія: «Baltija Publishing», 2023. С. 76-79. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-18>
141. Набрання чинності змінами до Положення про ЄСІТС від терміновано. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1389433/>
142. Засади використання автоматизованої системи документообігу Київського апеляційного суду: Рішення зборів суддів Київського апеляційного суду № 2 від 5 лютого 2021 року. URL: <https://www.kas.gov.ua/?p=16364>
143. Кожевнікова А. В. Електронні докази у цивільному судочинстві України. Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право», 2019. № 6. С. 128-131.
144. Дрогозюк К. Б. Особливості правової природи електронних доказів у цивільному процесі України. Право та державне управління, 2020. № 3. С. 20-27. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.3.3>
145. Петренко В. С. Проблеми використання електронних доказів у цивільному судочинстві. Новели цивільного процесуального законодавства: докази та доказування: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 14 вересня 2020 р. Одеса, 2020. 185 с.

146. Павлова Ю. С. Поняття та правова природа електронних доказів у цивільному процесуальному праві. Видавничий дім «Гельветика», 2017. № 79. С. 102-109.
147. Чванкін С. А. Інформаційні технології у доказуванні в цивільному процесі: теоретичні та практичні аспекти : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2021. С. 22–24.
148. Гетманцев М. О. Електронні докази в цивільному процесі: практика застосування новел законодавства. Підприємництво, господарство і право, 2019. № 2. С.19-23.
149. Case of López Ribalda and Others v. Spain (Applications no. 1874/13, 8567/13): Judgment of the European Court of Human Rights of 17 October 2019. § 116 // HUDOC: database. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-197098> (Last accessed: 14.11.2022).
150. Case of Bărbulescu v. Romania (Application no. 61496/ 08): Judgment of the European Court of Human Rights of 05 September 2017. § 121 // Ibid. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177082> (Last accessed: 14.11.2022).
151. Дрогозюк К. Б. Сучасні джерела доказування в цивільному процесі України та Франції. Право і суспільство, 2016. №1. С. 52–63.
152. Петренко В. Електронні докази як елемент інформаційних технологій у цивільному судочинстві. Молодий вчений. 1 (53). 2018 С. 111-115. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5251>
153. Воронюк О. Електронні докази: що вважати оригіналом а що – копією? Закон і Бізнес. № 45 (1343), 2017. URL: https://zib.com.ua/ua/130967elektronni_dokazi_scho_vvazhati_originalom_a_scho_kopieyu.html
154. Гетманцев М. О. Запровадження засобів електронної комунікації в цивільному судочинстві. Підприємництво, господарство і право, 2019. № 3. С. 10-14.
155. Дрогозюк К. Б. Процесуально-правові особливості використання електронних доказів, отриманих із соціальних мереж, у цивільному

- процесі. Право України, 2020. № 9. С. 214-230. DOI: 10.33498/loou-2020-09-214
156. Єдиний державний реєстр судових рішень. Справа від 06.11.2019 № 749/368/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85428008>.
157. Єдиний державний реєстр судових рішень. Справа від 06.11.2019 № 147/1143/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85427615>.
158. Павлова Ю. С. Особливості збирання і процесуального закріплення електронних доказів в цивільному судочинстві. Науковий вісник Херсонського державного університету. № 4, 2017. С.76-80.
159. Штефан А. Електронні докази: ознаки та особливості використання. Теорія і практика інтелектуальної власності. № 6, 2019. С. 65-80.
160. Каламайко А. Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі: дис.... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 242 с.
161. Павлова Ю. С. Електронний документ як джерело доказів у цивільному процесі: дис....канд. канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2019. 239 с.
162. Golubeva N., Drogozuk K. Web-page screenshots as an evidense in civil procedure of Ukraine. Masaryk University Journal of Law and Technology. Vol. 13 (1). Masaryk University, 2019. P. 87-113. DOI <https://doi.org/10.5817/MUJLT2019-1-5>
163. Солончук І. В., Балінська В. О., Геращенко Я. В. Електронні докази у цивільному судочинстві: переваги та недоліки законодавчих нововведень. Juris Europensis Scientia. 2021. Вип. 2. С. 48-52. DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.203>
164. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 06.08.2019 у справі № 2340/4648/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83513387>
165. Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 14.02.2019 у справі № 9901/43/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79883385>

166. Хотинська-Нор О. Інститут судових повісток у цивільному судочинстві України. Підприємництво, господарство і право. № 9, 2019. С. 32-37. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.9.06>
167. Тюфтії П. В. Електронні судові повістки – прогресивні плоди розвитку новітніх інформаційних технологій в судовій системі. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 16 жовтня 2020 р.); редкол.: О. В. Щербанюк (голова), Л.Г. Бзова (відпов. секр.) та ін. Київ: Видавництво ВАІТЕ, 2020. 356 с. С. 51-54.
168. Про реалізацію проекту щодо надсилання судами SMS-повідомлень учасникам судового процесу (кримінального провадження) у місцевих та апеляційних загальних судах: Наказом ДСА України від 20.09.2013 № 119. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0119750-13> (втратив чинність)
169. Цал-Цалко Ю. Ю. Судові повістки у вигляді SMS-повідомлень. Інформаційні технології у судочинстві: матер. всеукр. наук.-практ. конф., яка проводиться в рамках тижня цивільного процесу (Одеса, 18 квітня 2017 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Голубевої Н.Ю. – Одеса : Фенікс, 2017. С. 76-78.
170. Остич Л. В. Інформаційно-комунікаційні технології як феномен цивільного судочинства. Modern science: innovations and prospects. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2022. P. 445-447. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/05/MODERN-SCIENCE-INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-1-3.05.2022.pdf>
171. Про вжиття заходів з відправки службової кореспонденції на електронну пошту: Лист Державної судової адміністрації № 15-21163/20 від 19.11.2020. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/dsa/ODM289215_copy.pdf

172. Угриновська О. Електронний документообіг у цивільному процесі України. Вісник Львівського університету, 2017. № 64. С. 144-150.
173. Солончук І.В. Інформаційні правовідносини в контексті цивільного судочинства. Інформація і право, 2018. № 1 (24). С. 164-173.
174. Постанова Верховного суду від 30.08.2022 року, справа № 459/3660/21. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/105973568>
175. Постанова Верховного суду від 26.10.2022 року, справа 761/877/20. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/107050448>
176. Чванкін С. А. Вплив інформаційних технологій на реалізацію принципу гласності цивільного процесу. Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодифікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 25 червня 2021 р. / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є.О. Харитонова. – Одеса : Фенікс, 2021. С. 54-58.
177. Функціонування Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/func_ecits/
178. Порядок надсилання судових повісток, повідомлень і викликів учасникам судового процесу в електронній формі: Наказ ДСА № 28 від 23.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0028750-23#Text>
179. Баранкова В.В., Ткачова В.С., Мацак О.А. Новелізація процесуального порядку поінформування учасників справи: правова ефективність та практичні ризики. Економіка. Фінанси. Право. 2023. № 5. С. 73-78. DOI: <http://efp.in.ua/en/journal-article/1061>
180. Українці можуть користуватися електронним судовим рішенням у Дії замість паперового документа: нова послуга в Дії. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/ukrainsi-mozhut-koristuvatisya-elektronnim-sudovim-rishennyam-u-dii-zamist-paperovogo-dokumenta-nova-posluga-v-dii>
181. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 20.01.2023 р. у справі № № 465/6147/18. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/108627755>

182. Про судоустрій і статус суддів: Закон України № 1402-VIII від 02.06.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
183. Конституція України: Закон від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
184. Іванов В.Г., Іванов С.М., Карасюк В.В. Правова інформація та комп'ютерні технології в юридичній діяльності: Навч. посіб. За заг. ред. В.Г. Іванова. – Х.: Право, 2010. – 240 с.
185. Сербін М. М. Використання технічних засобів при розгляді справ в суді. Вісник Запоріж. юрид. ін.-ту, 2009. № 2. С. 142–148.
186. Остафійчук Л. А. Повне фіксування судового процесу технічними засобами: нормативно-правове регулювання, зміст та функції. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. № 4, 2021. С. 104-113. DOI <https://doi.org/10.15421/392189>
187. Парнета О., Луцик В. Фіксування судового процесу в Україні в умовах пандемії. Актуальні проблеми правознавства., 2020. 2 (22). С. 101-104. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2020.02.101>
188. Інструкція щодо роботи з технічними засобами фіксування судового засідання: Наказ Державної судової адміністрації від 06.06.2022 № 156. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0156750-22#Text>
189. Цісар Г., Дяченко С. Реалізація принципу верховенства права через призму електронного судочинства: теоретичні та практичні підходи. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції, 2018. № 6. Т. 1. С. 111–114.
190. Чорна А. І, Дяченко С. В. Розгляд цивільних справ у судовому засіданні в режимі відеоконференції як складник доступу до правосуддя. Юридичний науковий електронний журнал. № 4, 2021. С. 289-292. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-4/70>

191. The 8th International scientific and practical conference «Actual trends of modern scientific research» (March 14-16, 2021) MDPC Publishing, Munich, Germany, 2021. 805 p.
192. Ковалко Н., Шерстюк І. Порівняльний аналіз систем проведення відеоконференцій (оновлена версія). «Право-Justice», 2020. 25 с. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5ee/391/564/5ee3915648c47196437209.pdf>
193. Кожевнікова А. В. Функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в цивільному процесі України в умовах пандемії. Матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (м. Суми, Сумський національний аграрний університет, 16-20 листопада 2020 р.). Суми, 2020. С. 515.
194. Кожевнікова А. В. Відеоконференція як елемент доступу до правосуддя в умовах сталого розвитку. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (15-19 листопада 2021 р.). Суми, 2021. С. 539.
195. Навроцька Ю. В., Могиляк А. Є. Проблемні питання участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції. Актуальні проблеми держави і права, 2014. Вип. 73. С. 272-279.
196. Кравцова Т., Корнієнко М. Судові засідання в режимі відеоконференції. Український юрист, 2020. № 4-5. С. 68-69.
197. Дрогозюк К. Б. Проблеми здійснення дистанційного розгляду цивільних справ в умовах воєного стану. Цивільне судочинство та виконавче провадження в умовах воєнного стану: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 16 грудня 2022 р.). За заг. ред. Н. Ю. Голубевої. Одеса: Фенікс, 2022. С. 33-37.
198. Дрогозюк К. Б. Процесуальний порядок участі у цивільному процесі у режимі відеоконференції. Захист прав людини у цивільному судочинстві: матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса,

- 17 грудня 2021 р.). За заг. ред. д.ю.н., проф. Н. Ю. Голубевої; уклад.: І. С. Апалькова, О. В. Сатановська. Одеса. Фенікс, 2021. С. 35-38.
199. Банки не поспішають підключатися до системи автоматичного арешту рахунків боржників, 28.01.2022. Укрінформ <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3393459-banki-ne-pospisaut-pidklucatisado-sistemi-avtomatichnogo-arestu-rahunkiv-borznikiv-minust.htm>.
200. Реформування системи виконання судових рішень. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeu/reformuvannya-sistemi-vikonannya-sudovih-rishen>
201. Щербак С. В., Кожевнікова А. В. Діджиталізація виконавчого процесу. Захист прав людини у цивільному судочинстві: матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 17 грудня 2021 р.). За заг. ред. д.ю.н., професора Н. Ю. Голубевої ; уклад.: І. С. Апалькова, О. В. Сатановська. Одеса: Фенікс, 2021. С. 68-72. URL: <https://hdl.handle.net/11300/16015>
202. Кожевнікова А.В. Удосконалення системи виконавчого провадження в контексті діджиталізації цивільного судочинства України. Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 30-31 жовтня 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 189-192.
203. Шерстюк І., Ковалко Н. Техніко-економічний аналіз автоматизованої системи виконавчого провадження. Проект ЄС «Право-Justice», 2020. 14 с.
204. Лимарь І. В. Реформа системи виконання судових рішень: передумови та перспективи розвитку. Проблеми законності, 2018. Вип. 143. С. 90-98. doi: 10.21564/2414-990x.143.143333
205. Юркевич Ю. М., Верба-Сидор О. Б., Грабар Н. М., Дутко А. О., Воробель У. Б. Виконавче провадження: навч. посіб. (у схемах і таблицях) (електронне видання). За ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. Верби-Сидор. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 600 с.

206. Щербак С. В., Кожевнікова А. В. Інформаційні технології і виконавчий процес. «Юридичний науковий електронний журнал» № 1, 2022. С. 117-121. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/27>
207. Порядок формування і ведення Єдиного реєстру приватних виконавців України, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 05.08.2016 № 2431/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1125-16#Text>
208. Мін'юст: Transition book. Міністерство юстиції України. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5d7/f77/c88/5d7f77c88c23b147881339.pdf>.
209. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>.
210. Белікова С., Попова В. Виконавче провадження: порівняльно-правовий аналіз законодавства України та Болгарії. Вісник Національної академії прокуратури України, 2017. № 4. С. 104–110.
211. Сивокозов О. М. Електронна взаємодія у сфері судового контролю та процесуальних питань виконавчого провадження. Інститут приватних виконавців: актуальні проблеми практики: матеріали круглого столу, присвяченого сучасним питанням діяльності приватних виконавців в Україні. м. Харків. 15 червня 2021 р. за заг. ред. проф. К. В. Гусарова. Харків. ТОВ «Оберіг», 2021. 94 с. Електронне наукове видання. URL: <https://library.nlu.edu.ua/>
212. Бондар І., Малярчук Л. Хроніка примусового виконання рішень в період воєнного стану: актуальні питання та шляхи їхнього вирішення. Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка, 2022. № 2 (121). С. 10-15. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2022/2.121-2>

213. Щербак С. В. Примусове виконання судових рішень і рішень інших органів в Україні в умовах воєнного стану. Виконавчий процес: теорія і практика. Концепції вчених з удосконалення законодавства про виконавче провадження. Монографія. За заг. ред. Фурси С. Я. Київ, Алерта, 2023. 448 с.
214. Prytuliak V., Hofman O., Verba O., Shcherbak S., Leshchenko O. Protection of individual rights in enforcement proceedings under martial law. Amazonia Investiga, 11 (54), 2022. 50-56. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/2039/2753>
215. Деякі питання доступу до автоматизованої системи виконавчого провадження та Єдиного реєстру приватних виконавців України у період воєнного стану: Наказ Міністерства юстиції України від 04.04.2022 № 1310/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0381-22#top>
216. Кошти з банківських рахунків боржників не списуватимуть автоматично, 06.07.2021 Міністерство юстиції України: веб-сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/koshti-z-bankivskih-rahunkiv-borjnikov-ne-spisuvatimut-avtomatichno>
217. Бортейчук А. Ю., Бортейчук В. Ю. Арешт коштів на банківських рахунках: підстави та порядок накладення. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2022. Серія ПРАВО. Випуск 70. С. 288-292. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.44>
218. Мін'юст запусив Єдиний реєстр боржників. URL: <https://krm.zt.court.gov.ua/sud0610/3/14/>
219. МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ ЗАПУСТИЛО РЕЄСТР БОРЖНИКІВ, ЩОДО ЯКИХ ВІДКРИТО ВИКОНАВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/ministerstvo-yustitsii-zapustilo-reestr-borjnikov-schodo-yakih-vidkrito-vikonavche-provadjennya-23250>
220. Відкрито доступ до Єдиного реєстру боржників – Мін'юст. URL: <https://npu.ua/news/vidkrito-dostup-do-yedinogo-reyestru-borzchnikiv-minyust/>

221. Снідевич О. С. Гласність як засада побудови виконавчої процесуальної форми. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Спецвипуск, 2019. С. 71-75.
222. Макушев П. В. Державна виконавча служба в Україні: адміністративно-правове дослідження дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Запоріжжя. Запорізький національний університет Міністерства освіти і науки України, 2017. 535 с.
223. Tsybulska, O., Prytuliak, V., Shcherbak, S., Verba, O., & Kozhevnikova, A. Digitalization of the ECtHR activities in inheritance cases and in compulsory enforcement of jurisdictional decisions: International-legal aspect. Amazonia Investiga, 2022. 11(58), P. 168-176. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.58.10.18>
224. Cherpurny V. What system for the execution of court decisions is needed for the integration of Ukraine into the EU. Economic Truth website, 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/27/689668/>
225. Про затвердження Порядку автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках, відкритих надавачах платіжних послуг з обслуговування рахунків: Наказ Міністерства юстиції України; Порядок від 16.04.2019 № 1203/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0399-19#Text>
226. Горбенко М. Стягнення коштів на рахунках боржника в установах банків на виконання судових рішень у цивільних справах. COPERNICUS Political and Legal Studies. Vol. 1. Issue 3. September 2022. С. 109-118. DOI: 10.15804/CPLS.20223.13
227. Рішення окружного адміністративного суду м.Києва від 26.03.2020 р., справа № 640/24691/19. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88428685>.
228. Постанова Миколаївського апеляційного суду від 18.05.21 р., справа № 488/89/18. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96990589>

229. Velicogna M. Justice systems and ICT. What can be learned from Europe? *Utrecht Law Review*. 2007. Vol. 3, Iss. 1. P. 129–147. DOI: 10.18352/ulr.41
230. Ханик-Посполітак Р. Запровадження електронного правосуддя у цивільному судочинстві України. *Право України*, 2017. № 8. С. 122–129.
231. Giampiero Lupo, Jane Bailey. Designing and Implementing e-Justice Systems: Some Lessons Learned from EU and Canadian Examples. *Laws*, 2014. № 3. P. 353–387. doi:10.3390/laws3020353
232. Davide Carnevali, and Andrea Resca. «The Civil Trial On-Line in Italy» In *Building Interoperability for European Civil Proceedings Online*. Edited by Francesco Contini and Giovan Francesco Lanzara. Bologna: Cooperativa Libreria Universitaria Editrice Bologna, 2013, pp. 273–316.
233. Каламайко А. Ю. Упровадження інформаційних технологій і забезпечення принципів цивільного судочинства. *Часопис цивілістики*. Випуск 43. 2021. С. 58-65. DOI <https://doi.org/10.32837/chc.v0i43.445>
234. Бринцев О. В. «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи: монографія. Харків. Право, 2016. 72 с.
235. Погребняк О. С. Особливості запровадження електронного суду у цивільному судочинстві України. *Порівняльно-аналітичне право*, 2018. № 1. С. 122-124.
236. Кібець В.О. Електронне правосуддя як новий рівень доступу до суду. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2, 2019. С. 265-267.
237. Голубєва Н. Ю. Електронне судочинство: міжнародний досвід: монографія. Одеса: Фенікс, 2020. – 204 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/14039>
238. Public Access to Court Electronic Records (PACER). URL: <https://pacer.uscourts.gov/about-us>
239. John T. Matthias. E-filing Expansion in State, Local, and Federal court. National Center for State Courts. 2007. URL: <http://cdm16501.contentdm.oclc.org/utils/getfile/collection/tech/id/570/filename/571.pdf>

240. New York State Unified Court System. URL: <https://iapps.courts.state.ny.us/webcivil/ecourtsMain>
241. Каламайко А. Ю. Цифровізація правосуддя та доступ до правосуддя під час COVID. Юридичний бюлетень. Випуск 14. 2020. С. 98-108. DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.14.12>
242. Guidelines for the submission of documents to the Supreme Court's electronic filing system: Supreme Court of the United States office of the clerk. Washington. D.C. 20543. Updated: January 1, 2023. URL: <https://www.supremecourt.gov/filingandrules/ElectronicFilingGuidelines.pdf>
243. Dave Moran. Digital transformation critical to the future of the U.S. justice system as new report reveals almost one in five cases are delayed. February 16, 2023. URL: <https://www.thomsonreuters.com/en/press-releases/2023/february/digital-transformation-critical-to-the-future-of-the-us-justice-system-as-new-report-reveals-almost-one-in-five-cases-are-delayed.html>
244. Isabel Woodford. Colombia court moves to metaverse to host hearing. February 25, 2023. URL: <https://www.reuters.com/world/americas/colombia-court-moves-metaverse-host-hearing-2023-02-24/>
245. Голубєва Н. Ю. Электронное судопроизводство в Китае: Интернет-суды, Мобильный микросуд, «разумные процессы», blockchain, AI и COVID-19. Я и Закон: информационно-юридический сайт. 12.06.2020. URL: <https://yaizakon.com.ua/elektronnoe-sudoproizvodstvo-v-kitae-internet-sudy-mobilnyj-mikrosud-razumnye-protsessy-blockchain-ai-i-covid-19/>
246. Richard Susskind. Online Courts and the Future of Justice. Oxford University Press. New York. United States of America. 2019. 347 p. URL: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198838364.001.0001> (Accessed 14rd April 2022).
247. Rachel E. Stern, Benjamin L. Liebman, Margaret Roberts, Alice Z. Wang, Automating Fairness? Artificial Intelligence in the Chinese Court. Columbia Law School. 515 (2021). URL:

- https://scholarship.law.columbia.edu/faculty_scholarship/2940 (Accessed 25th April 2022).
248. Кожевнікова А.В. Технологія блокчейн у цивілістичному процесі. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. № 1, 2022. С. 59-64. DOI <https://doi.org/10.32782/392243>
249. Zhuhao Wang. China's E-Justice Revolution. Published by the Bolch Judicial Institute at Duke Law, 2021 Duke University School of Law. Volume 105. Number 1. P. 37-47. URL: https://judicature.duke.edu/wp-content/uploads/2021/04/EJustice_Spring2021-1.pdf
250. «Біла книга» (текст китайською та англійською). URL: <https://file.chinacourt.org/f.php?id=43639&class=file>
251. China hopes artificial intelligence can help streamline court procedures and boost judicial credibility. URL: <https://www.inkstonenews.com/tech/china-may-become-worlds-first-bring-ai-legal-system/article/3125009>
252. Aristova I., Brusakova O., Koshikov D., & Kaplya O. Developing Information Technology Law and Legislation: Analysis of International Experience and Possibilities of Its Application in Ukraine. Ius Humani. Law Journal. 10 (2), 2021. P. 117-128. URL: <https://goo.su/agPd>. <https://doi.org/https://doi.org/10.31207/ih.v10i2.287>.
253. Zhurkina O., Filippova E., & Bochkareva T. Digitalization of Legal Proceedings: Global Trends. Advances in Economics, Business and Management Research, 2021. 171. P. 119-124. URL: <https://www.atlantispres.com/article/125954205.pdf>
254. Ganascia J.-G. Artificial intelligence: between myth and reality. № 3, 2018. Courier UNESCO. URL: <https://en.unesco.org/courier/2018-3/artificial-intelligence-between-myth-and-reality>
255. Maydanyk R.A., Maydanyk N.I., & Velykanova M.M. Liability for damage caused using artificial intelligence technologies. Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. 28 (2), 2021. P. 150-159. DOI:10.37635/jnalsu.28(2).2021.150-159

256. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1556-р від від 2 грудня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>
257. Прес-служба Вищої ради правосуддя. Штучний інтелект замість судді: ВРП запускає пілотний проект. URL: <https://jur-gazeta.com/golovna/shtuchniy-intelekt-zamist-suddi-vrp-zapuskae-pilotniy-proekt.html>
258. Шишка Н. В. Штучний інтелект в українському правосудді: правові передумови запровадження. Юридичний електронний науковий журнал, 2021. № 3. С. 143-145. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/35>
259. Кожевнікова А. В. Застосування штучного інтелекту у цивілістичному процесі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». № 55, 2022. С. 40-43. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2022.55.9>
260. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment, adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ (Strasbourg, 3-4 December 2018). URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication4-december-2018/16808f699> (дата звернення: 23.03.2022).
261. White paper. On Artificial Intelligence – A European approach to excellence and trust. European Commission. Brussels, 19.02.2020. COM (2020) 65 final. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/commission-white-paperartificial-intelligence-feb2020_en.pdf (дата звернення: 25.03.2022).
262. Civil law norms on robotics: adopted and proclaimed by the resolution of the European Parliament of February 16, 2017. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017IP0051&rid=9>
263. Кармаза О. О. Правова природа штучного інтелекту та цифрових технологій у цивілістичному процесі України. Науковий вісник приватного та публічного права, 2021. Вип. 4. С. 24-29. DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.4.4>

264. Кармаза О. О., Федоренко Т. В. Принципи штучного інтелекту в правосудді України. *Право і суспільство*, 2021. № 2. С. 18-24. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.2.3>
265. Aletras N, Tsarapatsanis D, Preoțiuc-Pietro D, Lamos V. 2016. Predicting judicial decisions of the European Court of Human Rights: a Natural Language Processing perspective. *PeerJ Computer Science* 2:e93 URL: <https://doi.org/10.7717/peerj-cs.93> (Accessed 28rd March 2022).
266. Блажко Л. Відомий винахідник і футуролог передбачив, що чекає людство з 2021 по 2099. URL: <https://society.comments.ua/ua/news/science-and-learning/vidomiy-vinahidnik-i-futurolog-peredbachiv-scho-chekae-lyudstvo-z-2021-po-2099-665842.html>
267. Kostenko, O.M., Bieliakov, K.I., Tykhomyrov, O.O., Aristova I. V.. «Legal personality» of artificial intelligence: methodological problems of scientific reasoning by Ukrainian and EU experts *AI & Soc.* 2023. <https://doi.org/10.1007/s00146-023-01641-0>
268. Urban T. The AI Revolution: The Road to Super intelligence. 2015. URL: <https://waitbutwhy.com/2015/01/artificial-intelligence-revolution-1.html>
269. Copeland B.J. Artificial intelligence (AI). 2022. URL: <https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence>
270. Bostrom N. How long before superintelligence? Oxford Future of Humanity Institute. *International Journal of Futures Studies*, 1998. URL: <https://nickbostrom.com/superintelligence.html>
271. Кармаза О., Грабовська О. Електронна особа (особистість) як суб'єкт правовідносин у цивільному процесі. *Підприємництво, господарство і право*. Київ, 2021. № 2. С. 5-10. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.2.01>
272. Кожевнікова А.В. Перспективи впровадження штучного інтелекту у цивільний процес України. *Матеріали щорічної науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського національного аграрного університету (26-29 квітня 2022 р.)*. Суми, 2022. С. 270.

273. Марценко Н. Правовий режим штучного інтелекту у цивільному праві. Актуальні проблеми правознавства, 2019. № 4. С. 91–98.
274. Вакарєва К. О. Штучний інтелект і права людини: етично-правовий аспект. Юридичний науковий електронний журнал. № 10, 2021. С. 100-103. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-10/23>
275. Срібняк В. В., Теремцова Н. В. Міжнародний досвід та перспективи застосування штучного інтелекту в судочинстві. ЛОГОС. Мистецтво наукової думки, 2019. № 4. С. 190–191.
276. Арсірій Р. Штучний інтелект та рукописні протоколи судових засідань: реалії «електронного» судочинства в Україні. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/262550-shtuchniy-intelekt-ta-rukopisni-protokoli-sudovikh-zasidan-realiyi-elektronnogo-sudochinstva-v-ukrayini> (дата звернення: 21.02.2023).
277. Центр демократії та верховенства права. Штучний інтелект у правосудді. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/> (дата звернення: 14.02.2023).
278. Вакарєва К.О. Перспективи та правові передумови запровадження штучного інтелекту при здійсненні правосуддя. Юридичний науковий електронний журнал. № 3, 2023. С. 129-131. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/29>
279. Кожевнікова А. В. Перспективи запровадження технології блокчейн у цивільному процесі. Теоретичний аналіз та наукові дослідження сучасної юридичної науки. Матеріали науково-практичної конференції (м. Ужгород, 13-14 травня 2022 р.). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2022. С. 69-72.
280. Цифрова адженда України–2020. Концептуальні засади. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>
281. Давидова І. В. Технологія блокчейн: перспективи розвитку в Україні. Часопис цивілістики. Одеса, 2017. Випуск 26. С. 38-41.

282. Демчук А. М., Чечель Н.О. Поняття блокчейн і сфери його застосування. Збірник матеріалів XVIII Міжнародної науково-практичної конференції. Луцьк, 2021 р. С. 34–37.
283. Гетьманцева Н. Д., Процьків Н. М. Нові контури цивільного права в епоху цифрових технологій. Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку. Харків, 2020. С. 18–22.
284. Радейко Р. І. Особливості впровадження технології блокчейн у сфері публічних відносин України. Часопис цивілістики. Одеса, 2018. № 29. С. 112-118.
285. Кармаза О. О., Кушерець Д. В. Штучний інтелект у цивілістичному процесі: перспективи використання. The latest development of the modern legal sciences and education in Ukraine and EU countries: an experience, challenges, expectations: Collective monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». 2021. P. 233-262. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-033-9-14>

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Щербак С.В., Кожевнікова А.В. Інформаційні технології і виконавчий процес. *Юридичний науковий електронний журнал» № 1. 2022. С. 117-121. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/27>*

Особистий вклад авторки полягає у дослідженні впливу цифрових технологій на виконавчий процес; виокремленні трьох аспектів діджиталізації у виконавчому процесі; наведенні таких видів діджиталізації у виконавчому процесі, як внутрішня діджиталізація, властива власне виконавчому процесу, яка стосується автоматизованої системи виконавчого провадження, електронного документообігу, автоматизованого арешту коштів, електронних торгів, де користування онлайн-ресурсами здійснюється безпосередньо самим державним чи приватним виконавцем, і зовнішня діджиталізація, притаманна правовідносинам, котрі відбуваються навколо виконавчого процесу та тим чи іншим чином стосуються виконавчого процесу.

2. Кожевнікова А.В. Застосування штучного інтелекту у цивілістичному процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». № 55. 2022. С. 40-43. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2022.55.9>*

3. Кожевнікова А.В. Технологія блокчейн у цивілістичному процесі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. № 1. 2022. С. 59-64. DOI <https://doi.org/10.32782/392243>*

Особистий вклад авторки полягає у характеристиці необхідності подальшого розвитку інструментів у сфері цифровізації правосуддя; дослідженні міжнародно-правового аспекту цифровізації діяльності ЄСПЛ.

4. Щербак С.В., Кожевнікова А.В. Електронізація судочинства: сучасний стан та орієнтири розвитку електронного суду в Україні у світлі цивільного

процесу. Юридичний науковий електронний журнал. № 4. 2023. С. 238-242. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/57>

Особистий вклад авторки полягає у здійсненні аналізу генези електронного судочинства та функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Кожевнікова А.В. Електронний документообіг в системі судочинства України. *Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 6-7 грудня 2019 р.).* Харків, 2019. С. 74-77.

2. Кожевнікова А.В. Проблеми впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 24-25 січня 2020 р.).* Запоріжжя, 2020. С. 111-115.

3. Кожевнікова А.В. Удосконалення системи виконавчого провадження в контексті діджиталізації цивільного судочинства України. *Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 30-31 жовтня 2020 р.).* – Запоріжжя, 2020. С. 189-192.

4. Кожевнікова А.В. Функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в цивільному процесі України в умовах пандемії. *Матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (м. Суми, Сумський національний аграрний університет, 16-20 листопада 2020 р.).* – Суми, 2020. С. 515.

5. Кожевнікова А.В. Відеоконференція як елемент доступу до правосуддя в умовах сталого розвитку. *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції*

студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (15-19 листопада 2021 р.). – Суми, 2021. С. 539.

6. Щербак С.В., Кожевнікова А.В. Діджиталізація виконавчого процесу. Захист прав людини у цивільному судочинстві: *матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю. С. Червоного* (м. Одеса, 17 грудня 2021 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д.ю.н., професора Н. Ю. Голубєвої; уклад.: І.С. Апалькова, О.В. Сатановська. – Одеса: Фенікс, 2021 – С. 68-72. – Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/16015>.

Особистий вклад авторки полягає у правовій характеристиці розвитку діджиталізації виконавчого процесу.

7. Кожевнікова А.В. Перспективи впровадження штучного інтелекту у цивілістичний процес України. *Матеріали щорічної науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського національного аграрного університету (26-29 квітня 2022 р.). – Суми, 2022. С. 270.*

8. Кожевнікова А. В. Перспективи запровадження технології блокчейн у цивільному процесі. *Теоретичний аналіз та наукові дослідження сучасної юридичної науки. Матеріали науково-практичної конференції (м. Ужгород, 13-14 травня 2022 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2022. С. 69-72.*

9. Кожевнікова А.В. Цифровізація правосуддя в умовах воєнного стану. *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента – (14-18 листопада 2022 р.). – Суми, 2022. – С. 377.*

10. Кожевнікова А.В. Проблеми функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи у цивільному процесі. Міжнародна наукова конференція «Актуальні питання сучасної юриспруденції»: *матеріали конференції (5-6 квітня 2023 р., м. Ченстохова, Республіка Польща). Рига, Латвія: «Baltija Publishing», 2023. С. 76-79. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-18>;*

опубліковані у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до ОЕСР та/або Європейського Союзу:

11. Alisa Kozhevnikova. Latest electronic technologies in the executive process. *Kelm (Knowledge, Education, Law, Management)*. № 2 (46). 2022. P. 236-241. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.2.36>

інші:

12. Кожевнікова А.В. Електронні докази у цивільному судочинстві України. *Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2019. № 6. С. 128-131.

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Керівник апарату
Держинського районного суду м. Харкова
Владислав ХУДИК
(підпис)
05 листопада 2023 р.

АКТ
впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
Кожевнікової Аліси Вікторівни
на тему: «Електронні технології у цивільному та виконавчому процесі
в умовах сталого розвитку» на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право
в практичну діяльність Держинського районного суду міста Харкова

Комісія у складі: голови – судді Держинського районного суду м. Харкова Цвірюка Дениса Васильовича, членів комісії: судді Держинського районного суду м. Харкова Теслікової Ірини Іванівни, судді Держинського районного суду м. Харкова Штих Тетяни Василівни склали цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Кожевнікової Аліси Вікторівни на тему «Електронні технології у цивільному та виконавчому процесі в умовах сталого розвитку» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право використовуються в практичній діяльності Держинського районного суду міста Харкова.

Комісією розглянуто результати наукових розробок, що присвячені електронному документообігу судочинства, проблемам впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, діджиталізації цивільного судочинства, електронним доказам, проведення судового засідання у режимі відеоконференції, цифровізації правосуддя в умовах воєнного стану, а також дослідженню сучасного стану та орієнтирів розвитку електронного суду в Україні.

Значний внесок зроблено автором у дослідженні дистанційної роботи судів в умовах воєнного стану. Приділено увагу проблемам зміни територіальної підсудності, втрачених судових проваджень, впровадженню сучасних інноваційних рішень, які мають на меті забезпечити безперервний доступ до правосуддя у дистанційному режимі.

Рекомендовано до використання наступні публікації:

1. Кожевнікова А.В. Електронний документообіг в системі судочинства України. Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 6-7 грудня 2019 р.). Харків, 2019. С. 74-77.
2. Кожевнікова А.В. Проблеми впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у

XXI ст.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 24-25 січня 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 111-115.

3. Кожевнікова А.В. Електронні докази у цивільному судочинстві України. Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». 2019. № 6. С. 128-131.
4. Кожевнікова А.В. Удосконалення системи виконавчого провадження в контексті діджиталізації цивільного судочинства України. Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 30-31 жовтня 2020 р.). – Запоріжжя, 2020. С. 189-192.
5. Кожевнікова А.В. Функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в цивільному процесі України в умовах пандемії. Матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (м. Суми, Сумський національний аграрний університет, 16-20 листопада 2020 р.). – Суми, 2020. С. 515.
6. Кожевнікова А.В. Відеоконференція як елемент доступу до правосуддя в умовах сталого розвитку. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (15-19 листопада 2021 р.). – Суми, 2021. С. 539.
7. Кожевнікова А.В. Застосування штучного інтелекту у цивілістичному процесі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». № 55. 2022. С. 40-43. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2022.55.9>
8. Кожевнікова А.В. Технологія блокчейн у цивілістичному процесі. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. № 1. 2022. С. 59-64. DOI <https://doi.org/10.32782/392243>
9. Кожевнікова А.В. Цифровізація правосуддя в умовах воєнного стану. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента – (14-18 листопада 2022 р.). – Суми, 2022. – С. 337.
10. Щербак С.В., Кожевнікова А.В. Електронізація судочинства: сучасний стан та орієнтири розвитку електронного суду в Україні у світлі цивільного процесу. Юридичний науковий електронний журнал. № 4. 2023. С. 238-242. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/57>.

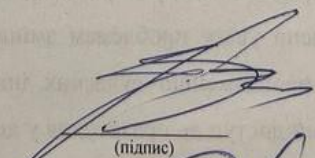
Голова комісії:

Голова суду

Члени комісії:

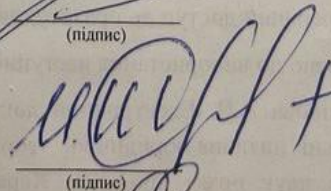
Суддя

Суддя

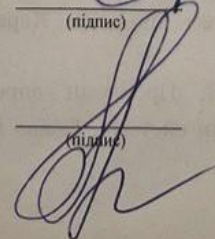
(підпис)

Денис ЦВІРІЮК

(підпис)

Ірина ТЕСЛІКОВА

(підпис)

Тетяна ШТИХ

АКТ

**впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
Кожевнікової Аліси Вікторівни
на тему: «Електронні технології у цивільному та виконавчому процесі
в умовах сталого розвитку» на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право
в практичну діяльність Київського апеляційного суду**

Комісія у складі: голова суддя Київського апеляційного суду, доктор юридичних наук, доцент Ігнатюк О.В., члени комісії: суддя Київського апеляційного суду, кандидат юридичних наук Свінцицька О.П., суддя Київського апеляційного суду, кандидат юридичних наук Рудніченко О.М., склали цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Кожевнікової Аліси Вікторівни на тему «Електронні технології у цивільному та виконавчому процесі в умовах сталого розвитку» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю «081 Право», які представлені у виді наукових публікацій доведено до відома колективу суддів Київського апеляційного суду та ураховано в практичній діяльності Київського апеляційного суду.

Комісією розглянуто результати наукових розробок в межах виконання дослідження, що присвячені теоретико-правовим засадам електронних технологій у цивільному та виконавчому процесі, нормативно-правовому регулюванню Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, електронних доказів, електронних судових викликів та повідомлень учасників цивільного процесу, фіксування судового засідання технічними засобами та його проведення у режимі відеоконференції. В роботі виявлено проблеми та досліджено перспективи розвитку цифровізації правосуддя. Автором роботи досліджено досвід провідних країн світу щодо застосування електронних технологій у судочинстві та виконавчому процесі, а також запропоновано наукову новизну – застосування технологій штучного інтелекту та блокчейн у цивільному та виконавчому процесі.

У практичній діяльності застосовуються результати дослідження, сформовані в наступних публікаціях:

1. Кожевнікова А.В. Електронний документообіг в системі судочинства України. Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові

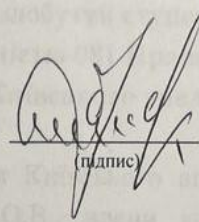
- дискусії: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 6-7 грудня 2019 р.). Харків, 2019. С. 74-77.
2. Кожевнікова А.В. Проблеми впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у ХХІ ст.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 24-25 січня 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 111-115.
 3. Кожевнікова А.В. Електронні докази у цивільному судочинстві України. Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». 2019. № 6. С. 128-131.
 4. Кожевнікова А.В. Удосконалення системи виконавчого провадження в контексті діджиталізації цивільного судочинства України. Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 30-31 жовтня 2020 р.). – Запоріжжя, 2020. С. 189-192.
 5. Кожевнікова А.В. Функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в цивільному процесі України в умовах пандемії. Матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (м. Суми, Сумський національний аграрний університет, 16-20 листопада 2020 р.). – Суми, 2020. С. 515.
 6. Кожевнікова А.В. Відеоконференція як елемент доступу до правосуддя в умовах сталого розвитку. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (15-19 листопада 2021 р.). – Суми, 2021. С. 539.
 7. Кожевнікова А.В. Застосування штучного інтелекту у цивілістичному процесі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». № 55. 2022. С. 40-43. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2022.55.9>
 8. Кожевнікова А.В. Технологія блокчейн у цивілістичному процесі. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. № 1. 2022. С. 59-64. DOI <https://doi.org/10.32782/392243>
 9. Кожевнікова А.В. Цифровізація правосуддя в умовах воєнного стану. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента – (14-18 листопада 2022 р.). – Суми, 2022. – С. 337.
 10. Щербак С.В., Кожевнікова А.В. Електронізація судочинства: сучасний стан та орієнтири розвитку електронного суду в Україні у світлі

цивільного процесу. Юридичний науковий електронний журнал. № 4. 2023. С. 238-242. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/57>.

За результатами вивчення цих матеріалів члени комісії дійшли спільного висновку, що одержані Кожевніковою Алісою Вікторівною узагальнені результати вивчення цивільного процесуального законодавства, наукових розробок у галузі цивільного процесуального законодавства та судової практики, підготовлені на їх основі пропозиції та рекомендації правового, організаційного та практичного характеру виявили належний науковий рівень, мають значну практичну цінність і впроваджуються в практику розгляду цивільних справ у Київському апеляційному суді.

Голова комісії:

Суддя Київського апеляційного суду,
доктор юридичних наук, доцент

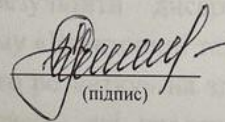

(підпис)

Олег ІГНАТЮК

Члени комісії:

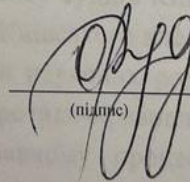
Суддя Київського апеляційного суду,
кандидат юридичних наук

(підпис)

Олена СВІНЦІЦЬКА

Суддя Київського апеляційного суду,
кандидат юридичних наук

(підпис)

Оксана РУДНІЧЕНКО

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В.о. голови
Харківського апеляційного суду
Маталія ІЛИПЧУК

«13» 2023 р.

АКТ

**впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
Кожевнікової Аліси Вікторівни
на тему: «Електронні технології у цивільному та виконавчому процесі
в умовах сталого розвитку» на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право
в практичну діяльність Харківського апеляційного суду**

Комісія у складі: голова суддя Харківського апеляційного суду, кандидат юридичних наук О.М.КУРИЛО, члени комісії: суддя Харківського апеляційного суду, кандидат юридичних наук О.Ю.ТИЧКОВА, суддя Харківського апеляційного суду, доктор філософії В.Б.Яцина склали цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Кожевнікової Аліси Вікторівни на тему «Електронні технології у цивільному та виконавчому процесі в умовах сталого розвитку» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право, які містяться у наукових публікаціях та статтях обговорені із суддями та працівниками апарату Харківського апеляційного суду та враховано в практичній діяльності Харківського апеляційного суду.

Комісією розглянуто результати наукових розробок в межах виконання дослідження, що присвячені теоретико-правовим засадам електронних технологій в цивільному та виконавчому процесі, нормативно-правовому регулюванню функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, порядку дослідження електронних доказів, електронних судових викликів та повідомлень учасників цивільного процесу, фіксування судового засідання технічними засобами та його проведення у режимі відеоконференції. У роботі виявлено низку проблем та досліджено

перспективи подальшого розвитку цифровізації правосуддя. Автором роботи досліджено досвід провідних країн світу щодо застосування електронних технологій у судочинстві та виконавчому процесі, а також запропоновано розглянути можливість застосування інноваційних технологій штучного інтелекту та блокчейн у цивільному та виконавчому процесі.

Значну увагу автором наукових публікації також приділено питанням здійснення правосуддя в умовах карантинних обмежень та воєнного стану, досліджено можливість дистанційного розгляду справ, прискорення інформатизації судових процесів, запровадження нових технологій в електронне судочинство.

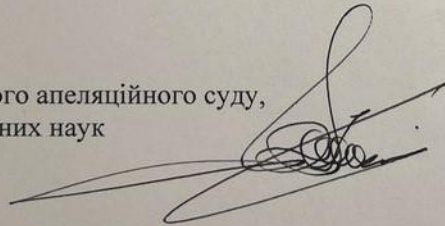
У практичній діяльності застосовуються результати дослідження, сформовані в таких публікаціях:

1. Кожевнікова А.В. Електронний документообіг в системі судочинства України. Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 6-7 грудня 2019 р.). Харків, 2019. С. 74-77.
2. Кожевнікова А.В. Проблеми впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 24-25 січня 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 111-115.
3. Кожевнікова А.В. Електронні докази у цивільному судочинстві України. Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». 2019. № 6. С. 128-131.
4. Кожевнікова А.В. Удосконалення системи виконавчого провадження в контексті діджиталізації цивільного судочинства України. Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 30-31 жовтня 2020 р.). – Запоріжжя, 2020. С. 189-192.
5. Кожевнікова А.В. Функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в цивільному процесі України в умовах пандемії. Матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (м. Суми, Сумський національний аграрний університет, 16-20 листопада 2020 р.). – Суми, 2020. С. 515.

6. Кожевнікова А.В. Відеоконференція як елемент доступу до правосуддя в умовах сталого розвитку. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (15-19 листопада 2021 р.). – Суми, 2021. С. 539.
7. Кожевнікова А.В. Застосування штучного інтелекту у цивілістичному процесі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». № 55. 2022. С. 40-43. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2022.55.9>
8. Кожевнікова А.В. Технологія блокчейн у цивілістичному процесі. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. № 1. 2022. С. 59-64. DOI <https://doi.org/10.32782/392243>
9. Кожевнікова А.В. Цифровізація правосуддя в умовах воєнного стану. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента – (14-18 листопада 2022 р.). – Суми, 2022. – С. 377.
10. Щербак С.В., Кожевнікова А.В. Електронізація судочинства: сучасний стан та орієнтири розвитку електронного суду в Україні у світлі цивільного процесу. Юридичний науковий електронний журнал. № 4. 2023. С. 238-242. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/57>.

Голова комісії:

Суддя Харківського апеляційного суду,
кандидат юридичних наук

Олександр КУРИЛО

Члени комісії:

Суддя Харківського апеляційного суду,
кандидат юридичних наук

Олена ТИЧКОВА

Суддя Харківського апеляційного суду,
доктор філософії з права

Віктор ЯЦИНА